МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Чорноморський національний університет
імені Петра Могили

Кафедра фінансів і кредиту

Ткач Остап Валерійович

УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДНІСТЮ БАНКІВ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна робота магістра на здобуття
ступеня вищої освіти магістр
галузі знань 07 «Управління та адміністрування»
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
за освітньо-професійною програмою «Фінанси і кредит з поглибленим вивченням іноземної мови»

Керівник кваліфікаційної роботи магістра:
канд. екон. наук, доцент Черненок К. П.

Рецензент:
д.е.н., професор, Великий Ю. В.

Миколаїв 2024

ЗМІСТ

ВСТУП…..……..3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДНІСТЮ БАНКІВ…….8
1.1. Економічна сутність поняття «ліквідність» ……8
1.2. Принципи, методи та фактори впливу на управління ліквідністю банку……12
2. МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДНІСТЮ БАНКІВ……...25
3. ЕМПІРИЧНИЙ АНАЛІЗ УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДНІСТЮ БАНКІВ УКРАЇНИ…40
3.1. Тенденції розвитку банківської системи України та організаційно-економічна характеристика досліджуваних банків…….40
3.2. Аналіз та оцінка ефективності управління ліквідністю досліджуваних банків..56
3.3. Моделювання зв’язку показників ліквідності банківської системи та макрофінансових показників банківської системи України……...65
4. НАПРЯМИ ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДНІСТЮ БАНКІВ УКРАЇНИ…….75
4.1. Рекомендації щодо удосконалення управління ліквідністю банків України….75
4.2. Ефективність обґрунтованих рекомендацій та прогнозування показників ліквідності та кредитування банків України……83
ВИСНОВКИ…….89
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ……...93
ДОДАТКИ…….……100

ВСТУП

Ефективне управління ліквідністю є одним з найбільш важливих завдань для банків, орієнтованих на забезпечення стабільності та ефективного функціонування своєї діяльності. Якість та повнота надання послуг клієнтам прямо залежать від рівня ліквідності банку. Банк, який має проблеми з ліквідністю, не може забезпечувати якісне обслуговування своїм клієнтам і, отже, стає менш конкурентоспроможним. Управління ліквідністю стає особливо складним завданням при зміні ринкових умов, впливі макроекономічних факторів, зростанні конкурентного середовища та в умовах воєнного стану. Для ефективного управління ліквідністю банків необхідно розподіляти ресурси банку, виділяти фактори, які мають найбільший вплив на ліквідність, та забезпечити безпечну та безперебійну роботу. Ризик ліквідності комерційного банку – один із основних видів ризику, які становлять загрозу його економічній безпеці. У зв’язку з тим, що основу економічної безпеки комерційного банку становить фінансова стабільність, а ліквідність є її важливою характеристикою. Суть проблеми банківської ліквідності виражена, з одного боку, необхідністю дотримання встановлених Національним банком України обов’язкових нормативів, а з іншого боку – прибутковістю банку. Оскільки ліквідність та прибутковість є протилежними явищами, за високого рівня ліквідності знижується дохідність і навпаки.

Актуальність теми полягає в тому, що управління ліквідністю – один із пріоритетних напрямів менеджменту банку, оскільки постійно спостерігається процес балансування між дохідністю і необхідним рівнем ліквідності. За наявності незбалансованого рівня ліквідності, у комерційного банку виникають загрози, які негативно впливають на його економічну безпеку.

Проблемою, на вирішення якої спрямоване дослідження, є суттєвий рівень ліквідності вітчизняних банків, що заважає їм отримувати вищий рівень прибутку, спрямовуючи надлишкові грошові кошти на кредитування реального сектору

економіки. Питання управління ліквідністю банків досліджували такі науковці: Ачкасова С., яка дослідила державне регулювання ліквідності банків України відповідно до вимог Базель ІІІ; Бойко А. С., який дослідив фактори впливу на забезпечення банківської ліквідності в Україні; Граділь А., який дослідив підвищення рівня ліквідності комерційного банку шляхом управління залишками грошових коштів на рахунках клієнтів; Деревянська О., яка дослідила активно-пасивні операції в управлінні ліквідністю банківської установи; Миненко Л. М., яка дослідила трансформацію підходів до оцінки ризику банківської ліквідності.

Проте, залишається невирішеним питання забезпечення ефективного управління ліквідністю банків України в умовах воєнного стану. Науковцями було детально досліджено теоретичні аспекти управління ліквідністю банків.

Дослідження проводиться серед системно важливих банків України, які формують суттєву частку банківського ринку України, а також за показниками банківської системи в цілому. Передбачається, що такі фактори, як співвідношення готівкових коштів та активів, співвідношення коштів фізичних осіб та активів, співвідношення коштів в цінних паперах та активів суттєво впливатимуть на співвідношення кредитів та депозитів, знижуючи можливості кредитування реальної економіки України. Крім того, передбачається, що частка високоліквідних активів в структурі активів банків України впливає на темп зростання кредитів в банківській системі, рентабельність активів банківської системи, частку коштів, які тримаються в цінних державних паперах, в структурі загальних активів банків. Відповідно, удосконалення управління ліквідністю банків має базуватися на підвищенні обсягів кредитування реальної економіки (надання споживчих кредитів, кредитів бізнесу, автокредитів, іпотечних кредитів), диверсифікації фінансових інвестицій банків, посилення контролю за поверненням коштів боржниками.

Метою роботи є розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення управління ліквідністю банків України в умовах воєнного стану. Відповідно до мети, були поставлені такі завдання:

– дослідити економічну сутність поняття «ліквідність»;

– систематизувати принципи, методи та фактори впливу на управління ліквідністю банку;

– узагальнити методичні основи дослідження ліквідності банків;

– дослідити тенденції розвитку банківської системи України протягом останніх років та організаційно-економічну характеристику досліджуваних банків;

– здійснити аналіз показників ліквідності банків України та оцінити ефективність управління ліквідністю досліджуваних банків;

– здійснити моделювання впливу показників ліквідності банківської системи на показники кредитування та заощаджень в Україні;

– обґрунтувати рекомендації щодо удосконалення управління ліквідністю досліджуваних банків;

– здійснити прогноз щодо ліквідності та кредитування банків України.

Об’єктом дослідження є управління ліквідністю системних банків України. Предметом дослідження є теоретичні засади та практичні аспекти управління ліквідністю банків України.

Методи дослідження. Основними методами дослідження є аналіз, синтез (для детального розгляду теоретичних аспектів управління ліквідністю банків), табличний, графічний методи (для наочного відображення результатів), порівняння (дослідження показників ліквідності банків, що конкурують між собою на банківському ринку України, та порівняння коефіцієнтів ліквідності цих банків), кореляційно-регресійний аналіз (для дослідження впливу показників ліквідності на результативні показники заощаджень та кредитування економіки України), причинно-наслідковий метод (для визначення, як один з показників банківської системи за допомогою банківського механізму впливає на інші показники в економіці України), коефіцієнтний аналіз (для оцінки показників ліквідності банків), аналітичний метод (проведення аналізу доступних інструментів для банків

з метою надання рекомендацій щодо оптимізації управління ліквідністю), прогнозний метод (для оцінки майбутнього ефекту від запропонованих заходів).

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що *набуло подальшого розвитку:*

– методичні інструменти дослідження управління ліквідністю банків за допомогою групування показників ліквідності банків;

– оцінювання ефективності управління ліквідністю системних банків України, яке ґрунтується на сучасних показниках ліквідності, впроваджених у відповідності до стандартів «Базель ІІІ»;

– моделювання показників ліквідності банків, у якому враховано вплив основних факторів на ліквідність банків, а також вплив ліквідності на основні банківські показники;

– практичні рекомендації щодо розширення банківського кредитування в умовах воєнного стану, а саме: посилення державного контролю за сплатою кредитів боржниками; розширення державних іпотечних програм, на кшталт «єОселя»; поступова лібералізація не тільки валютного обігу та курсу іноземної валюти, але й послаблення обмежень на виведення капіталу.

Інформаційна база дослідження. В роботі використовувались дані звітності НБУ щодо грошово-кредитної політики, матеріали вітчизняних та зарубіжних вчених, що досліджували управління банківською ліквідністю, монографічні праці вітчизняних та зарубіжних вчених, які досліджують ситуацію з ліквідністю, кредитуванням в Україні в різні часові періоди, бізнес-видання, які відображають ситуацію з банківською ліквідністю в Україні під час криз та воєнного стану. Також були використані матеріали звітності таких банків: АТ КБ «Приватбанк», АТ «Ощадбанк», АТ «Райффайзен Банк», АТ «Укрсиббанк», АТ «ПУМБ».

За результатами магістерської роботи підготовлено статтю на тему «Аналіз ліквідності банківської системи України» (листопад 2023 р.), а також статтю на тему «Моделювання зв’язку показників ліквідності банківської системи та

макрофінансових показників банківської системи України» до студентської збірки факультету економічних наук ЧНУ імені П. Могили (лютий 2024 р.).

Для досягнення поставлених завдань у першому розділі досліджено теоретичні основи управління ліквідністю банків. Зокрема, нами була визначена економічна сутність поняття ліквідності банку, визначені принципи, методи та фактори впливу на управління ліквідністю банку. У другому розділі удосконалено методичні основи дослідження управління ліквідності банків. Було розроблено підхід до оцінки факторів впливу на банківську ліквідність в Україні, а також вплив показників ліквідності на макрофінансові показники банківської системи. Визначено, що для перевірки висунутої гіпотези слід здійснити кореляційно-регресійний аналіз, в рамках якого буде побудована багатофакторна модель.

У третьому розділі здійснено емпіричний аналіз ефективності управління ліквідністю банків України. В рамках даного розділу оцінено сучасні тенденції діяльності банківської системи України протягом останніх років, наведена організаційно-економічна характеристика досліджуваних банків, здійснений аналіз показників ліквідності банків України та оцінка управління ліквідністю, моделювання впливу показників ліквідності банківської системи на показники, що впливають на активність кредитування банками України. Також були визначені основні проблеми управління ліквідністю банків України.

Четвертий розділ присвячений інтерпретації результатів дослідження та розробці рекомендації щодо удосконалення управління ліквідністю банків України. Визначено економічну ефективність обґрунтованих рекомендацій, здійснено прогнозування показників ліквідності та кредитування банків України.

Обсяг і структура кваліфікаційної роботи магістра. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків і списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг роботи становить 90 сторінок тексту. Список використаних джерел налічує 64 найменування. Робота містить 17 таблиць, 19 рисунків, 4 додатки.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДНІСТЮ БАНКІВ

1.1. Економічна сутність поняття «ліквідність»

Загальна теорія управління ліквідністю отримала свою специфічну інтерпретацію теорії банківського менеджменту, оскільки ліквідність і платоспроможність банківської системи є обов'язковою умовою стабільності економічного розвитку і визначаються стійкістю кожної фінансової організації.

Оскільки основними продуктами банку є кредити, клієнти зазвичай чекають від банку як своєчасного виконання зобов'язань за депозитами і безперебійного проведення розрахунків, а й задоволення потреб у кредитах на формування оборотного й інвестиційного капіталу підприємства. Тому критерієм ліквідного банку стала його здатність надавати позички клієнтам на їхню вимогу та видавати депозитні кошти, кошти на поточних рахунках [17, с. 102].

Можна виділити ще один найважливіший критерій ліквідності в сучасній системі стратегічного управління, яким є здатність організації своєчасно та безперервно знаходити джерела фінансування для свого інноваційного розвитку. При визначенні сутності стратегічного управління слід зазначити, що навряд чи можна вважати стабільною у довгостроковій перспективі ситуацію, в якій банк підтримує свою ліквідність за рахунок відмови від реалізації проектів свого розвитку. Тому важливо відобразити цей критерій у сучасному комплексному визначенні поняття ліквідності:

Термін «ліквідність» (від лат. Liquidus – рідкий, плинний) у буквальному значенні слова означає легкість реалізації, продажу, перетворення матеріальних цінностей на кошти. Ліквідність банку – це здатність своєчасно та без втрат виконувати свої зобов'язання перед клієнтами (вкладниками, кредиторами, інвесторами) [18].

Як вважає А. Г. Загородній, банківська ліквідність – це здатність банку вчасно виконувати свої фінансові зобов'язання, тобто здатність задовольняти потребу в грошових коштах, незалежно від цілей їх витрачання [15, с. 54]. Банк рахується ліквідним, коли він має доступ до ресурсів, які можуть бути залучені за розумними умовами в той момент, коли це необхідно. Це означає, що банк має або необхідну кількість готівки, або можливість швидко отримати її через позики або реалізацію активів.

В економічній теорії існує два полярні підходи до трактування поняття «ліквідність банку»: ліквідність як запас і ліквідність як потік.

Л. Тепман розглядає ліквідність банку як запас: «це можливість використовувати всі активи як готівкові кошти або швидко перетворювати їх на такі» [53]. Розуміння ліквідності за цим підходом означає оцінку ліквідності банку як запасу його коштів, що визначаються, виходячи з даних щодо залишків активів та пасивів на певну звітну дату. Така інформація відображається в балансі банку, що ототожнює поняття «ліквідність банку» та «ліквідність балансу банку». Це неприпустимо, оскільки терміни належать до різних рівнів ліквідності та, відповідно, розуміння з позиції запасу значно звужує поняття «ліквідність банку». Негативним моментом даного підходу також є визначення ліквідності через оцінку лише тих активів, які можна швидко трансформувати в ліквідні кошти, та порівняння їх із потребами у грошових ресурсах на певну дату. Причому здійснюється ретроспективний аналіз, який взагалі не враховує майбутні грошові потоки банку.

Проте, визначення ліквідності як запасу дає можливість менеджерам банку створювати моделі з метою оцінки потреби у коштах, що ґрунтуються на коефіцієнтних методах. Проведення коефіцієнтного аналізу є обов'язковою вимогою Національного банку України.

А. Граділь визначає ліквідність комерційного банку як його здатність забезпечувати своєчасне, і в повному обсязі виконання у грошовому вигляді своїх

зобов’язань за пасивом. Це трактування характеризує ліквідність банку з позиції потоку. Це означає, що з визначення рівня ліквідності до уваги береться як накопичена ліквідність, яка враховується у балансі банку, так і залучена [5, с. 18].

Крім запасу, додатково враховується здатність банку отримувати міжбанківські кредити та постійні надходження у процесі здійснення операційної діяльності. Відповідно, банк намагається залишати запас ліквідних коштів на мінімально допустимому рівні, з метою отримання доходів від розміщення ресурсів у менш ліквідні активи, але з більшою прибутковістю. Підхід до розуміння ліквідності банку як потоку дає можливість постійно проводити аналіз рівня ліквідності, оцінювати поточний стан фінансових ринків, досліджувати тенденцію відсоткових ставок, аналізувати динаміку змін у структурі активів та пасивів банку і, виходячи з цього, прогнозувати рівень ліквідності у майбутньому [5]. Ліквідність комерційного банку базується на постійній підтримці об’єктивно необхідного співвідношення між трьома її складовими – власним капіталом банку, залученими та розміщеними ним коштами шляхом оперативного управління їхніми структурними елементами [5].

Зобов’язання банку можуть бути реальними та умовними. Реальні зобов’язання відображені у балансі банку у вигляді депозитів до запитання, термінових депозитів, залучених міжбанківських ресурсів, коштів кредиторів. Потенційні чи позабалансові зобов’язання виражені у виданих банком гарантіях, відкритих кредитних лініях клієнтам тощо [56, с. 55].

Реальні зобов’язання – це «зобов’язання, які відбиваються на відповідних балансових рахунках як депозитів, залучених міжбанківських кредитів, випущених цінних паперів (векселів, депозитних і ощадних сертифікатів)» [30].

Умовні зобов’язання – це «зобов’язання банку, відображені на позабалансових рахунках. Це зобов’язання, які можуть виникнути за певних обставин, наприклад, гарантії, поруки, видані банком» [30].

Відповідно до термінології, встановленої МСФЗ, реальні та умовні зобов'язання – це грошові та інші зобов'язання, що випливають із операцій з використанням фінансових інструментів, тобто будь-якого контракту, що тягне за собою виникнення грошового активу одного підприємства та грошового зобов'язання чи інструменту капіталу іншого підприємства [30, с. 80].

Для більш детального розгляду сутності банківської ліквідності також важливо підкреслити необхідність дотримання банками нормативних вимог, встановлених регулюючими органами. Зокрема, підтримання ліквідності в національній валюті безпосередньо пов'язано з дотриманням норм обов'язкового резервування, визначених Національним банком України (рис. 1.1).

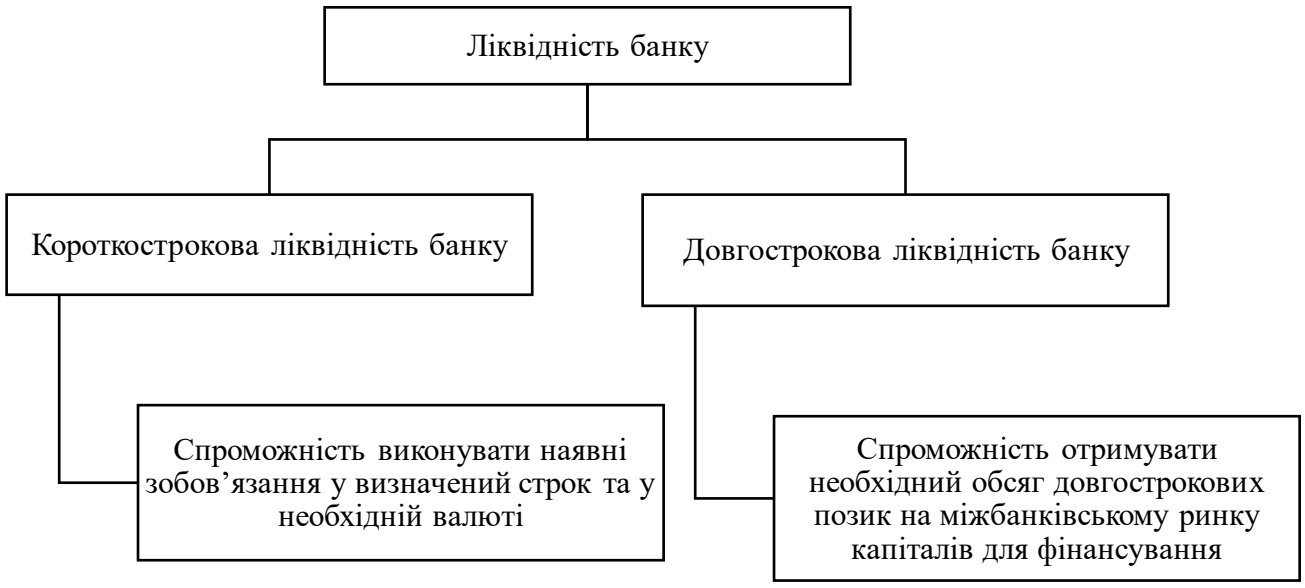

Рисунок 1.1 – Визначення ліквідності банку у короткостроковому та довгостроковому аспектах

Джерело: складено автором за [11]

Таким чином, проаналізувавши визначення науковців поняття «ліквідність», ми можемо сформулювати власне визначення даного поняття. Ліквідність банку – це здатність банку швидко та ефективно конвертувати активи в готівку або інші

активи, які легко реалізуються, для виконання фінансових зобов’язань перед вкладниками та іншими кредиторами. Це важливий показник фінансової стійкості банку, і він грає ключову роль у забезпеченні надійного функціонування банківської системи, сприяючи уникненню ризиків недостатньої ліквідності, які можуть призвести до фінансових труднощів та втрати довіри учасників ринку.

1.2. Принципи, методи та фактори впливу на управління ліквідністю банку

Ефективне управління ліквідністю може зменшити ризик серйозних проблем для банку. Крім того, важливість ліквідності виходить за межі окремого банку, оскільки зниження ліквідності в одному банку може призвести до проблем у всій банківській системі. Тому аналіз ліквідності вимагає від керівництва банку не тільки постійного вимірювання ліквідної позиції, але й аналізу потреб у фінансуванні за різних сценаріїв, включаючи негативні умови.

Базельський Комітет сфокусувався на розробці більш широкого розуміння того, як банки управляють своєю ліквідністю на глобальній, консолідованій основі. Недавні технологічні та фінансові інновації надали банкам нові шляхи фінансування своєї діяльності та управління своєю ліквідністю. Крім того, все менша можливість покладатися на депозити, більше покладання на оптові кошти, та недавня нестабільність на фінансових ринках по всьому світу змінила то, як банки розглядають ліквідність. Також всі ці зміни мали своїм результатом нові виклики для банків [59]. Базельський Комітет розробив 14 принципів управління ліквідністю банку, які наведені в табл. А.1 (див. Додаток А) [59].

Незважаючи на те, що достатня ліквідність є одним із пріоритетів функціонування кредитної установи, перед банками завжди стоїть проблема вибору між ліквідністю та прибутковістю. Ліквідність та банківські інвестиції (вкладення в активи та цінні папери, надання позичок) є двома протилежними сторонами.

Щоб запобігти надмірному підвищенню ризику ліквідності, менеджмент банку має керуватися у своїй діяльності такими принципами [52] (рис. 1.2).

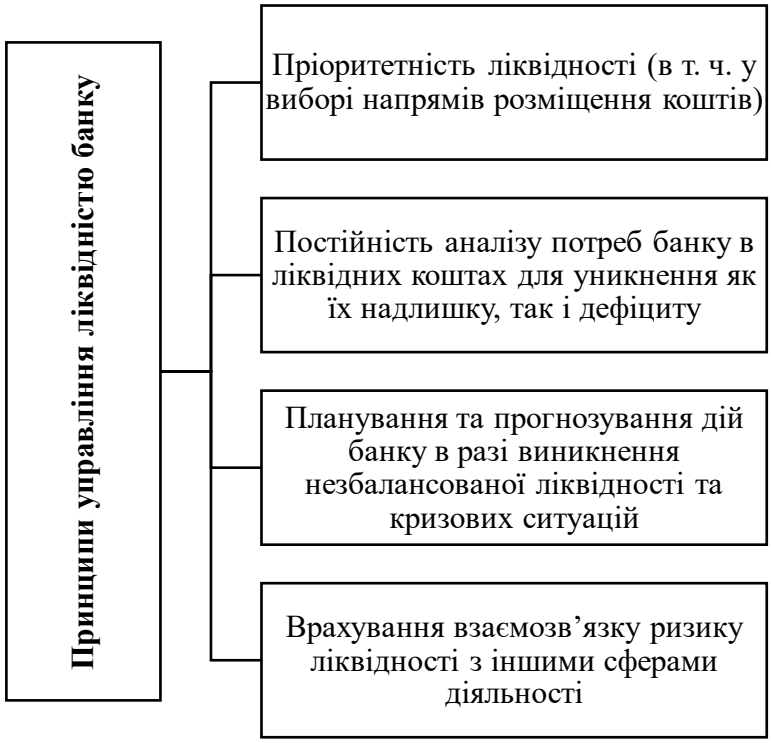

Рисунок 1.2 – Основні принципи управління ліквідністю банку

Джерело: складено автором за [52]

Важливо враховувати два ключових аспекти при управлінні ліквідністю комерційного банку. По-перше, попит на готівкові кошти в банку не завжди збігається за обсягами з їхньою наявністю в будь-який момент часу. По-друге, банк постійно стикається з варіюванням обсягу ліквідних коштів, які можуть бути або недостатніми, або надмірними. Усі ці аспекти є обмеженнями, які впливають на функціонування комерційного банку, і їх дотримання є важливою частиною його діяльності.

При вирішенні завдань управління ліквідністю необхідно враховувати кілька особливостей, таких як різні підходи до визначення ліквідності і різноманітні методи її оцінки. Також важливо розуміти тісний зв'язок між ліквідністю і

прибутковістю. Основним завданням комерційного банку є забезпечення прибутковості його операційної діяльності. Потреби клієнтів визначають специфічні характеристики ліквідності, але загальна та специфічна ліквідність комерційного банку доповнюють одна одну, хоча вони мають різну спрямованість [52].

Максимальна специфічна ліквідність досягається, коли кошти в касі та на кореспондентських рахунках перевищують за сумою інші активи. Однак це може зменшити прибуток банку. З іншого боку, максимізація прибутку вимагає використання грошей для надання кредитів і залучення вкладень, що передбачає мінімізацію готівки в касі та на кореспондентських рахунках. Важливо збалансувати ці аспекти так, щоб банк ефективно виконував свої зобов'язання перед клієнтами і при цьому отримував прибуток. Якщо банк ставить собі за мету максимізацію прибутку, виникає необхідність використовувати дедалі більше вільних коштів для розміщення у вклади, що зумовлює зменшення частки високоліквідних активів, у результаті може виникнути дефіцит ліквідності. Дефіцит ліквідності призводить до нездатності банку виконувати обов'язкові нормативи центробанку щодо ліквідності [51].

Можлива і зворотна ситуація – профіцит ліквідності, яка виникає через те, що банк недостатньою мірою розміщує вільні кошти, у результаті в банку утворюється «надлишок грошей». Це також носить негативний характер, оскільки в такому випадку банк недоотримує прибуток.

Таким чином, кредитні установи мають забезпечити такий рівень ліквідності, за якого вони зможуть виконати всі свої фінансові зобов'язання, отримуючи при цьому максимально можливий дохід. Як неодноразово зазначалося у джерелах фінансової літератури найбільша прибуток, можна отримати, якщо банки функціонують межі мінімально допустимих значень нормативів ліквідності, тобто залучені ними кошти використовуються повністю.

Управління банківською ліквідністю варто розглядати як «складний багатоетапний та безперервний процес, що є сукупністю підходів і методів, за допомогою яких здійснюють діагностику та планування ліквідності (через аналіз та коригування внутрішніх чинників) і тому досягається оптимальне співвідношення між активами та зобов'язаннями за обсягами, термінами та валютами, що дає змогу банкам обмежити рівень ризику незбалансованої ліквідності та досягти максимізації прибутковості за умов обов'язкового дотримання її нормативів» [55, с. 79].

Основними елементами управління ліквідністю є такі (рис. 1.3).

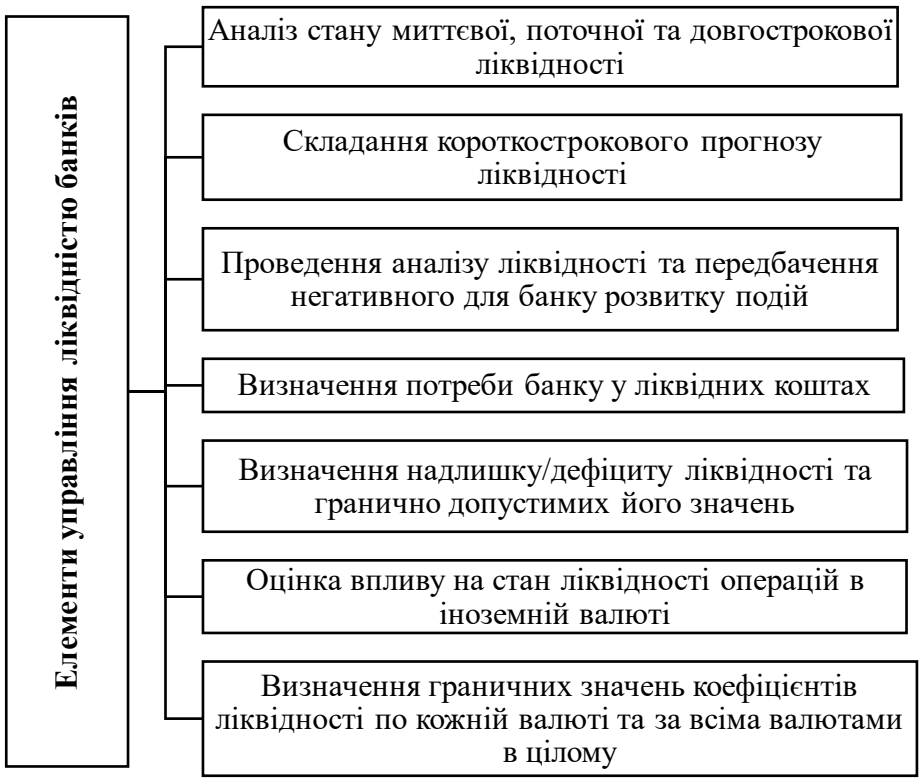

Рисунок 1.3 – Основні елементи управління ліквідністю банків

Джерело: складено автором за [13]

Оцінка ліквідності банку є «одним із найскладніших завдань, що дозволяють отримати відповідь на найважливіше питання: чи здатний банк відповідати за своїми зобов'язаннями. На здатність банку відповідати за зобов'язаннями впливають характеристики стану та зміни ресурсної бази, швидкість повернення

активів, фінансовий результат діяльності, розмір власних коштів (капіталу) банку, а також якість управління банком, менеджмент, які у певні моменти можуть зіграти та відіграють вирішальну роль» [13].

Сучасна теорія банківського менеджменту стверджує, що основними функціями управління банківською ліквідністю є: задоволення попиту на кредити; задоволення побажань вкладників щодо вилучення депозитів; забезпечення прибутку, достатнього для фінансування безперервного розвитку банку; демонстрація ринку рівня надійності банку; запобігання втраті коштів за рахунок неприбуткового продажу активів; обмеження вартості ресурсів, що залучаються на ринку; оптимізація вартості та сукупного прибутку банку.

Ці завдання роблять процес управління ліквідністю практично еквівалентним фінансовому менеджменту. Причому під час реалізації перерахованих вище функцій управління ліквідністю відбувається узгодження поточних рішень проведення тих чи інших операцій банку з його стратегічними цілями, оскільки кожна така операція генерує грошовий потік, що визначає як короткострокову платоспроможність фінансової організації, так і її довгострокову фінансову стійкість [22]. Тому процес управління ліквідністю є системою узгодження прийнятих рішень, спрямованих на досягнення збалансованості комплексу фінансових цільових показників результативності:

– поточної та довгострокової ліквідності;
– прибутковості та ризиків поточних операцій;
– процентних ставок за кредитами та депозитами;
– строків перегляду процентних ставок за кредитами та депозитами;
– відкритих валютних позицій банку;
– обсягів виручки від продажу банківських продуктів з поточними витратами на утримання банку та витратами на інвестиційні потреби.

Ліквідність комерційних банків в Україні підпорядкована Закону України «Про банки і банківську діяльність», ухваленому 7 грудня 2000 року [43], і

регулюється нормативно-правовими актами Національного банку України у формі постанов, інструкцій та положень. Важливо відзначити, що звична діяльність комерційного банку з управління ліквідністю спрямована на забезпечення самостійності банку, і ключовою умовою цього є вчасне виконання зобов'язань перед клієнтами.

Для управління ліквідністю банками здійснюються такі заходи:

– управління готівкою банку. Готівкові кошти – це високоліквідні активи, які складаються з готівки, що знаходиться в розпорядженні самого банку чи депонована у Центральному банку. Мінімальна сума готівки, яку має зберігати банк, регулюється нормативними вимогами, відомими як нормативи ліквідності. Кількість готівки, її приплив і відтік постійно контролюються кредитними установами. Досвід банкірів також відіграє життєво важливу роль у визначенні розміру готівкових коштів. Тому кожен банк розробляє свою систему управління грошима та управління інвестиціями;

– управління кредитним портфелем. Комерційні банки функціонують як фінансові посередники. Вони мобілізують кошти через різні схеми депозитів і більшість цих коштів використовується як банківський кредит у різних секторах економіки. Управління кредитним портфелем передбачає проведення класифікації кредитів (щоб виявити рівень ризику, пов'язаний з кожним видом позичок), і навіть оцінку якості кредитного портфеля. Якість кредитного портфеля визначає ефективність діяльності банку. Неповернення кредиту є одним з основних факторів, що погіршують фінансове становище банку. Після оцінки якості кредитного портфеля банки створюють спеціальні резерви на можливі втрати з позик [49].

У світовій практиці виробився ряд методів управління ліквідністю. Основними є метод загального фонду коштів, математичне моделювання і метод конверсії фондів. В основі методів управління ліквідністю, що застосовуються у банківській практиці, закладено ідеї управління активами, пасивами або й тими та іншими одночасно. Всі вони мають як переваги, так і недоліки, у зв'язку з цим

доцільність застосування кожного методу повинна визначатися, виходячи з особливостей виконуваних банком операцій, та середовища, в якому банк здійснює свою діяльність, а також інших факторів [56, с. 57].

Одним з відомих методів управління ліквідністю виступає метод загального фонду коштів, або метод фондового пулу. Розглянутий метод передбачає об'єднання всіх ресурсів, які надходять з різних джерел, у єдиний фонд. Він формується з рахунків до запитання, строкових вкладів та депозитів, статутного капіталу та резервів. Потім зазначені кошти розподіляються між найбільш підходящими для банку видами активів з погляду їхньої прибутковості. При цьому, рівень ліквідності коштів, вкладених у відповідні активи, має бути адекватним, тобто завжди має підтримуватися рівновага «прибутковість-ліквідність».

Розмір єдиного фонду найчастіше залежить від впливу екзогенних для банку факторів, наприклад, від рівня економічної активності в країні, рівня доходів населення, динаміки його чисельності та структури. Розміщення ресурсів, як правило, йде за декількома основними напрямками: первинні резерви, вторинні резерви, позички та інші цінні папери. Насамперед банком має бути встановлена частка первинних резервів, за рахунок якої він забезпечить миттєву ліквідність. До них відносяться кошти в касі та на кореспондентських рахунках у Центральному банку та у комерційних банках-кореспондентах. Дані активи відносяться до високоліквідних, а отже, практично не дають доходу. У зв'язку з цим, співвідношення зазначених та сумарних активів має бути розумним з точки зору дотримання рівноваги прибутковості та ліквідності [52].

Після цього має бути визначена частка коштів, що належать до вторинних резервів. Найчастіше кошти фонду скеровуються для придбання короткострокових високоліквідних цінних паперів. Крім цього, до резервів другої черги можна віднести міжбанківські кредити, видані на незначні терміни, і певною мірою високоліквідні позички з невеликими термінами погашення [52]. Найбільша частка коштів, що розміщуються, припадає на третю групу активів, а саме на позички

клієнтам, що пов’язано з найбільшою здатністю вкладень в активи цієї групи приносити банку дохід. Слід зазначити, що разом із більшою прибутковістю, вони виявляються і більш ризикованими, тому позички не вважаються засобом забезпечення ліквідності.

Метод розподілу активів дозволяє частково подолати недоліки методу загального фонду коштів, оскільки враховує залежність ліквідних активів від джерел коштів, залучених банком, та передбачає певне співвідношення між відповідними видами активів та пасивів. Крім того, аналізований метод встановлює залежність розміру необхідних банку ліквідних коштів від джерел залучення фондів. При цьому, джерела коштів поділяються з урахуванням норм обов’язкових резервів та швидкості їх обігу. Зокрема, норма обов’язкових резервів за вкладами до запитання є вищою, ніж за терміновими вкладами. Зазначений метод передбачає створення кількох відокремлених центрів ліквідності (прибутковості): це рахунки до запитання, термінові зобов’язання банку (наприклад, строкові вклади та депозити), статутний капітал та резерви [49, с. 111]. З метою забезпечення відповідної ліквідності та прибутковості кошти конкретного центру можуть бути розміщені лише у певні види активів. Найвищий рівень покриття обов’язковими резервами необхідний зобов’язанням до запитання, крім того, вони мають високу швидкість обігу, тому переважна їх частина йде на формування резервів першої черги, така ж значна частина – на формування вторинних резервів, а досить мала – на формування портфелю банківських позичок, найчастіше короткострокових [29].

Оскільки вимоги ліквідності для залучених коштів, які відносяться до термінових зобов’язань, дещо нижчі порівняно з зобов’язаннями до запитання, більша їх частина буде розміщена в позички банку, щонайменше – у первинні та вторинні резерви, у незначній частині – у цінні папери. У свою чергу, основний капітал практично не потребує забезпечення ліквідними активами, у зв’язку з чим його кошти можуть бути інвестовані в будівлі, землю, обладнання або техніку, а частина, що залишилася, може бути використана банком з метою отримання доходу

за допомогою вкладень у низьколіквідні цінні папери, паї та видачі довгострокових кредитів. Таким чином, встановивши частку високоліквідних активів, можна зменшити її та вкласти кошти в активи високої прибутковості. Це є основною перевагою проаналізованого способу проти методу загального фонду коштів. Слід зазначити, що цей метод зручно застосовувати за умов, коли банк використовує різні джерела залучення коштів [29].

Метод розподілу активів також не позбавлений недоліків. Незважаючи на те, що центри ліквідності виділяються в залежності від швидкості обігу різних типів вкладів, чіткої кореляції між швидкістю обігу вкладів конкретної групи та змінами загальної суми вкладів цієї групи може і не виявлятися. Так, швидкість обігу коштів, розміщених у вклади до запитання, може бути досить високою, проте в ті періоди, коли одні клієнти вилучатимуть гроші, інші навпаки вносити їх. Отже, залишки коштів на вкладах до запитання протягом року можуть коливатися лише незначно. Таким чином, доки банк функціонує, його депозитна заборгованість перед клієнтами зводиться до мінімуму. Як показує практика, частина коштів, внесених на вклад до запитання, ніколи не буде вилучена і з повною підставою може бути інвестована в довгострокові високоприбуткові цінні папери [21]. Метод управління резервною позицією як метод управління пасивами банку став застосовуватися тоді, коли банки почали розглядати як джерело ліквідності позикові кошти. Метод заснований на тому, що банки можуть забезпечувати свою потребу у платіжних засобах, необхідних для виконання зобов’язань за рахунок залучених коштів з грошових ринків, ринків капіталу та депозитів. Серед основних способів отримання позикових коштів у цьому випадку виділяють: позики на міжбанківському ринку, випуск великих депозитних сертифікатів, векселів або облігацій, що перебувають в обігу, ломбардні кредити та інші інструменти рефінансування, угоди РЕПО [21, с. 80].

Використання цього методу дозволяє скоротити частку низькоприбуткових активів. Перевага методу управління резервною позицією порівняно з методами

управління активами полягає у можливості уникнути збитків, що виникають у разі дострокового вилучення депозитів, оскільки банк матиме достатню кількість коштів, залучених з додаткових джерел. До недоліків аналізованого методу слід віднести ризики, що він несе у собі. До них відносяться відсоткові ризики, пов'язані з високою ймовірністю коливань ставок на ринку і які згодом примушують купувати активи за підвищеними ставками, а також ризик неможливості залучити необхідний обсяг коштів, достатній для забезпечення ліквідності при виникненні кризових ситуацій [29].

Чинники, що визначають ліквідність комерційного банку, можуть бути внутрішніми та зовнішніми. До внутрішніх факторів належать такі (рис. 1.4).

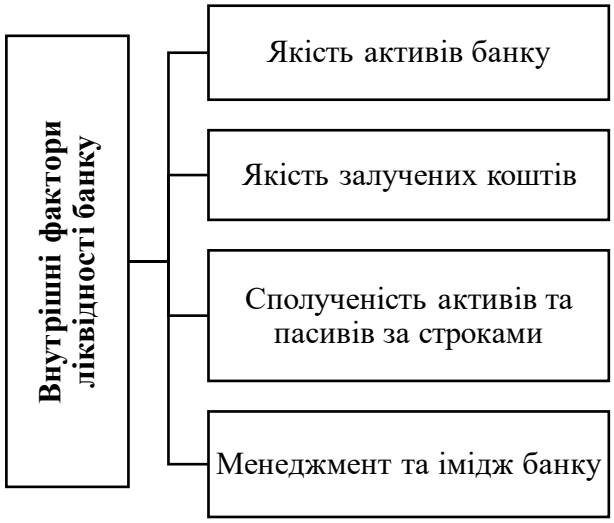

Рисунок 1.4 – Внутрішні фактори ліквідності банку

Джерело: складено автором за [3]

Міцна капітальна база означає наявність значної абсолютної величини власного капіталу. Основу власного капіталу становлять статутний фонд та інші фонди банку, призначені для різних цілей, у тому числі для забезпечення фінансової стійкості банку. Чим більший власний капітал банку, тим вищий рівень його ліквідності [3]. Іншим чинником, що впливає на ліквідність банку, є якість його

активів. Активи комерційного банку розподілені на декілька груп ризику з урахуванням ступеня ризику вкладень коштів та, відповідно, можливої втрати частини вартості цих коштів за несприятливої ситуації. Одночасно окремим категоріям активів, що входять до кожної з груп, присвоюється відповідний поправочний коефіцієнт ризику (від 0 до 100%), який показує, яка частина вартості цієї категорії активів може бути втрачена, або якою мірою надійним є вкладення коштів у ту чи іншу категорію активів банку [25].

До зовнішніх факторів належать такі (рис. 1.5).

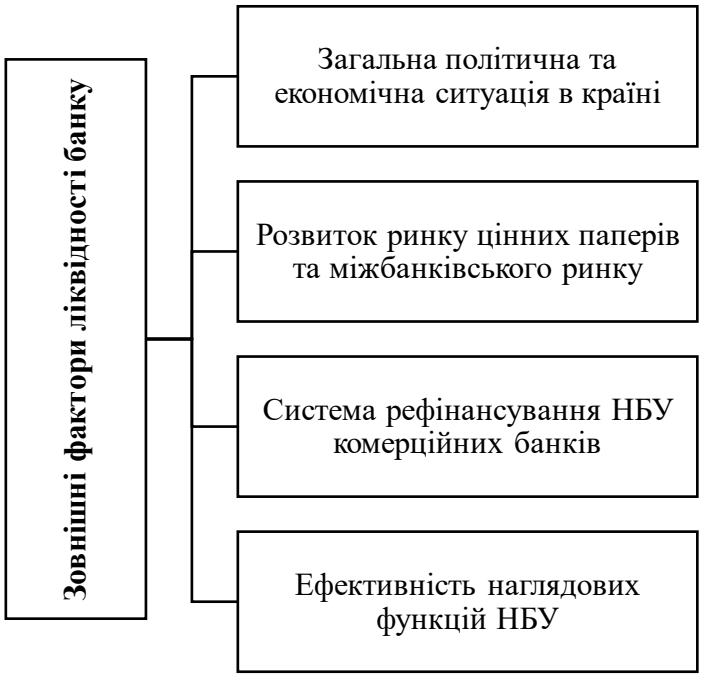

Рисунок 1.5 – Зовнішні фактори ліквідності банку

Джерело: складено автором за [3]

Загальна політична та економічна ситуація в країні створює передумови для розвитку банківських операцій та успішності функціонування банківської системи, забезпечує стабільність економічної основи діяльності банків, зміцнює довіру вітчизняних та зарубіжних інвесторів до банків. Без цих умов банки неспроможні

створювати стійку депозитну базу, домагатися рентабельності операцій, удосконалювати систему управління, підвищувати якість активів.

Розвиток ринку цінних паперів дозволяє забезпечити оптимальну систему ліквідних коштів без втрати прибутковості, оскільки найшвидший шлях перетворення активів банку на кошти у більшості розвинених країн пов'язаний з функціонуванням ринку. Розвиток міжбанківського ринку сприяє перерозподілу між банками тимчасово вільних фінансових ресурсів, підтримці ліквідності комерційних банків. Із цим фактором пов'язана і система рефінансування НБУ комерційних банків. І тут джерелом поповнення ресурсів стає НБУ, з допомогою якого підтримується ліквідність комерційних банків [21].

Ефективність наглядових функцій НБУ визначає рівень взаємодії органу державного нагляду з комерційними банками у частині управління ліквідністю. Ліквідність банку тісно пов'язана з ліквідністю балансу. З метою підтримки ліквідності балансу банк повинен постійно підтримувати необхідний і достатній рівень коштів на кореспондентських рахунках, готівки у касі, швидкореалізованих активів, тобто управляти ліквідністю.

Коли комерційний банк розпочинає свою діяльність, він встановлює ціль для управління ліквідністю, спрямовану на ефективне розміщення ресурсів. При довшій роботі банку на фінансовому ринку управління ліквідністю здійснюється шляхом визначення обсягів та джерел для покриття потреби в ресурсах [3].

Таким чином, управління банківською ліквідністю є критично важливою функцією для будь-якого комерційного банку і має ряд об'єктивних причин:

– забезпечення фінансової стабільності. Однією з головних цілей управління ліквідністю є збереження фінансової стабільності банку. Це означає, що банк повинен мати достатній обсяг ліквідних активів, щоб вчасно виконувати свої фінансові зобов'язання перед клієнтами та іншими контрагентами;

– забезпечення довіри клієнтів. Клієнти довіряють банку тільки тоді, коли вони впевнені, що вони можуть отримати свої гроші в будь-який момент часу.

Управління ліквідністю допомагає забезпечити цю впевненість і зберегти довіру клієнтів;

– забезпечення відповідності нормативам і законам. Багато країн мають законодавчі вимоги щодо ліквідності банків, які вимагають від них підтримувати мінімальні рівні ліквідності. Управління ліквідністю допомагає банку дотримуватися цих вимог і уникнути можливих санкцій;

– управління ризиками. Недостатня ліквідність може призвести до фінансових проблем і навіть до банкрутства. Правильне управління ліквідністю допомагає банку виявити та управляти ризиками, пов’язаними з недостатньою ліквідністю;

– можливість використання фінансових можливостей. Збалансоване управління ліквідністю також дозволяє банку використовувати гроші для надання кредитів і залучення вкладень, що сприяє збільшенню його прибутковості;

– забезпечення витратної ефективності. Ефективне управління ліквідністю дозволяє банку ефективно використовувати свої ресурси та уникнути непотрібного зберігання грошей в надмірній кількості [50].

Загалом, управління банківською ліквідністю є важливою складовою фінансової стратегії банку, яка допомагає забезпечити його стійкість і надійність, а також сприяє виконанню вимог клієнтів і законодавчих вимог.

Таким чином, управління ліквідністю є складним і багатоетапним процесом, банкам постійно доводиться знаходити баланс між прибутковістю та ліквідністю. Ефективне управління ліквідністю ґрунтується на якісному плануванні та прогнозуванні, побудові ефективної системи внутрішнього контролю за процесом управління ліквідністю, розробці ефективної стратегії управління ліквідністю, постійному контролі збалансованості активів та пасивів, аналізі якості кредитного портфеля. Для забезпечення надійного функціонування банку необхідно забезпечувати комплексне дотримання всіх засад, рекомендованих Банком міжнародних розрахунків в Базелі.

2. МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДНІСТЮ БАНКІВ

Державне регулювання банківської ліквідності виконується органами державного контролю над банками за допомогою двох видів методів: прямих (адміністративних) та непрямих (ринкових). У зв'язку з обмеженою розвиненістю ринкових відносин та нестабільною економічною ситуацією в країні, Національний банк України в основному користується прямими методами регулювання банківської діяльності загалом і ліквідності банків зокрема. Проте, поступово вводяться непрямі (економічні) методи регулювання, які є загальноприйнятими в країнах з розвиненою ринковою економікою [26].

Використання непрямих методів регулювання банківської діяльності передбачає зміну облікової ставки, яка є головним показником грошово-кредитної політики Національного банку України. Ця ставка одночасно служить орієнтиром для встановлення вартості грошових ресурсів. При встановленні рівня облікової ставки беруться до уваги рівень інфляції, загальна економічна та міжнародна ситуація, зміна процентних ставок за депозитами і кредитами, а також інші фактори, які можуть вплинути на вартість грошей.

Облікова ставка є тією мінімальною ставкою, за якою Національний банк може регулювати ліквідність банків. Вона визначає рівень ставок за рефінансування, кредитів «овернайт», ставок для операцій репо та інших інструментів, які використовуються для контролю ліквідності банків. Зазвичай, використання операцій рефінансування пов'язане з невідповідністю ліквідних коштів у структурі активів і пасивів. Зазвичай ресурси, які банки залучають, короткострокові, в той час як їх активи в основному є довгостроковими. Коли банкам не вистачає власних ліквідних коштів для вчасного погашення своїх зобов'язань та розширення активних операцій, вони мають потребу залучати додаткові ресурси через операції рефінансування. У цих випадках Національний

банк України виступає як «кредитор останньої інстанції», гарантуючи не лише підтримку ліквідності окремого банку, але і фінансову стабільність банківської системи в цілому [22, с. 81].

Підтримка ліквідності банків Національним банком здійснюється через надання короткострокових кредитів «овернайт», які надаються через постійно діючу лінію рефінансування. Варто відзначити, що цей інструмент регулювання ліквідності набув суттєвого значення протягом останніх років.

Надання переваги НБУ короткостроковим кредитам «овернайт» обґрунтовано тим, що це сприяє поліпшенню дисципліни та контролю в банках і запобігає спекулятивним маніпуляціям. НБУ має виконувати функцію «кредитора останньої інстанції», а не бути джерелом постачання ресурсами банкам для подальших активних операцій.

Залежно від ситуації на грошовому ринку, Національний банк України також може використовувати операції з репо – як прямі, так і зворотні. Пряма операція репо базується на двосторонньому договорі між НБУ та банком, який купує у НБУ державних облігацій України або банківських металів з портфеля банку з подальшим зобов’язанням банку викупити ці облігації або метали за обумовленою ціною в певну дату. Зворотна операція репо, навпаки, передбачає продаж НБУ державних облігацій України зі свого портфеля [37].

Так, коли потрібно збільшити ліквідність окремого банку або всієї банківської системи, НБУ використовує операції прямого репо, діючи як покупець цінних паперів. Операції зворотного репо, натомість, використовуються для поглинання надлишкової ліквідності або впливу на кон’юнктурні коливання банківської системи.

Для підтримки ліквідності можуть також використовуватися операції своп, але цей метод використовується лише у випадку дефіциту ліквідності. Важливою перевагою цього методу є невеликі витрати порівняно з іншими інструментами.

Ще одним важливим інструментом підтримки ліквідності банків в Україні є надання стабілізаційного кредиту Національним банком. Однак, для отримання такого кредиту, банк повинен розробити програму фінансового оздоровлення [52].

НБУ також може впливати на ліквідність банків через операції купівлі/продажу державних облігацій України та операції на відкритому ринку. Механізм дії цих інструментів схожий: купуючи цінні папери, Національний банк збільшує ліквідні кошти банків, а банки, навпаки, можуть поглиблювати свою ліквідність, продаючи ці цінні папери.

Операції на відкритому ринку є досить ефективним і перспективним інструментом впливу Національного банку на ліквідність банків. Цей інструмент дозволяє більше гнучкості порівняно з іншими методами, оскільки передбачає можливість коригування часу та обсягів купівлі/продажу цінних паперів, він легко контрольований і може бути вчасно використаний. Проте, не зважаючи на ці переваги, операції на відкритому ринку ще не набули широкого поширення в Україні, оскільки ринок цінних паперів і фондовий ринок є недостатньо розвинутими.

Іншим методом, яким держава впливає на банківську ліквідність, є встановлення норм обов'язкового резервування. Обов'язковий резерв означає частину банківських ресурсів, які законодавством зберігаються на рахунках у Центрального банку. Ця практика має на меті забезпечити стабільність банківської системи та гарантувати виконання зобов'язань банків.

Особливо важливою стає обов'язкова резервація під час фінансових криз і збільшення інфляції. Як один з факторів, що впливають на обсяг ліквідних коштів в обігу, обов'язкові резерви використовуються для управління ліквідністю банків [24].

Підвищення норми обов'язкового резервування Центральним банком призводить до зменшення надлишкових резервів у банків, що обмежує їхні ліквідні кошти та можливості вкладання ресурсів у кредитування та інші активні операції.

Зворотне зниження норми обов'язкового резервування збільшує ліквідність банків. Встановлюючи нормативи обов'язкового резервування, Центральний банк не тільки впливає на розмір активів, що знаходяться в обігу та визначає рівень ліквідності банків, а також дозволяє передбачати стан ліквідності банківської системи [24, с. 633].

Під час воєнного стану в Україні активно почали використовуватися депозитні сертифікати НБУ як засіб регулювання ліквідності та зменшення надлишкової ліквідності банків зокрема. Депозитний сертифікат – борговий цінний папір, емітований банком з метою залучення готівки. Депозитний сертифікат засвідчує депонування (процес зберігання, що забезпечує збереження будь-якої речі, інформації чи документа) пред'явником у банку певної суми на обмежений час, після якого банк емітент зобов'язаний повернути цю суму разом із зазначеними відсотками [8].

Депозитний сертифікат НБУ – цінний папір в електронному вигляді, який видається банку, який розміщує в Нацбанку тимчасово вільні кошти. При цьому банк може віддати свої гроші НБУ на ніч (овернайт), або на кілька днів – 7,14 або 30 [8].

Пропонуючи банку розмістити кошти на депозитних сертифікатах, Національний банк вирішує за нього проблему, що робити з коштами, що «не використовуються». Якщо банк залучив значну кількість коштів від населення або юридичних осіб, і водночас не вдається надати кредити на таку ж суму, він завжди може вкласти ці гроші в депозитні сертифікати та розмістити їх у Національному банку. При цьому, доходність, наприклад, за депозитними сертифікатами овернайт, зазвичай залишається на 2% нижчою, ніж облікова ставка НБУ [8].

Таким чином, регулятор підтримує функціонування банків, сприяючи стабільності їх діяльності та регулюючи грошові потоки, захищаючи банки від можливого банкрутства. Крім того, за допомогою депозитних сертифікатів, Національний банк зв'язує зайву грошову масу (яку економіка не використовує в

даний час), не допускаючи цим грошам рушити на валютний ринок і обвалити національну валюту.

Цей процес відбувається у два етапи: спочатку комерційні банки залучають «тимчасово вільні» кошти від населення на депозити, а потім Національний банк залучає те, що залишилося після видачі кредитів, на депозитні сертифікати [46].

З метою забезпечення стабільної діяльності банків та своєчасного виконання ними своїх зобов'язань перед вкладниками, а також запобігання неправильному розподілу ресурсів та втрати капіталу через ризики, притаманні банківській діяльності, НБУ згідно зі ст. 58 Закону України «Про Національний банк України» встановлює для комерційних банків обов'язкові економічні нормативи, серед яких і нормативи ліквідності, регламентовані постановою правління НБУ «Про порядок регулювання діяльності банків в Україні» від 28.08.2001 р. № 368 [46].

Існують нормативи банківської ліквідності, які ввів НБУ для контролю стану ліквідності банків: NSFR (коефіцієнт чистого стабільного фінансування) і LCR (коефіцієнт покриття ліквідності).

Норматив NSFR визначає мінімальний необхідний рівень ліквідності банку на горизонті один рік. Згідно з нормами ЄС та Базельськими рекомендаціями значення NSFR для банків має становити не менше 100% [59].

Раніше повідомлялося, що Національний банк скасував для банків економічний норматив короткострокової ліквідності (Н6) у зв'язку із завершенням перехідного періоду запровадження коефіцієнта чистого стабільного фінансування або NSFR (англ. Net Stable Funding Ratio). Запровадження нормативу NSFR здійснювалося банками поетапно з грудня 2019 року згідно зі встановленим графіком [26]. NSFR є одним з двох коефіцієнтів ліквідності, розроблених Базельським комітетом з банківського нагляду відповідно до наслідків глобальної фінансової кризи 2007-2008 років. Для вивчення міжнародного досвіду впровадження цього нормативу, Національний банк провів консультації з експертами Світового банку, Європейського органу банківського нагляду (ЕВА) та

центральних банків інших країн. Запровадження NSFR є важливим кроком у гармонізації вимог до ліквідності українських банків з нормами ЄС та рекомендаціями Базельського комітету. Раніше було введено коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR) та нові стандарти управління ризиками в українських банках, включаючи ризик ліквідності [26].

NSFR розраховується як співвідношення обсягу наявного стабільного фінансування до обсягу необхідного стабільного фінансування, де наявне стабільне фінансування включає регулятивний капітал та зобов'язання, зважені на коефіцієнти стабільності, а необхідне стабільне фінансування включає активи та позабалансові зобов'язання, зважені на їх коефіцієнти ліквідності.

LCRвв – коефіцієнт покриття ліквідністю за всіма валютами. Нормативне значення LCRвв – 100%. LCRів – коефіцієнт покриття ліквідністю в іноземних валютах в гривневому еквіваленті. Нормативне значення LCRів – 100% [26].

За своїм економічним змістом ці нормативи покликані сприяти підтримці банками другого рівня своєї платоспроможності певною величиною високоліквідних коштів, які можуть бути спрямовані на розрахунки за зобов'язаннями банківської установи. У той же час, на нашу думку, навряд чи цю систему показників можна вважати достатньою з урахуванням фундаментального принципу стійкості існування комерційного банку на фінансовому ринку.

Зокрема, при розрахунку зазначених коефіцієнтів банківської ліквідності доцільно було б враховувати, на нашу думку, ступінь ризикованості активів і пасивів, оскільки ліквідний стан банку означає передусім те, що він може ефективно функціонувати за умов існування ризику [37].

Метою впровадження Базельським комітетом показника покриття ліквідності (LCR) є визначення обсягу високонадійних і ліквідних активів для покриття неочікуваного відтоку коштів протягом короткострокового періоду (30 днів). Для розрахунку цього показника банки під контролем наглядових органів обов'язково мають проводити стрес-тести, які повинні враховувати як внутрішні фактори

середовища банку, так і вплив макроекономічних системних шоків. Сценарій для цього стандарту включає специфічні і ринкові стресові ситуації, які передбачають:

– зниження кредитного рейтингу банку на три ступеня;

– відтік частини вкладів роздрібних клієнтів;

– втрати доступу до великих незабезпечених джерел фінансування та скорочення числа джерел фінансування із забезпеченням;

– можливість отримання короткострокового фінансування тільки під заставу високоліквідних активів;

– зростання ринкової волатильності, що впливає на якість застав або підвищує ризик позицій за похідними фінансовими інструментами;

– незапланованe використання усіх невикористаних кредитних ліній і ліній ліквідності, наданих банком;

– необхідність фінансування зростання активів у балансі банку, викликаного виконанням неконтрактних зобов'язань для мінімізації репутаційного ризику [48].

Згідно з рішенням Базельського комітету з банківського нагляду, зміни до Базельських рекомендацій (Базель-III) мали на меті такі основні цілі [48]:

1) Зміцнити міжнародні нормативи з управління капіталом та ліквідністю для створення більш стійкого банківського сектору;

2) Покращити здатність банківського сектору долати наслідки фінансових та економічних криз і таким чином знизити ризик розповсюдження цих проблем з фінансового у реальний сектор економіки.

Хоча зміни, внесені в «Міжнародну конвергенцію визначення капіталу та стандартів капіталу: нові підходи» не є кардинальними, але їх запровадження має інноваційний характер, який полягає в такому:

– зміна підходів до фінансового управління та ризик-менеджменту шляхом підвищення стандартів управління ризиками, ступеня інтеграції управління фінансами та ризиками банківських установ;

– забезпечення стабільної бази та необхідних резервів для протистояння всіляким ризикам та кризам;

– можливість формування більш повної, консолідованої картини бізнесу для акціонерів та менеджменту.

Регулювання ліквідності банківської системи має визначальне значення для досягнення оперативних цілей грошово-кредитної політики. Особливо вагомим завданням є забезпечення стабільності короткострокових ставок на міжбанківському ринку, які повинні зберігати близькість до облікової, встановленої НБУ. Враховуючи основні фактори, що впливають на ліквідність банківської системи, кожен учасник ринку отримує можливість більш обережно планувати та управляти власною ліквідністю. Це також надає об’єктивні точки відліку для оптимального планування операцій на міжбанківському ринку та визначення оптимальних потреб для участі в регулюючих операціях, які впроваджує НБУ.

Отже, Національний банк України виконує ключову роль регулятора банківської системи та стоїть перед кількома завданнями, пов’язаними зі збереженням ліквідності банків. По-перше, він здійснює контроль над точністю визначення та адекватністю політики щодо підтримки ліквідності. Він також оперативно реагує на негативні зміни у ліквідних позиціях банків і приймає заходи для їх врегулювання. Крім того, Нацбанк встановлює ліміти та параметри коефіцієнтів, що оцінюють ліквідність банків, та визначає їхню ліквідність відповідно до міжнародних стандартів. Він також розробляє методичні рекомендації та нормативно-правові акти, які регулюють організацію процесу управління ліквідністю банків. Нацбанк встановлює чіткі критерії, яким повинні відповідати банки, що прагнуть отримати кредити рефінансування для підтримки своєї ліквідності. Крім того, він здійснює якісну і кількісну оцінку системи управління ліквідністю банків і підтримує ліквідність грошового ринку.У підсумку можна зазначити, що система Базель ІІІ була створена з урахуванням уроків фінансової кризи 2008 року, яка продемонструвала недостатню фінансову стійкість

банківської системи навіть розвинених країн [6]. Коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR) – установлює мінімально потрібний рівень ліквідності для покриття чистого очікуваного відпливу грошових коштів упродовж 30 календарних днів з урахуванням стрес-сценарію. Норматив NSFR фахівці НБУ пропонують обчислювати як співвідношення обсягу наявного стабільного фондування до обсягу потрібного стабільного фондування. Цей норматив орієнтовано на горизонт одного року, а головна його мета – створити стимули для банків збільшувати терміновість пасивів, мінімізувати дисбаланси, коли довгострокові кредити фінансуються за рахунок короткострокових депозитів. Таким чином, НБУ активно переходить до стандартів регулювання ліквідності Базель ІІІ, що є важливим кроком до євроінтеграції банківського регулювання ліквідності в Україні [37].

Вкрай важливим етапом формування заходів зі стабілізації банківської ліквідності в Україні в умовах воєнного стану, що є головною метою дослідження, є емпіричний аналіз та оцінка ефективності управління ліквідністю банків України. Оскільки в умовах воєнного стану пріоритетною ціллю державних органів та НБУ зокрема є економічне відновлення України, повернення показників економічного зростання на більш високий рівень, ніж до початку повномасштабного вторгнення, було запропоновано визначити за допомогою кореляційно-регресійної моделі, як основні фактори, що визначають ліквідність банківської системи України, впливають на здатність банків проводити активні операції на противагу пасивним.

В якості залежної змінної було обрано показник, який визначає діяльність банків саме в активних операціях, на противагу залученням коштів у населення та бізнесу. Це показник співвідношення кредитів та депозитів в банківській системі. Як відомо, чим вищим є дане співвідношення – тим більш активно розвивається економіка країни, прискорюється економічне зростання, пожвавлюється ділова активність. Незалежними змінними були обрані такі показники:

x_1 – співвідношення готівкових коштів та активів в банківській системі на певний момент часу. Чим вищим є цей показник – тим вищою є фактично

абсолютна ліквідність банків України, немає нестачі найбільш ліквідних грошових коштів, і банки здатні не тільки погасити зобов'язання перед клієнтами на випадок зняття коштів в готівці, але й надавати готівкові кредити населенню та бізнесу;

x_2 – співвідношення коштів фізичних осіб та активів. Чим вищим є цей показник – тим вищою є ліквідність банків України, оскільки клієнти в такому випадку тримають кошти на поточних рахунках в банках, і передбачається, що збільшення цього показника негативно вплине на обсяги кредитування порівняно з обсягами депозитів, тобто, буде послаблюватися кредитування в країні в цілому, і даний фактор негативно вплине на економічне відновлення та посилення ділової активності в Україні;

x_3 – співвідношення коштів в цінних паперах до активів. Даний показник свідчить про те, наскільки банки України активно інвестують в державні цінні папери, на противагу спрямуванню цих коштів на кредитування населення та бізнесу. Передбачається, що зростання цього показника призводитиме до зниження співвідношення кредитів та депозитів, тобто, послаблення кредитування в Україні.

В даному випадку буде застосована багатофакторна регресійна модель, де показники x_1, x_2 та x_3 впливатимуть на показник у. В процесі побудови багатофакторних регресійних моделей можна виділити такі етапи:

1. Вибір та аналіз всіх можливих факторів, які впливають на процес (або показник), що вивчається;
2. Вимір та аналіз знайдених факторів – якщо деякі фактори неможливо кількісно чи якісно визначити або для них недоступна статистика, то вони вилучаються з подальшого розгляду;
3. Математико-статистичний аналіз факторів – на цьому етапі при наявності у динамічних рядах недостатньої інформації за допомогою спеціальних методів проводиться її відтворення, а також здійснюється перевірка основних припущень класичного регресійного аналізу;
4. Вибір вигляду регресійної багатофакторної моделі;

5. Оцінка невідомих параметрів регресійної моделі;

6. Перевірка значимості знайдених параметрів моделі та її оцінка на адекватність реальній дійсності – здійснюється за допомогою F-критерію Фішера [50].

Для визначення сили впливу кожного з факторів на результативну ознаку використовується коефіцієнт кореляції. Від величини коефіцієнту парної кореляції залежить сила впливу факторної ознаки на результативну. Інтерпретація значення коефіцієнта кореляції за модулем наведена нижче:

– до 0,3 – зв'язок практично відсутній;
– 0,3-0,5 – зв'язок є слабким;
– 0,5-0,7 – зв'язок є помітним;
– 0,7-0,9 – зв'язок є сильним;
– 0,9-1 – зв'язок є дуже сильним.

Від'ємне значення коефіцієнта кореляції свідчить про обернений зв'язок, тобто, при збільшенні незалежної ознаки, залежна ознака знижуватиметься, і при додатному значенні коефіцієнта кореляції, збільшення незалежної ознаки сприятиме зростанню залежної ознаки. Також за допомогою визначення коефіцієнтів кореляції була здійснена перевірка факторів моделі на мультиколінеарність, тобто, чи впливають незалежні фактори один на інший. В разі, коли за модулем коефіцієнт кореляції більший, ніж 0,7, фактори є мультиколінеарними, тобто, рекомендується прибрати один із факторів, що впливає на інший фактор досить сильно, для усунення неточностей в результатах моделі.

Формула оцінки рівняння регресії за допомогою теста Фішера наведена нижче:

$$F = \frac{R^2}{1 - R^2} \times \frac{n - m - 1}{m}. \quad (2.1)$$

Де R^2 – це коефіцієнт детермінації моделі, n – кількість факторів в моделі, m – кількість ступенів свободи. В разі, якщо табличне значення F-критерію вище, ніж фактичне за побудованою моделлю, то модель можна вважати достовірною статистично [21].

Нами також був розроблений алгоритм проведення емпіричного аналізу ефективності управління ліквідністю банків України та впливу показників, що визначають ліквідність, на ефективність активних операцій банків порівняно з пасивними операціями. Етапи дослідження наведено на рис. 2.1.

Рисунок 2.1 – Основні етапи дослідження управління ліквідністю банків України

Джерело: розроблено автором

Таким чином, даний процес складатиметься з 7 етапів. На першому етапі будуть визначені основні тенденції банківської системи протягом останніх років, тобто, визначені передумови, що вплинули на той чи інший стан управління ліквідністю банками України.

На другому етапі визначаються основні банки, на прикладі яких оцінюватиметься ліквідність за новими показниками, впровадженими НБУ (наприклад, NSFR, LCR). Також в рамках даного етапу визначаються основні показники діяльності, зокрема, прибуток банків, щоб оцінити, наскільки взагалі банк був успішним у своїй діяльності протягом останніх років.

На третьому етапі здійснюватиметься аналіз показників ліквідності банків України та ефективності управління ліквідністю. Це безпосередній аналіз ліквідності банків України за новими показниками НБУ. Це є важливим, оскільки саме системно важливі банки України дадуть змогу оцінити, які зміни відбулися в ліквідності банківської системи України протягом періоду воєнного стану. Саме це дозволить зробити висновок щодо того, наскільки системно важливі банки України впоралися з викликами воєнного стану та тримають рівень ліквідності на достатньому рівні.

На четвертому етапі здійснюється моделювання впливу показників ліквідності банківської системи на показники, що впливають на активність кредитування банками України. Як зазначалося раніше, в розробленій моделі три фактори впливають на результат (активність кредитування порівняно з залученням депозитів банками України протягом періоду 2022-2023 рр.). Це дасть можливість визначити, наскільки ефективно банківська система України, керуючи власною ліквідністю, здатна прискорювати видачу кредитів порівняно з залученням депозитів, оскільки теоретично активні операції банків сприяють підвищенню економічного зростання.

Крім того, проводиться також моделювання та перевірка залежності основного розрахункового показника ліквідності банківської системи України

протягом останніх років (частка високоліквідних активів, таких як готівкові кошти банків, кошти в державних цінних паперах та кошти на кореспондентських рахунках інших банків) від таких основних показників, що характеризують ситуацію з банківськими активами в Україні та прибутковістю банків: темп зростання кредитів в банківській системі, рентабельність активів банківської системи, частка коштів, які тримаються в цінних державних паперах, в структурі загальних активів банків. Визначивши ступінь залежності показника ліквідності банківської системи від цих факторів на основні показники діяльності банків, можна визначити основні проблемні аспекти, які слід удосконалити в управлінні ліквідністю банків та регулюванні НБУ цього процесу.

В рамках цього етапу буде здійснена перевірка того, які показники найбільше впливають на показник ліквідності банківської системи, за допомогою аналогічних індикаторів: коефіцієнта детермінації, рівняння регресії моделі та значення тесту Фішера.

На п’ятому етапі здійснюється визначення основних проблем в управлінні ліквідністю банківської системи України на основі проведеного моделювання. Визначається, наскільки погіршується активність кредитування населення та бізнесу за рахунок збільшення утримання банками коштів на рахунках клієнтів, вкладення коштів в державні цінні папери, та наскільки банки активно надають вільні кошти саме в кредит, що дозволяло б їм заробляти, а економічним агентам розширювати споживання та інвестування у власний бізнес або брати іпотеку.

На шостому етапі проводиться визначення заходів з удосконалення управління ліквідністю банків України на основі тих слабких місць, що були визначені в результаті попередніх етапів дослідження. Будуть використані думки експертів щодо ситуації з ліквідністю в банках України та запропоновані конкретні заходи щодо оптимізації обсягу ліквідних коштів, спрямування їх в активні операції тощо.

На сьомому етапі дослідження відбувається прогнозування показників реального кредитування банками внаслідок впровадження запропонованих заходів. Прогноз здійснюватиметься за допомогою визначення приблизних значень факторних показників, які використовувалися в емпіричній моделі, і визначатиметься значення співвідношення кредитів та депозитів в банківській системі.

Передбачається, що внаслідок впровадження запропонованих заходів з підвищення ефективності управління показниками, що впливають на ліквідність, банки більш активно почнуть кредитування бізнесу та населення, що підвищить співвідношення кредитів та депозитів в України.

Отже, за допомогою наведеної методики нам вдасться досягти головної мети дослідження – визначити слабкі аспекти управління ліквідністю банків України, розробити заходи з удосконалення процесу управління ліквідністю, та за допомогою цього, визначити економічну ефективність для банківської системи та всієї економіки України, яка отримає додаткові кредитні ресурси для свого відновлення в умовах воєнного стану, а банки отримають додатковий прибуток, заробляючи на підвищенні обсягів кредитування населення та бізнесу.

3. ЕМПІРИЧНИЙ АНАЛІЗ УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДНІСТЮ БАНКІВ УКРАЇНИ

3.1. Тенденції розвитку банківської системи України та організаційно-економічна характеристика досліджуваних банків

Протягом останніх років банківська система України переживала різні за успішністю періоди. За активністю регулювання банківської системи можна виділити період до 2014-2015 рр., тобто до впровадження вільного курсоутворення національної валюти та інфляційного таргетування, до кризи банківської системи, внаслідок чого було закрито багато банків, які внаслідок встановлення нових вимог НБУ стали неплатоспроможними та були виведені з ринку. В табл. 3.1 наведена динаміка кількості банків в Україні.

Таблиця 3.1 – Динаміка кількості банків України протягом 2007-2023 рр. на кінець року

Рік	Кількість діючих банків	З них з іноземним капіталом	У т.ч. зі 100% іноземним капіталом
2007	175	47	17
2008	184	53	17
2009	182	51	18
2010	176	55	20
2011	176	53	22
2012	176	53	22
2013	180	49	19
2014	163	51	19
2015	117	41	17
2016	96	38	17
2017	82	38	18
2018	77	37	23
2019	75	35	23
2020	74	33	23
2021	71	33	23
2022	67	30	22
На 01.10.2023	63	28	20

Джерело: складено автором за [37]

Вже в 2015 р. кількість банків скоротилася майже на 30% порівняно з 2014 р., кількість банків з іноземним капіталом знизилась на 10 банків, а банки зі 100% іноземного капіталу скоротилися лише на 2 установи. В подальшому, внаслідок посилення банківського регулювання та контролю кількість банків продовжила скорочуватися, перед повномасштабним вторгненням РФ їхня кількість становила 71 банк, а в жовтні 2023 р. – 63 банки. Якщо в 2013 р. частка банків з іноземним капіталом в банківській системі України становила 27,2%, а банків зі 100% іноземного капіталу – 10,5%, то в 2023 р. частка банків з іноземним капіталом становила 44,4%, а банків зі 100% іноземного капіталу – 31,7%, що свідчить про суттєве посилення впливу іноземних власників на банківську систему України [37].

Перед 2022 р. пандемія COVID-19 втрачала свою активність, в економіці помітні були певні ознаки відновлення після кризи, хоча цей процес відбувався повільно. На жаль, позитивну динаміку відновлення грубо перервала військова агресія РФ проти України. Це спричинило нову широкомасштабну економічну кризу в Україні [38].

Мільйони людей залишили країну, сотні тисяч працездатних громадян були залучені до боротьби з агресором, а десятки тисяч підприємств зупинили свою роботу.

Війна в цілому не вплинула негативно на стан банківської системи. Навпаки, банківська ліквідність активно поповнювалась через емісійне фінансування дефіциту державного бюджету (купівлю ОВДП НБУ) та додаткове залучення міжнародної фінансової допомоги.

На рис. 3.1 наведена динаміка структури вартості ОВДП в обігу за власниками цих цінних паперів за період 2016-2023 рр.

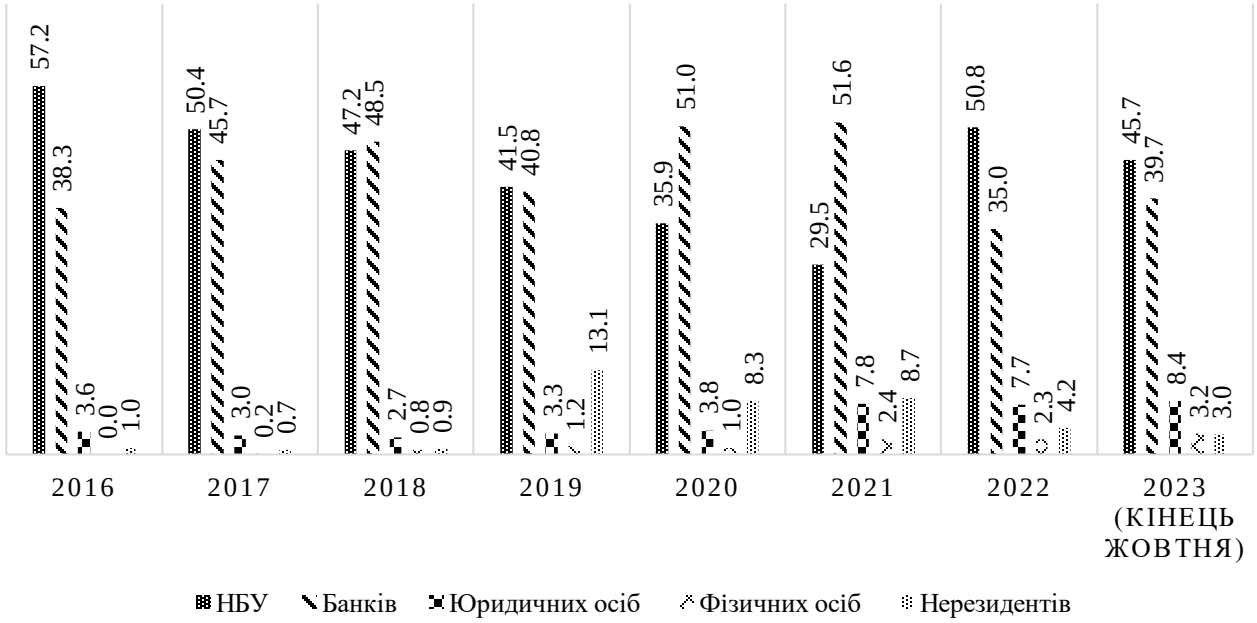

Рисунок 3.1 – Структура вартості ОВДП в обігу за власниками цінних паперів протягом 2016-2023 рр., % до підсумку

Джерело: складено за даними [37]

Станом на 2016 р. ОВДП купували, в основному, банки і НБУ. Протягом 2016-2021 рр. частка ОВДП у власності НБУ знизилась з 57,2% до 29,5%. В 2019 р. активно зросли інвестиції нерезидентів в ОВДП, оскільки темпи інфляції в Україні були невисокими, а ставки за цінними паперами пропонувалися вище 15%. В 2022 р. спостерігається збільшення ОВДП у власності НБУ до 50,8%, оскільки була необхідність швидко наповнити бюджет для здійснення видатків, пов’язаних з війною.

В 2023 р. ситуація починає вирівнюватися, і вже НБУ майже не купував ОВДП протягом року, це робили комерційні банки. Вдалося також залучити більше фізичних осіб до купівлі ОВДП, оскільки Міністерство фінансів України запропонувало високі ставки (більше 17% річних за довгостроковими облігаціями), а також рівень інфляції спостерігається суттєво нижчий за прогнозований НБУ. Також юридичні особи активізували купівлю ОВДП в більших обсягах. Цьому

сприяло спрощення процесу купівлі облігацій для населення та бізнесу, а також високі відсоткові ставки.

Прибутки банківської системи України під час війни значно зросли, особливо в 2023 р., за 8 місяців було отримано рекордний прибуток банками (рис. 3.2).

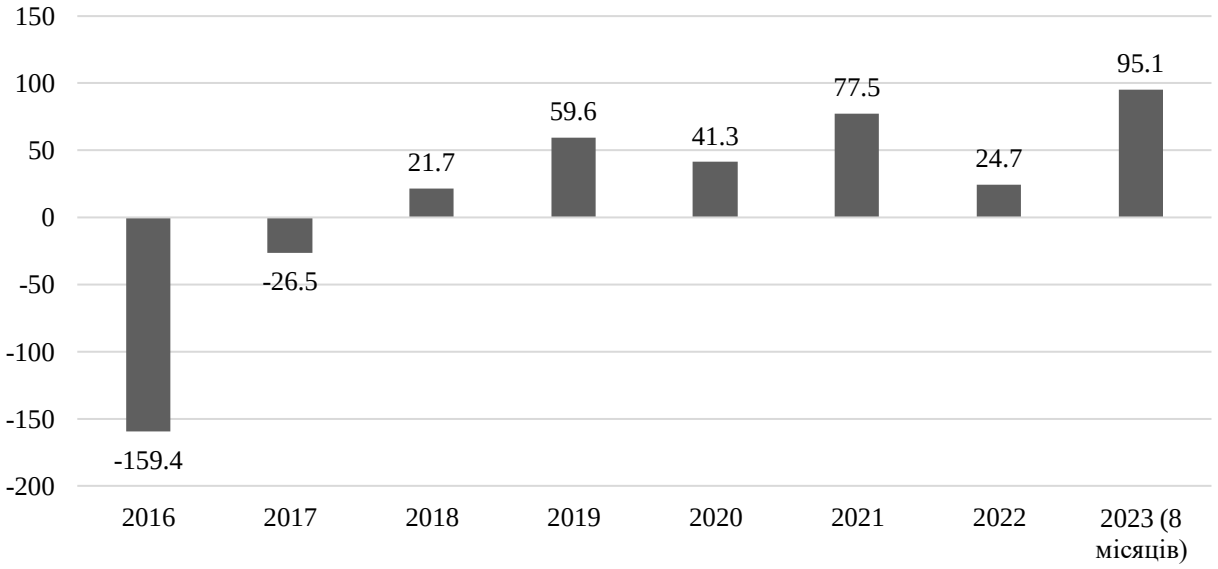

Рисунок 3.2 – Динаміка прибутків банківської системи України протягом 2016-2023 рр., млрд грн

Джерело: складено за даними [37]

Прибуток активних українських банків у січні-серпні 2023 року становив 95,1 млрд грн, що в 11,3 рази більше, ніж за аналогічний період минулого року (8,4 млрд грн), йдеться в інформації НБУ. Це сталося завдяки активній купівлі банками депозитних сертифікатів НБУ, які в деяких випадках досягали прибутковості на рівні 25% річних за умов виконання банками нормативів. Протягом 2016-2017 рр. банківська система України отримувала значні збитки, оскільки це було наслідками кризи банківської системи, однією з причин цього було визнання неплатоспроможним найбільшого банку країни – АТ КБ «Приватбанк», і подальша його націоналізація в 2016-2017 рр.

З отриманням значних прибутків банками в 2023 р. Мінфін, Нацбанк і профільний парламентський комітет припускали тимчасово підвищити ставку

податку на прибуток банків удвічі – до 36%. За оцінками голови НБУ Андрія Пишного, це дало б змогу за два роки отримати сумарно понад 20 млрд грн [40].

Водночас в Асоціації українських банків вважають, що зі зниженням облікової ставки, яке розпочалося наприкінці липня, коли НБУ опустив її до 22% з 25%, і продовжилося у вересні – до 20%, і в жовтні – до 16% (рис. 3.3), прибутковість банківської системи буде зменшуватися.

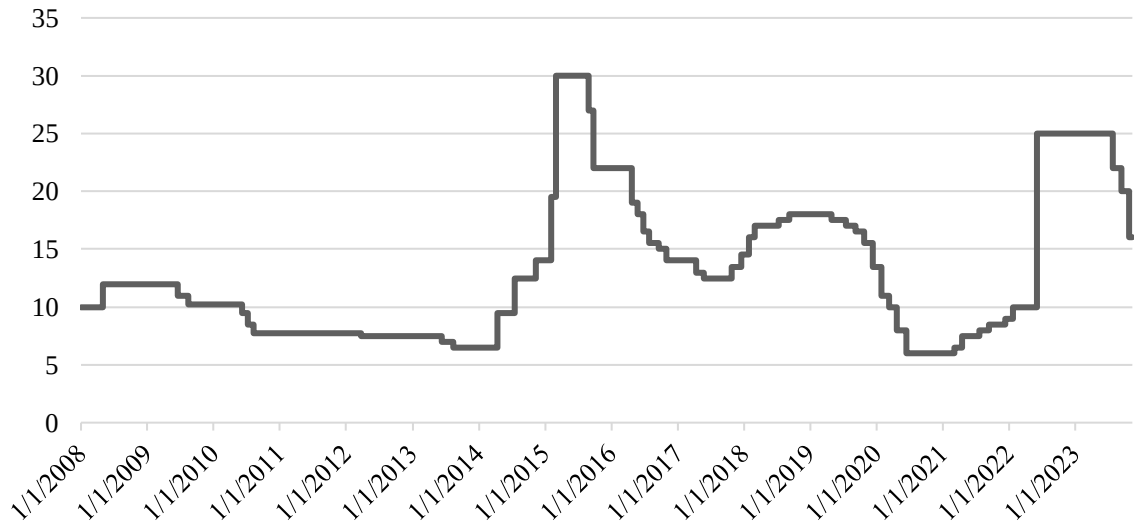

Рисунок 3.3 – Динаміка облікової ставки НБУ протягом 2008-2023 рр., %

Джерело: складено за даними [37]

Внаслідок підвищення інфляції в 2022 р. НБУ зафіксував облікову ставку на рівні 25% більш ніж на рік. В 2023 р. почалося поступове зниження облікової ставки, і в жовтні цей показник досяг 16%, що свідчить про суттєве поліпшення діяльності банківської системи та покращення інфляційних очікувань, відновлення процесу кредитування в умовах війни.

Загалом, в 2022 р. підвищилась ліквідність банківських установ, і для зниження інфляційних загроз НБУ заохочував банки купувати депозитні сертифікати під відсоток, який дорівнював обліковій ставці (25%), якщо банки будуть активно залучати депозити на строк від 3 місяців, внаслідок чого зросли

депозити банків в гривні. На рис. 3.4 наведена динаміка депозитів банків України протягом 2005-2023 рр. в гривні та іноземній валюті.

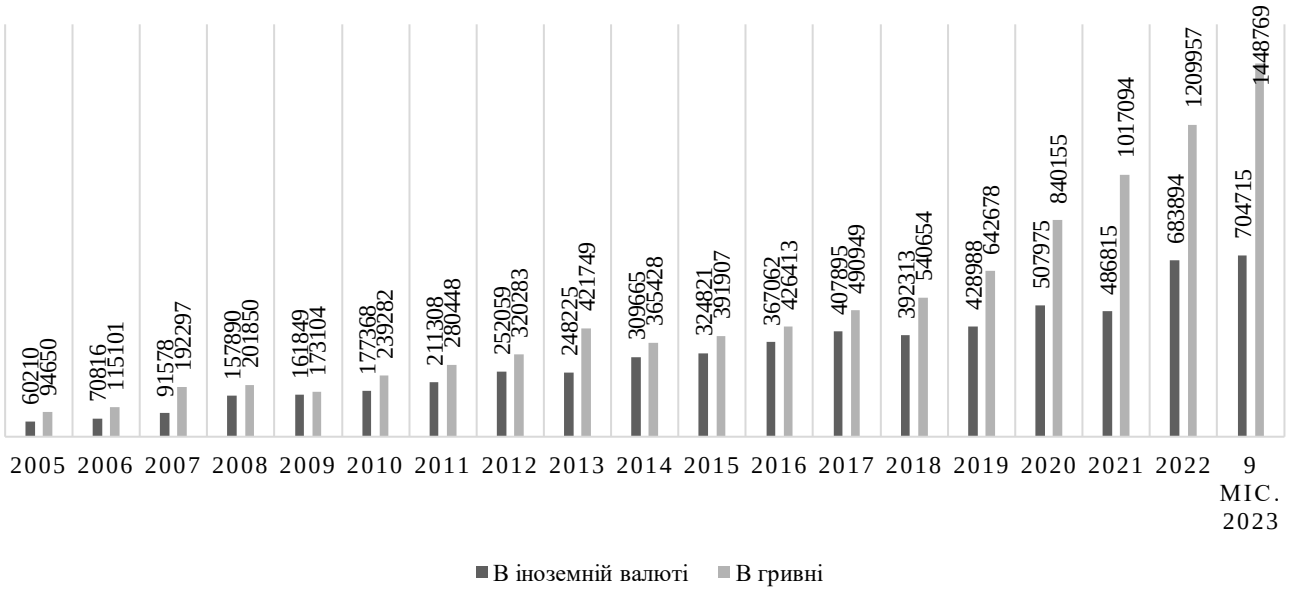

Рисунок 3.4 – Динаміка депозитів клієнтів в банках України протягом 2005-2023 рр. за валютами, еквівалент млн грн

Джерело: складено за даними [37]

Можна помітити, що довіра населення до заощаджень у гривні суттєво зросла за даний період. Якщо в 2008 р. рівень доларизації депозитів в Україні становив 48,3% (відношення депозитів в іноземній валюті до всіх депозитів), то в 2023 р. цей показник склав 32,7%, незважаючи на війну. Тобто, позитивні зрушення відбуваються в посиленні ролі гривні як засобу накопичення.

Негативним є той факт, що співвідношення кредитів і депозитів в Україні знижується, що свідчить про зниження обсягів кредитування, оскільки під час воєнного стану зросли ризики кредитування через зниження реальних доходів населення та підвищення загальних ризиків кредитування (рис. 3.5).

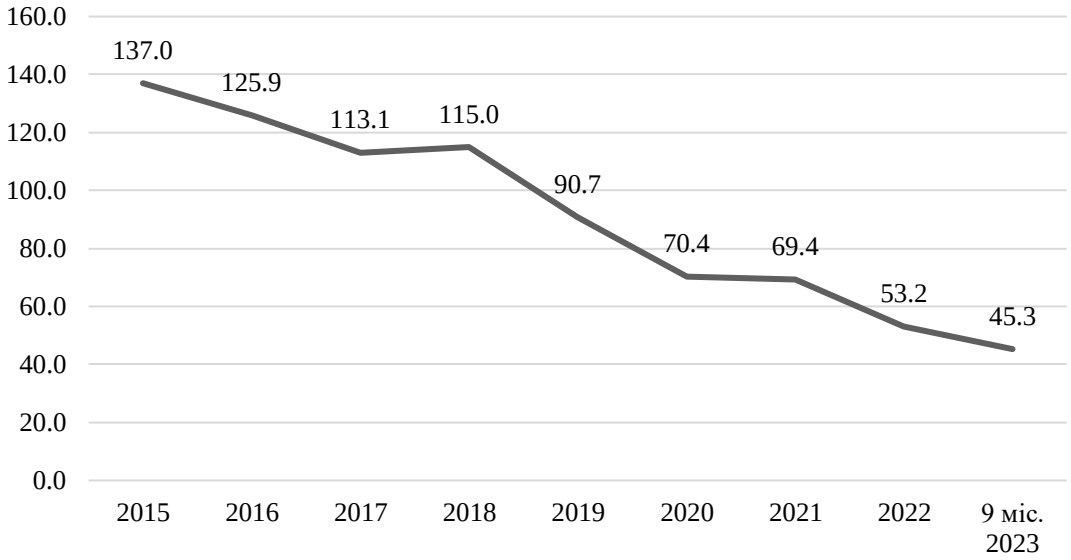

Рисунок 3.5 – Динаміка співвідношення кредитів і депозитів в Україні, %

Джерело: складено за даними [37]

Якщо в 2018 р. сума кредитів перевищувала суму депозитів, то в 2023 р. кредити не становили й 50% суми депозитів банків України, що суттєво уповільнює відновлення економіки України.

Суттєвою проблемою в банківській системі є наявність великої суми непрацюючих кредитів. Згідно з класифікацією НБУ, непрацюючий кредит (NPL) – це актив, за яким прострочення погашення боргу перевищує 90 днів (30 днів для банків-боржників) або за яким боржник неспроможний забезпечити виконання зобов'язань без стягнення забезпечення. Це визначення відповідає рекомендаціям Міжнародного валютного фонду щодо врегулювання питань NPLs [37].

На рис. 3.6 наведена динаміка рівня непрацюючих кредитів АТ КБ «Приватбанк» (найбільш проблемного банку за цим показником) та в цілому по банківській системі України протягом 2015-2023 рр.

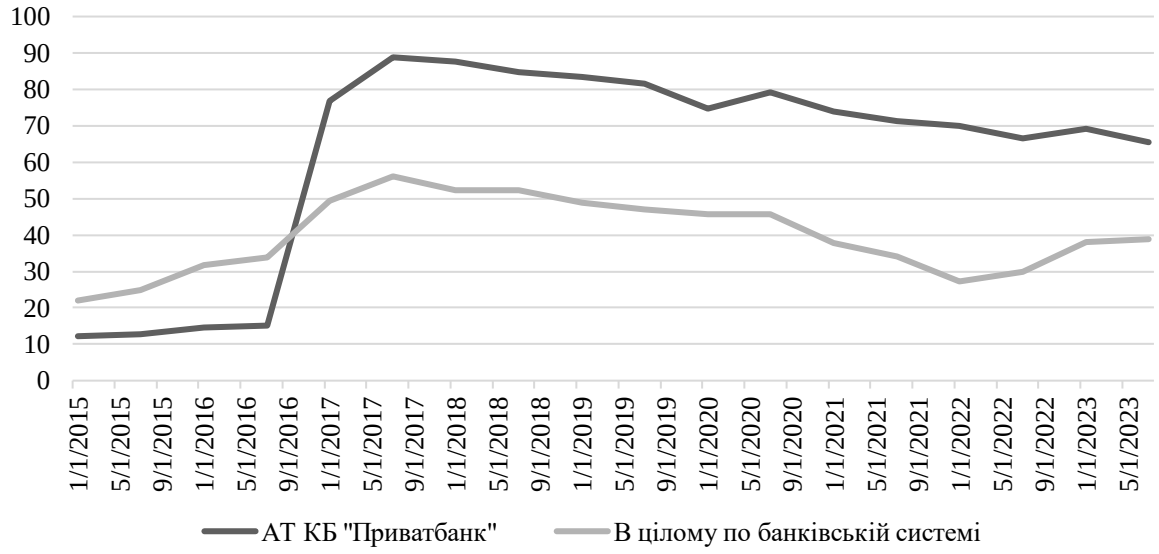

Рисунок 3.6 – Динаміка рівня непрацюючих кредитів АТ КБ «Приватбанк» та в цілому по банківській системі України протягом 2015-2023 рр., %

Джерело: складено автором за даними [35]

Можна побачити, що ще в 2015 р., до націоналізації АТ КБ «Приватбанк» рівень непрацюючих кредитів банку був нижчим за рівень в середньому по банківській системі України. Згідно зі звітністю «Приватбанку», банк окремо виділяє групу непрацюючих кредитів, які були видані до 19 грудня 2016 року (тобто до націоналізації). Відповідно, внаслідок приватизації, банк переформатував звітність, і після цього до непрацюючих кредитів почали включатися позики, які були надані пов’язаним особам І. Коломойського та Г. Боголюбова, які були колишніми власниками банку.

Наведені дані свідчать, що частка непрацюючих кредитів протягом періоду дослідження була стабільно високою, та протягом тривалого часу перевищувала середні значення по банківській системі України. Зважаючи на те, що ці кредити практично повністю покриті сформованими резервами, їх негативний вплив певною мірою знівельовано. Водночас, зважаючи на швидке зростання кредитування роздрібного сегмента, слід посилити увагу щодо роботи з превенції виникнення проблемної заборгованості [35].

Хоча частка непрацюючих кредитів висока, банківська система все ще зберігає значну прибутковість. Можна зазначити, що банківська система зберегла та зміцнила свої фінансові резерви та потенціал для розширення кредитування, яке хоч зараз і є на низькому рівні, проте стане значущим фактором для подальшого успішного відновлення економіки. Загалом, банківська система України очистилась після 2015 р., оскільки посилення регулювання з боку НБУ спричинило збільшення кількості неплатоспроможних банків, які були виведені з банківського ринку. В результаті, зріс рівень прибутків банків, посилилась роль іноземного капіталу в банківській системі України. Проте, залишається проблема непрацюючих кредитів, що збільшує ризики кредитування, а це, в свою чергу, стримує відновлення реальної економіки в Україні.

Для дослідження ліквідності банків України було обрано такі великі банки: АТ КБ «Приватбанк», АТ «Райффайзен Банк», АТ «Ощадбанк», АТ «Перший Український Міжнародний Банк», АТ «Укрсиббанк».

АТ «Райффайзен Банк» є одним з найбільших банків України, має статус банку з іноземним капіталом і входить до іноземної банківської групи Райффайзен в Україні. Цей банк є найбільшим в Україні банком з іноземним капіталом. Загальна частка іноземного капіталу в статутному капіталі банку на 2022 р. становила 99,12%. Власниками істотної участі в банку є [33]:

– Провідна австрійська публічна фінансова установа «Райффайзен Банк Інтернаціональ АГ», яка володіє 68,26% статутного капіталу банку;

– Європейський банк реконструкції і розвитку, який володіє 30% статутного капіталу банку.

Разом з тим, частка менше ніж 1% статутного капіталу – це інвестиції власних коштів та кошти клієнтів у акції АТ «Райффайзен Банк». Частина акцій перебувають у вільному обігу на фондовій біржі ПФТС і є складовою частиною розрахунку індексу ПФТС. Банк кілька років поспіль очолює рейтинг найприбутковіших банків

в Україні. Також банк регулярно займає перші місця в рейтингах найстійкіших банків в Україні [33].

В табл. 3.2 наведені показники діяльності АТ «Райффайзен Банк» за останні 5 років.

Таблиця 3.2 – Основні показники діяльності АТ «Райффайзен Банк» протягом 2018-2022 рр., млн грн

Показник	2018	2019	2020	2021	2022	Відхилення, 2022 до 2018 (%)
Активи	73800	82905	107361	126440	166261	125,3
Зобов'язання	62109	69736	94278	110860	149206	140,2
Власний капітал	11691	13169	13083	15580	17055	45,9
Чистий процентний дохід	7097	7222	7301	8195	12807	80,5
Чистий прибуток (збиток)	5234	4834	4113	4873	1573	-69,9

Джерело: складено автором за даними фінансової звітності АТ «Райффайзен Банк»

Можна побачити, що більшість показників діяльності банку зросли за даний період. Зокрема, зобов'язання банку більше зросли, аніж активи, а власний капітал збільшився відносно на невелику суму порівняно з 2018 р. Чистий процентний дохід зріс на 80,5% протягом наведеного періоду, але чистий прибуток скоротився, що викликано ускладненням діяльності в 2022 р. внаслідок початку повномасштабної війни. Протягом усього періоду банк був прибутковим, що позитивно характеризує його діяльність.

Акціонерне Товариство Комерційний Банк «ПриватБанк» є універсальним Банком з фокусом на роздрібний сегмент, активно просуваючи послуги для малого та середнього бізнесу та вибірково працюючи в корпоративному секторі. Банк здійснює свою діяльність відповідно до ліцензії Національного банку України

(НБУ) з березня 1992 року. Станом на 31 грудня 2020 року Банк має 26 філій і 1 690 функціонуючих відділень в Україні та філію на Кіпрі [35].

Органами управління Банку є [35]:

– акціонер або Вищий орган. Банк сприяє реалізації та забезпечує захист прав та законних інтересів акціонера;

– наглядова рада Банку. Наглядова рада забезпечує стратегічне керівництво діяльністю Банка, контроль за діяльністю Правління Банку та захист прав акціонера. Ефективне управління передбачає систему звітності Наглядової ради перед Вищим органом;

– правління Банку. Правління здійснює керівництво поточною діяльністю Банку і підзвітне Наглядовій раді та Вищому органу [35].

Єдиним акціонером Банку, якому належить 100% акцій Банку є Держава в особі Кабінету Міністрів України (місцезнаходження: 01008, м. Київ, вул. Грушевського, буд. 12/2). Держава в особі Міністерства фінансів України набула права власності на 100% акцій Банку 21 грудня 2016 року відповідно до статті 41.1 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» та згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 18 грудня 2016 року № 961 «Деякі питання забезпечення стабільності фінансової системи». З 30.04.2019 власником Банку є Держава в особі Кабінету Міністрів [35].

Проаналізуємо основні показники діяльності АТ КБ «Приватбанк» за останні 5 років (табл. 3.3).

Таблиця 3.3 – Основні показники діяльності АТ КБ «Приватбанк» протягом 2018-2022 рр., млн грн

Показник	2018	2019	2020	2021	2022	Відхилення, 2022 до 2018 (%)
Активи	278048	309723	382525	401296	540596	94,4
Зобов’язання	246584	255194	329700	334681	482807	95,8
Власний капітал	31464	54529	52825	66615	57789	83,7

Продовження табл. 3.3

Показник	2018	2019	2020	2021	2022	Відхилення, 2022 до 2018 (%)
Чистий процентний дохід	16752	19667	21602	29317	39918	138,3
Чистий прибуток (збиток)	12798	32609	24302	35050	30198	136,0

Джерело: складено автором за даними фінансової звітності АТ КБ «Приватбанк»

Можемо відзначити, що активи та зобов'язання АТ КБ «Приватбанк» зростали не так суттєво, як в АТ «Райффайзен Банк» протягом останніх років, це пов'язано з переходом банку під контроль Міністерства фінансів України в 2016 р. та свідчить про перехідний період в діяльності банку. Протягом наведеного періоду банк був прибутковим, що свідчить про його ефективність діяльності, і за наведений період чистий прибуток зріс більш ніж вдвічі, так само як і чистий процентний дохід, що позитивно характеризує діяльність даного банку.

АТ «Ощадбанк» – український комерційний банк, 100% акцій якого належать державі. Він є найстарішим українським банком, чия історія веде відлік від ощадкас, що почали свою діяльність в Україні в XIX сторіччі. Ощадбанк незалежної України, створений на базі українських установ Сбєрбанку СРСР, був зареєстрований Національним банком 31 грудня 1991 року. Нині Ощадбанк на українському ринку є другим за розміром активів фінансовим інститутом із найбільшою кількістю відділень. У ньому обслуговується близько 7 мільйонів клієнтів [31].

Банк є правонаступником Державного спеціалізованого комерційного ощадного банку України, зареєстрованого Національним банком України 31 грудня 1991 року за № 4. Відкрите акціонерне товариство «Державний ощадний банк України» було утворене відповідно до Розпорядження Президента України № 106 від 20 травня 1999 року та Постанови Кабінету Міністрів України № 876 від 21 травня 1999 року шляхом перетворення Державного спеціалізованого комерційного

ощадного банку України в Державний ощадний банк України у формі відкритого акціонерного товариства. Відкрите акціонерне товариство «Державний ощадний банк України» було зареєстровано НБУ 26 травня 1999 року за № 4 [31].

Мережа відділень Ощадбанку складається з 1748 установ. Серед них 675 сучасних відділень нового формату, 25 інклюзивних відділень, що облаштовані для найбільш комфортного обслуговування людей з інвалідністю, 1 преміум-центр та 67 преміум-зон. До послуг клієнтів Ощадбанку також 523 зони самообслуговування, 3269 інформаційно-платіжних терміналів та 3334 банкомати. Інтернет- та мобільним банкінгом Ощад 24/7 користуються 5,3 млн клієнтів; цей сервіс є другим за популярністю серед українських мобільних банківських застосунків. «Ощадбанк» є універсальним банком, якій надає послуги всім групам клієнтів: фізичним особам, ММСБ та великому бізнесу [31].

В табл. 3.4 наведені показники діяльності АТ «Ощадбанк» за останні 5 років.

Таблиця 3.4 – Основні показники діяльності АТ «Ощадбанк» протягом 2018-2022 рр., млн грн

Показник	2018	2019	2020	2021	2022	Відхилення, 2022 до 2018 (%)
Активи	217752	249101	233538	234907	269189	23,6
Зобов’язання	199210	229549	211603	213037	247024	24,0
Власний капітал	18543	19551	21935	21869	22164	19,5
Чистий процентний дохід	5450	5492	7986	13365	14986	175,0
Чистий прибуток (збиток)	162	255	2776	1055	640	295,1

Джерело: складено автором за даними фінансової звітності АТ «Ощадбанк»

Можна побачити, що активи банку зросли відносно незначно за наведений період, незважаючи на високий рівень інфляції, зобов’язання зросли приблизно так само, як і активи та власний капітал. Порівняно з 2018 р. суттєво зросли чистий

процентний дохід та чистий прибуток АТ «Ощадбанк», хоча максимальний розмір прибутку банк отримав у 2020 р. в розмірі 2,7 млрд грн, тоді як за результатами 2022 р. прибуток склав 640 млн грн. За історію існування банку його неодноразово докапіталізовувало Міністерство фінансів, оскільки порушення його показників діяльності порушуватиме також діяльність банківської системи України. З 2022 р. банк став членом Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, до цього всі депозити фізичних осіб страхувала держава, а у зв'язку з воєнним станом було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення стабільності системи гарантування вкладів фізичних осіб», який гарантує відшкодування 100% суми депозитів в разі банкрутства банку [44]. На цих підставах було вирішено зробити АТ «Ощадбанк» членом Фонду гарантування вкладів фізичних осіб.

АТ «Укрсиббанк» (повна назва – «УКРСИББАНК БНП Паріба Груп» – український банк, заснований 1990 року, входить до десятки найбільших в Україні. 60% акцій банку належать французькій фінансовій групі BNP Paribas, решта 40% – Європейському банку реконструкції та розвитку. BNP Paribas – найбільший французький банк і міжнародна фінансова група зі штаб-квартирою у Парижі. Входить в число найбільших банків у світі, присутній у 71 країні світу. Головний офіс дочірнього банку розташовано в Києві. В 2021 р. рейтингове агентство «Експерт-рейтинг» підтвердило довгостроковий кредитний рейтинг «Укрсиббанку» на рівні uaAAA за національною українською шкалою, що означає найвищий рівень кредитоспроможності [34].

В табл. 3.5 наведені показники діяльності АТ «Укрсиббанк» за останні 5 років.

Таблиця 3.5 – Основні показники діяльності АТ «Укрсиббанк» протягом 2018-2022 рр., млн грн

Показник	2018	2019	2020	2021	2022	Відхилення, 2022 до 2018 (%)
Активи	52013	53197	72316	78035	108455	108,5
Зобов'язання	45287	46418	64225	68490	95351	110,5
Власний капітал	6725	6779	8090	9545	13104	94,9
Чистий процентний дохід	3821	4139	3287	3510	8715	128,1
Чистий прибуток (збиток)	2660	2580	1221	1438	3559	33,8

Джерело: складено за даними фінансової звітності АТ «Укрсиббанк»

Майже усі показники АТ «Укрсиббанк» за наведений період зростали: активи, зобов'язання та власний капітал зросли в середньому на 100%, чистий процентний дохід зріс більш ніж на 128%, також зріс, хоч і не набагато, чистий прибуток. Відзначимо, що банк не був збитковим протягом жодного з років, а в 2022 р. показники банку суттєво покращилися, незважаючи на війну, прибуток був вищим більш ніж вдвічі порівняно з 2021 р.

АТ «Перший Український Міжнародний Банк» (ПУМБ) – це великий і надійний приватний банк, який прагне бути фінансовим радником і помічником як для приватних осіб, так і для корпоративних клієнтів, передбачає їх очікування і потреби, а також пропонує ефективні рішення. Головний акціонер банку – ТОВ «СКМ Фінанс» (100% акціонерного капіталу), ключовою особою якого є Рінат Леонідович Ахметов. Банк обслуговує 1,2 млн приватних та більше 40 тисяч корпоративних клієнтів. ПУМБ – найбільший український банк з приватним капіталом, що надає всі види банківських послуг. Його діяльність зосереджена на комерційних, роздрібних та інвестиційно-банківських операціях [32].

Даний банк є найбільшим в Україні приватним банком зі 100% капіталу українських власників, має стійкі позиції на вітчизняному ринку і часто входить до топ-рейтингів.

В табл. 3.6 наведені показники діяльності АТ «Перший Український Міжнародний Банк» за останні 5 років.

Таблиця 3.6 – Основні показники діяльності АТ «Перший Український Міжнародний Банк» протягом 2018-2022 рр., млн грн

Показник	2018	2019	2020	2021	2022	Відхилення, 2022 до 2018 (%)
Активи	49865	55437	75263	104648	111974	124,6
Зобов'язання	43547	46370	65580	92087	100278	130,3
Власний капітал	6317	9067	9684	12561	11696	85,2
Чистий процентний дохід	3914	5290	6846	9230	10154	159,4
Чистий прибуток (збиток)	2008	2603	2608	4188	-398	-119,8

Джерело: складено за даними фінансової звітності АТ «Перший Український Міжнародний Банк»

В 2022 р. діяльність банку була не такою успішною, як в попередні роки. Зокрема, замість чистого прибутку, який спостерігався протягом попередніх років, АТ «Перший Український Міжнародний Банк» отримав збиток в розмірі 398 млн грн. Знизився також власний капітал порівняно з 2022 р., але всі показники, крім чистого прибутку, зросли протягом наведеного періоду. З-поміж інших банків, АТ «Перший Український Міжнародний Банк» показав збиток за 2022 р., що свідчить про негативний вплив повномасштабної війни. Також варто відзначити, що єдиний з даного переліку приватний банк зі 100% українським капіталом не показав прибутків у 2022 р., що свідчить про нижчу ефективність управління банком під час війни.

Отже, проаналізувавши діяльність банків України, можна відзначити, що АТ КБ «Приватбанк», АТ «Райффайзен Банк», АТ «Ощадбанк», АТ «Перший Український Міжнародний Банк», АТ «Укрсиббанк» входять до переліку найбільших та системно важливих банків України, протягом розглянутих 5 років їхня діяльність була стабільною, без суттєвих недоліків, а більшість банків залишалися прибутковими навіть незважаючи на війну та COVID-19. Це свідчить про стабільність всієї банківської системи України. За 2022 р. показники оцінки ефективності діяльності банківської системи України були досить високими, банківська система вистояла навіть в найбільш складні періоди, проте, було виведено декілька банків з ринку через посилення вимог НБУ до банківських установ. Проблемою залишається високий рівень непрацюючих кредитів, в основному така ситуація склалася через наявність кредитів АТ КБ «Приватбанк», які не обслуговуються вже протягом багатьох років, які були надані колишнім власникам банку до націоналізації.

3.2. Аналіз та оцінка ефективності управління ліквідністю досліджуваних банків

НБУ використовує різні інструменти впливу на ліквідність на мікро- та макрорівні. Зокрема, на макрорівні зазвичай використовуються операції рефінансування, операції на відкритому ринку, стабілізаційні позики, боргові операції, операції своп, операції з державними цінними паперами, введення певних адміністративних обмежень та встановлення мінімальних резервних вимог, на мікрорівні НБУ використовує коефіцієнти ліквідності, а саме: коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR) та коефіцієнт чистого стабільного фінансування (NSFR). Практично у перші дні війни Національний банк України оперативно відреагував на нові виклики для банківської системи та впровадив ряд заходів, з метою безперебійної роботи банків та мінімізації відпливу коштів з рахунків клієнтів

банків [7].

В табл. 3.7 наведена динаміка діючих нормативів ліквідності АТ КБ «Приватбанк», що розраховуються банками України (NSFR, LCRвв, LCRів), а також нормативу Н6, який розраховувався до 2020 р., протягом 2020-2022 рр.

Таблиця 3.7 – Динаміка сучасних нормативів ліквідності АТ КБ «Приватбанк» NSFR, LCRвв, LCRів та нормативу Н6 протягом 2020-2022 рр., %

Коефіцієнт	Нормативне значення	2020	2021	2022	Відхилення (2022-2020), %
NSFR	90	-	156,57	182,24	-
LCRвв	100	278,23	258,85	311,01	32,78
LCRів	100	218,18	200,36	260,14	41,96
Норматив короткострокової ліквідності, % (Н6)	>60%	92,92	92,5	-	-

Джерело: складено автором за даними фінансової звітності АТ КБ «Приватбанк»

На кінець 2020 р. коефіцієнт NSFR не розраховувався за нормативами НБУ, а загалом його значення перевищувало нормативне протягом 2-х років. Те ж саме можна сказати і про нормативи валютної ліквідності [7].

Упродовж 2022 року ліквідність банку збільшилася, що свідчить про збільшення припливу грошових коштів у національній та іноземних валютах. Загалом, у АТ КБ «Приватбанк» спостерігається надлишок ліквідності, оскільки в 2022 році, через низькі депозитні ставки, населення та бізнес менше відкривали депозити і утримували кошти на банківських картках.

За нормативом короткострокової ліквідності банк також перевищував нормативні показники, в 2021 р. значення склало 92,5, при нормативі більше 60%.

Порівняно з 2020 роком, в 2022 році банк збільшив своє покриття ліквідністю в усіх валютах, завдяки зростанню як гривневих, так і валютних активів, особливо за рахунок відкриття конвертованих депозитів клієнтами наприкінці 2022 року.

Значення показника LCR також зросло в період з 2021 по 2022 рік, але залишається нижчим, ніж в 2020 році. Важливо відзначити, що як за гривнею, так і за іноземною валютою, АТ КБ «Приватбанк» зафіксував значне перевищення нормативів ліквідності [35]. Отже, можна стверджувати, що в 2022 р., незважаючи на війну, нормативи ліквідності АТ КБ «Приватбанк» суттєво збільшилися за значенням, і показники перевищували нормативні в декілька разів, що свідчить про надмірну кількість готівки та коштів на поточних розрахункових рахунках банку. Управління ліквідністю АТ КБ «Приватбанк» було досить успішним, хоча зайві ліквідні кошти можна було би спрямувати в дохідні інструменти та кредитування.

Проведемо аналіз управління ліквідністю АТ «Ощадбанк». В табл. 3.8 наведена динаміка діючих нормативів ліквідності банку.

Таблиця 3.8 – Динаміка сучасних нормативів ліквідності АТ «Ощадбанк» NSFR, LCRвв, LCRів та нормативу Н6 протягом 2020-2022 рр., %

Коефіцієнт	Нормативне значення	2020	2021	2022	Відхилення (2022-2020), %
NSFR	90	-	182,1	188,3	-
LCRвв	100	360	258,2	285,8	-74,2
LCRів	100	232,9	150,4	311,1	78,2
Норматив короткострокової ліквідності, % (Н6)	>60%	76	71,4	-	-

Джерело: складено автором за [31]

Можна побачити, що нормативи ліквідності АТ «Ощадбанк» також перевищували нормативний рівень на суттєву величину. Коефіцієнт NSFR зростав у 2022 р., так само як і коефіцієнти покриття ліквідністю за валютами. Особливо варто зазначити, що за іноземною валютою покриття в АТ «Ощадбанк» стало дуже високим з початком війни, оскільки даний коефіцієнт збільшився вдвічі порівняно з 2021 р. до рівня 311%. Натомість, порівняно з 2020 р. коефіцієнт покриття за всіма валютами знизився на 74 відсоткові пункти. Протягом 2020-2021 рр. норматив Н6

також перевищував нормативні вимоги НБУ, проте був нижчим, ніж в АТ «Приватбанк». Можна сказати, що керівництво «Ощадбанк» вирішило залучити велику кількість валюти задля покриття можливих валютних ризиків, через що дуже зріс коефіцієнт покриття ліквідністю за іноземною валютою, але не настільки високим був коефіцієнт покриття ліквідністю за всіма валютами.

Далі проведемо аналіз управління ліквідністю АТ «Райффайзен Банк». В табл. 3.9 наведена динаміка діючих нормативів ліквідності банку.

Таблиця 3.9 – Динаміка сучасних нормативів ліквідності АТ «Райффайзен Банк» NSFR, LCRвв, LCRів та нормативу Н6 протягом 2020-2022 рр., %

Коефіцієнт	Нормативне значення	2020	2021	2022	Відхилення (2022-2020), %
NSFR	90	-	122,3	125,6	-
LCRвв	100	286,1	219,1	244,6	-41,5
LCRів	100	476,6	318,2	247,1	-229,5
Норматив короткострокової ліквідності, % (Н6)	>60%	88,4	83	-	-

Джерело: складено автором за [33]

Порівняно з двома попередніми проаналізованими державними банками, АТ «Райффайзен Банк» тримав коефіцієнт NSFR на достатньо низькому рівні, який все ж перевищував нормативні показники. Нижчими також були в 2022 р. коефіцієнти покриття ліквідністю за іноземною валютою та всіма валютами. На відміну від АТ «Ощадбанк», АТ «Райффайзен Банк» знизив в 2022 р. коефіцієнт покриття ліквідністю за іноземною валютою, оскільки було вирішено збільшити обсяг гривні на рахунках банку, оскільки періодично створювався суттєвий попит на готівкову гривню, яку знімали через банкомати та каси банку. Норматив короткострокової ліквідності також був нижчим ніж в державних банках України, станом на 2021 р. дорівнював 83%. Варто відзначити дії керівництва АТ «Райффайзен Банк», оскільки банк не накопичував достатню ліквідність, а спрямовував ліквідні кошти в більш

довгострокові активи, наприклад, ОВДП та депозитні сертифікати НБУ, які приносили високу дохідність банкам в 2022 р. Це свідчить відсутність нестачі ліквідності, оскільки АТ «Райффайзен Банк» накопичив додаткову гривневу ліквідність, і разом з тим знизив валютну ліквідність, залишаючись з суттєвим рівнем ліквідності.

Далі проведемо аналіз управління ліквідністю АТ «Укрсиббанк». В табл. 3.10 наведена динаміка діючих нормативів ліквідності банку.

Таблиця 3.10 – Динаміка сучасних нормативів ліквідності АТ «Укрсиббанк» NSFR, LCRвв, LCRів та нормативу Н6 протягом 2020-2022 рр., %

Коефіцієнт	Нормативне значення	2020	2021	2022	Відхилення (2022-2020), %
NSFR	90	-	171,1	376,3	-
LCRвв	100	185	210,5	307,1	122,1
LCRів	100	267,9	187,2	291,6	23,7
Норматив короткострокової ліквідності, % (Н6)	>60%	100,9	104,2	-	-

Джерело: складено автором за [34]

На відміну від АТ «Райффайзен Банк», АТ «Укрсиббанк» збільшив покриття ліквідністю за обома показниками. Також норматив NSFR в «Укрсиббанку» набагато перевищує аналогічний показник АТ «Райффайзен Банк», оскільки «Укрсиббанку» надає перевагу довгостроковим джерелам фінансування діяльності. До початку повномасштабної війни коефіцієнти ліквідності були набагато нижчими, і банк наростив гривневі та валютні високоліквідні активи, оскільки клієнти тримали більше коштів на поточних рахунках у зв’язку з дуже низькими депозитними ставками банку, які були одні з найнижчих на ринку (рис. 3.7).

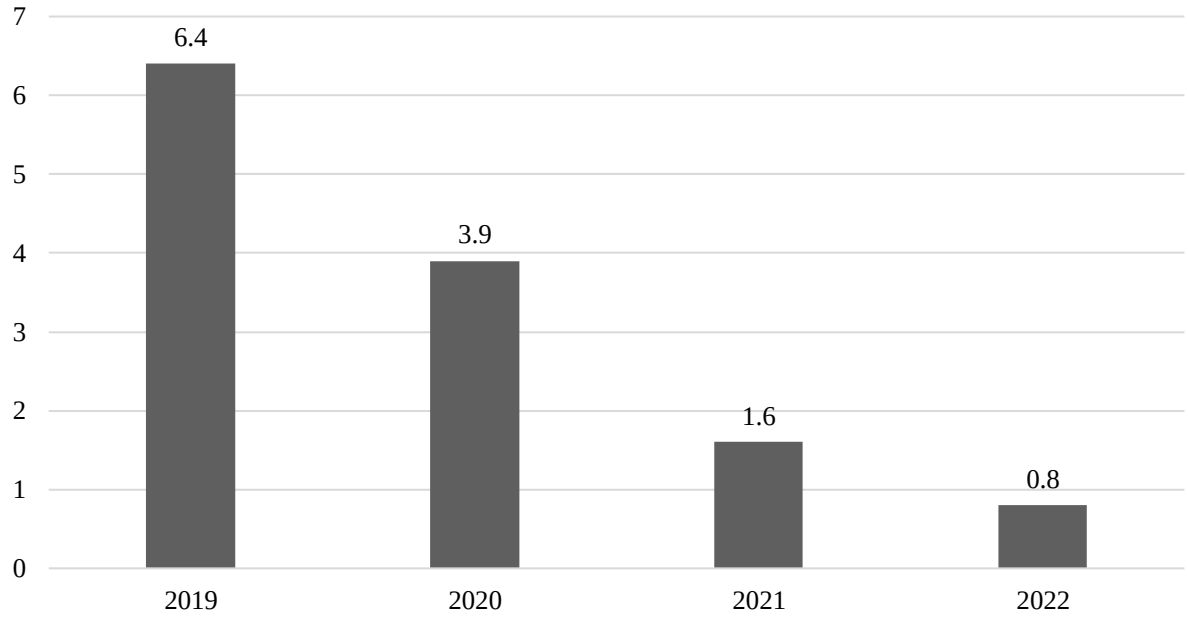

Рисунок 3.7 – Динаміка ставок за депозитами АТ «Укрсиббанк» в гривні протягом 2019-2022 рр., % річних

Джерело: складено автором за [34]

Можна побачити, що банк знизив ставки за депозитами в 2022 р. до рівня 0,8%, через що збільшилась сума ліквідних коштів на рахунках клієнтів, оскільки клієнти не мали стимулів вкладати кошти на депозити під менше ніж 1% в 2022 р. Відповідно, банк отримав приплив ліквідності за всіма валютами, що викликало перенасиченість коштами, які були на рахунках клієнтів, але банк не міг їх використати в бізнес-цілях. Відповідно, через це, на нашу думку, управління ліквідністю АТ «Укрсиббанк» не було достатньо ефективним, що призвело до неефективного використання надлишкових ресурсів на поточних рахунках клієнтів.

Далі проведемо аналіз управління ліквідністю АТ «Перший Український Міжнародний Банк». В табл. 3.11 наведена динаміка діючих нормативів ліквідності банку.

Таблиця 3.11 – Динаміка сучасних нормативів ліквідності АТ «Перший Український Міжнародний Банк» NSFR, LCRвв, LCRів та нормативу Н6 протягом 2020-2022 рр., %

Коефіцієнт	Нормативне значення	2020	2021	2022	Відхилення (2022-2020), %
NSFR	90	-	126,8	148,8	-
LCRвв	100	182,4	173,2	248,6	66,2
LCRів	100	261	211,1	328,2	67,2
Норматив короткострокової ліквідності, % (Н6)	>60%	98,3	95,7	-	-

Джерело: складено автором за [32]

Можна побачити, що «ПУМБ» також наростив суттєво ліквідність в 2022 р. Зокрема, зросли суттєво показники покриття ліквідності іноземною валютою та за всіма валютами.

Варто відзначити, що показник LCRів на кінець 2022 р. був найвищим з-поміж усіх розглянутих банків, що свідчить про накопичення дуже великої суми валюти на рахунках АТ «ПУМБ» відносно всіх активів. Порівняно з іншими банками «ПУМБ» має невисокий коефіцієнт чистого стабільного фінансування (NSFR), що свідчить про те, що банк не надто орієнтується на довгострокові джерела фінансування. Таким чином, АТ «ПУМБ» також слідував тенденціям банківської системи в 2022 р. і нарощував ліквідність. Зокрема, суттєвим був коефіцієнт покриття ліквідністю в іноземній валюті, найвищим з-поміж розглянутих банків.

Також розглянемо результативність управління ліквідністю банків в 2023 р., станом на початок жовтня, щоб оцінити, наскільки банкам вдалося оптимізувати власний рівень ліквідності (табл. 3.12).

Таблиця 3.12 – Основні показники ліквідності банків України станом на 01.10.2023, %

Коефіцієнт	АТ КБ «Приват-банк»	АТ «Ощад-банк»	АТ «Райффайзен банк»	АТ «Укрсиб-банк»	АТ «ПУМБ»	Банк з найвищим значенням
NSFR	177,3	195,5	188,4	368,8	176	АТ «Укрсиб-банк»
LCRвв	479,3	297,5	301,2	282,4	239,2	АТ КБ «Приват-банк»
LCRів	294,3	284,2	350,4	265,6	404,8	АТ «ПУМБ»

Джерело: складено автором за [31; 32; 33; 34; 35]

Найвище значення коефіцієнту NSFR має АТ «Укрсиббанк», воно дорівнює 368,8%, а найнижче значення з-поміж цих банків має АТ «ПУМБ» – 176%. За коефіцієнтом LCRвв найвище значення має АТ КБ «Приватбанк» (479,3%), а найнижче – АТ «ПУМБ» (239,2%). За коефіцієнтом LCRів найвище значення має АТ «ПУМБ» (404,8%), а найнижче – АТ «Укрсиббанк» (265,6%). Таким чином, можна відзначити, що АТ «ПУМБ» керується стратегією утримання великої кількості валютних коштів, знижуючи покриття національною валютою. Також даний банк разом з АТ «Приватбанк» дотримується стратегії короткострокових джерел фінансування власної діяльності, на відміну від АТ «Укрсиббанк». Найвище покриття ліквідністю за всіма валютами має АТ КБ «Приватбанк», це може бути пов’язано з підвищеним попитом на зняття готівки клієнтами, що завжди актуально для найбільшого в Україні банку. Загалом ситуація з ліквідністю в 2023 р. свідчить про все ще надмірний рівень ліквідності банків, оскільки більшість нормативів банки суттєво перевиконують.

Варто відзначити, що частково підвищення ліквідності пов’язано зі зростанням дохідності Депозитних сертифікатів НБУ, а потім і дохідності ОВДП. «Зростання ліквідності банківської системи України від початку війни разом зі збільшенням рівня платоспроможності зменшують ймовірність банківської кризи у

майбутньому, навіть при реалізації несприйнятливих сценаріїв в національній економіці», – підкреслює Андрій Нікітін, директор РА «Стандарт-Рейтинг» [10].

В останні місяці НБУ стимулював банки підвищувати ставки за гривневими депозитами для населення. Для регулятора це перетворилося на ключове завдання, виконання якого відчиняє двері для зняття валютних обмежень і забезпечує фінансову стабільність у перспективі.

Причина такого бажання Національного банку полягає в тому, що фінансисти називають «гривневим навісом». Мова йде про значні обсяги коштів населення на рахунках до запитання, тобто на банківських рахунках, з яких вкладник може їх зняти в будь-який момент [2].

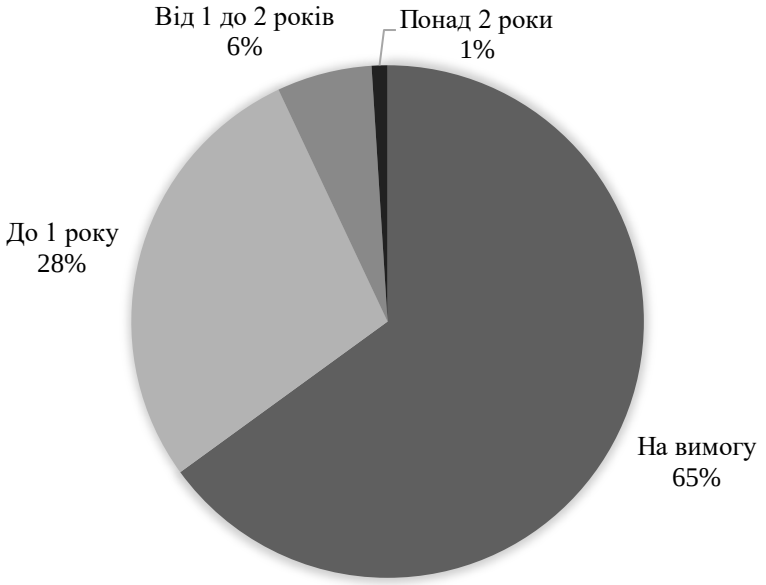

Рисунок 3.7 – Структура банківських вкладів населення в залежності від строків, % до підсумку

Джерело: складено за даними [37]

В НБУ вважають, що в разі зміни фінансових умов в Україні ці кошти будуть спрямовані на валютний ринок. Якщо Нацбанк пом’якшить валютні обмеження та спростить купівлю безготівкових доларів та євро, то українці конвертують щонайменше частину залишків на своїх рахунках у валюту.

Це може підвищити тиск на золотовалютні резерви і змусити НБУ переглядати офіційний курс, а в разі проведення чергової девальвації гривні зростуть ціни. Це тоді, коли великими зусиллями вдалося розвернути інфляційний тренд. Отже, дії Нацбанку є виправданими, і регулятор стимулює вкладення банків в ОВДП та Депозитні сертифікати НБУ задля скорочення ліквідних коштів на рахунках клієнтів.

Таким чином, нами було визначено, що ліквідність в банківській системі України залишається на суттєвому рівні в умовах війни, оскільки велика кількість населення тримає кошти на картках та на короткострокових депозитах, що створює загрозу раптового спрямування коштів на товарний або валютний ринок, що спричинить вищий рівень інфляції та девальвацію. Було проаналізовано 5 системно важливих банків України, і визначено, що всі вони наростили ліквідність в 2022 р. порівняно з попередніми роками. За більшістю коефіцієнтів ліквідності банки України перевищують в декілька разів рекомендовані значення НБУ, що свідчить про стабільність діяльності банківської системи, проте також про те, що банки втрачають можливість заробити додаткові кошти на інвестуванні коштів клієнтів в прибуткові активи. Цей аспект є негативним, проте в умовах воєнного стану зайвий рівень ліквідності є радше перевагою, аніж недоліком.

3.3. Моделювання зв’язку показників ліквідності банківської системи та макрофінансових показників банківської системи України

Для здійснення моделювання впливу показників, які визначають банківську ліквідність всієї банківської системи України, на показники кредитування та обсягу депозитів, було сформовано трьохфакторну модель. Незалежними показниками було обрано: відношення готівкових коштів банків України до загальних активів; відношення коштів фізичних осіб в банках України до активів; частка коштів, утримуваних в цінних паперах, в загальних активах банків України. Залежною

змінною, на яку, як передбачається, впливають дані показники, є співвідношення кредитів і депозитів. Нами були здійснені розрахунки даних показників в динаміці щомісяця протягом періоду 01.01.2022-01.10.2023 рр. Вихідні дані для моделі наведені в табл. 3.13.

Таблиця 3.13 – Вихідні дані для проведення моделювання впливу факторів ліквідності банківської системи України на співвідношення кредитів і депозитів

Дата / показник	Співвідношення кредитів і депозитів, y	Співвідношення готівкових коштів та активів, x_1	Співвідношення коштів фізичних осіб та активів, x_2	Співвідношення коштів в цінних паперах до активів, x_3
01.01.2022	0,7218	0,0368	0,3540	0,4040
01.02.2022	0,7388	0,0373	0,3511	0,3702
01.03.2022	0,7139	0,0326	0,3539	0,3282
01.04.2022	0,6951	0,0420	0,3898	0,3758
01.05.2022	0,7002	0,0347	0,3866	0,3836
01.06.2022	0,6647	0,0344	0,3841	0,3817
01.07.2022	0,6647	0,0310	0,3850	0,3759
01.08.2022	0,6538	0,0293	0,3870	0,3702
01.09.2022	0,6574	0,0307	0,3950	0,3739
01.10.2022	0,6290	0,0400	0,3973	0,3885
01.11.2022	0,5966	0,0329	0,3906	0,4047
01.12.2022	0,5874	0,0342	0,3964	0,4143
01.01.2023	0,5321	0,0319	0,3967	0,4340
01.02.2023	0,5226	0,0362	0,3924	0,4063
01.03.2023	0,5056	0,0344	0,3915	0,4035
01.04.2023	0,4924	0,0308	0,3891	0,4093
01.05.2023	0,4759	0,0289	0,3802	0,4300
01.06.2023	0,4636	0,0300	0,3792	0,4357
01.07.2023	0,4515	0,0305	0,3782	0,4491
01.08.2023	0,4449	0,0291	0,3711	0,4522
01.09.2023	0,4514	0,0277	0,3747	0,4602
01.10.2023	0,4528	0,0260	0,3793	0,4667

Джерело: розраховано автором за даними [37]

Передбачається, що нижчий рівень показників, що впливають на ліквідність банківської системи, сприятиме посиленню кредитування банками, тобто збільшуватиметься співвідношення кредитів та депозитів в банківській системі України. За допомогою функції LINEAR в Microsoft Excel перевіримо цю гіпотезу

на практиці протягом 2022-2023 рр., коли вся економіка та банківська система України зокрема почали переживати труднощі, пов'язані з воєнним станом.

За допомогою даної функції було визначено рівняння регресії, яке має такий вигляд:

$$y = 1{,}7294 + 6{,}5071x_1 - 1{,}2842x_2 - 2{,}1454x_3, \quad (3.1)$$

Де у – співвідношення кредитів і депозитів банківської системи України, x_1 – співвідношення готівкових коштів та активів, x_2 – співвідношення коштів фізичних осіб та активів, x_3 – співвідношення коштів в цінних паперах до активів.

З даного рівняння можна побачити, що зі зростанням співвідношення готівкових коштів та активів на 1 відсотковий пункт, співвідношення кредитів і депозитів банківської системи України зростає на 6,5071 відсоткових пунктів; зі зростанням співвідношення коштів фізичних осіб та активів на 1 відсотковий пункт, співвідношення кредитів і депозитів банківської системи України знижується на 1,2843 відсоткових пунктів; зі зростанням співвідношення коштів фізичних осіб та активів на 1 відсотковий пункт, співвідношення кредитів і депозитів банківської системи України знижується на 2,1454 відсоткових пунктів. Досить показовим є коефіцієнт a в даній моделі, оскільки при гіпотетичній відсутності готівкових коштів в касах банків та коштів фізичних осіб, відсутності зберігання банками коштів в цінних паперах, кредити б перевищували депозити в 1,7294 рази. Тобто, банки більше би вкладали коштів в нарощення кредитних портфелів, а не тримали їх на поточних рахунках та в цінних паперах.

Коефіцієнт детермінації моделі дорівнює 0,8182, що свідчить про те, що співвідношення кредитів та депозитів в Україні залежить на 81,82% від таких факторів, як відношення готівкових коштів банків України до загальних активів, відношення коштів фізичних осіб в банках України до активів, частка коштів, утримуваних в цінних паперах, до загальних активів банків України.

Проведемо також аналіз впливу кожного фактора на результативну ознаку окремо від впливу інших факторів за допомогою коефіцієнтів кореляції (табл. 3.14).

Таблиця 3.14 – Коефіцієнти кореляції залежності співвідношення кредитів та депозитів банків України від факторів, що впливають на ліквідність банків

Показник впливу	Значення
Співвідношення готівкових коштів та активів	0,619
Співвідношення коштів фізичних осіб та активів	-0,239
Співвідношення коштів в цінних паперах до активів	-0,869

Джерело: розраховано автором

Таким чином, найбільш сильно впливає на співвідношення кредитів та депозитів банків України саме співвідношення коштів в цінних паперах до активів. Тобто, чим більше коштів тримають банки в цінних паперах (в основному це ОВДП Міністерства фінансів) по відношенню до активів – тим нижчим є співвідношення кредитів та депозитів. Можна припустити, що суттєві вкладення банків в цінні папери як джерело отримання інвестиційного прибутку знижує можливості банків надавати кредити населенню та бізнесу. Також досить суттєвий вплив на співвідношення кредитів та депозитів банків України здійснює співвідношення готівкових коштів та активів. Проте, вплив є прямим, тобто зі збільшенням співвідношення готівкових коштів та активів збільшується співвідношення кредитів та депозитів. Таким чином, чим більше банки тримають готівкових коштів в активах – тим більше вони надають кредитів населенню та бізнесу, в основному, в готівці, що є досить популярним в Україні. Низький вплив на співвідношення кредитів та депозитів здійснює співвідношення коштів фізичних осіб та активів, оскільки в умовах воєнного стану кошти на рахунках фізичних осіб зросли, проте на видачу кредитів ці кошти банки не могли спрямувати через те, що вони розміщені на картках або поточних рахунках.

Проведемо оцінку рівняння регресії за допомогою теста Фішера. Розрахунок наведено нижче:

$$F = \frac{R^2}{1-R^2} \times \frac{n-m-1}{m} = \frac{0{,}8182}{1-0{,}8182} \times \frac{22-3-1}{3} = 27. \qquad (3.2)$$

Де R^2 – це коефіцієнт детермінації моделі, n – кількість факторів в моделі, m – кількість ступенів свободи.

В результаті виявлено, що фактичний показник для порівняння з табличним F-критерієм дорівнює 27. Табличне значення при ступенях свободи в кількості 3 та n-m-1=22-3-1= 18, $F_{\text{кр.}}(3;18) = 2{,}98$. Оскільки фактичне значення $F > F_{\text{кр.}}$, то коефіцієнт детермінації статистично значущий і рівняння регресії статистично надійне (тобто коефіцієнти рівняння регресії спільно значимі).

Також здійснимо перевірку на мультиколінеарність, яка дозволить виявити, чи існує кореляційний зв'язок між факторами в даній моделі. За шкалою Чеддока, якщо коефіцієнт кореляції за модулем перевищує 0,7 між факторами моделі, то вони є мультиколінеарності, що свідчить про вплив однієї факторної ознаки на іншу, що викривлюватиме оцінку моделі та знижуватиме її точність [21]. Аналіз мультиколінеарності на основі матриці кореляції наведений в табл. 3.15.

Таблиця 3.15 – Матриця кореляцій взаємовпливу факторів побудованої моделі

	x_1	x_2	x_3
x_1		0,054	-0,527
x_2	0,054		0,115
x_3	-0,527	0,115	

Джерело: розраховано автором

Таким чином, жодна з комбінацій взаємозалежностей факторів даної моделі не показала високого ступеня впливу одного показника на інший (вище 0,7 за модулем). А тому, можна стверджувати, що немає мультиколінеарності між наведеними в моделі факторними ознаками, модель побудована з достовірними та

адекватними параметрами, а тому статистично достовірними є й коефіцієнти і рівняння регресії [21]. Отже, нами було визначено, що на співвідношення кредитів та депозитів в банках України в умовах воєнного стану впливають такі показники, що характеризують управління ліквідністю банківської системи України, як відношення готівкових коштів банків України до загальних активів, відношення коштів фізичних осіб в банках України до активів, а також частка коштів, утримуваних в цінних паперах, в загальних активах банків України.

Визначено, що найбільше гальмують кредитування в Україні в умовах війни суттєві вкладення банків в державні цінні папери, оскільки ставки за ними суттєво зросли (за військовими облігаціями ставки наближаються до 20% річних). Відповідно, це не дає суттєво нарощувати кредитний портфель банків України, оскільки такі активи для банків на сьогодні є досить ризиковими, а вкладення в ОВДП фактично безризикові. Тобто, суттєвий рівень ліквідності банків України не дає в повній мірі розвивати кредитування, що дало б змогу більш активно відновлювати економіку України в умовах війни.

Відповідно, завдяки регулюванню інструментів, що впливають на банківську ліквідність, можна регулювати кредитний ринок, що в перспективі дасть змогу НБУ підвищувати обсяги реального кредитування, сприяючи відновленню економіки України після спаду, пов’язаного з повномасштабною війною. Проблемою, що виникає у зв’язку з суттєвою ліквідністю банків України, є фактичне «витягування» грошових ресурсів з реальної економіки, і її концентрування в банківському секторі та державних цінних паперах, оскільки першочерговою метою для НБУ є не пришвидшення економічного зростання задля відновлення економіки, а стримання інфляції. Відповідно, така зміна пріоритетів може сприяти подальшому скороченню кредитування, згортанню багатьох перспективних кредитних програм для бізнесу та населення, а також дуже довге відновлення реального ВВП після суттєвого падіння в 2022 р.

Крім того, нами був перевірений ступінь впливу факторів на основний

розрахунковий показник ліквідності в банківській системі, який можна розрахувати за тривалий період (2008-2022 рр.) – частки високоліквідних активів в структурі активів, з боку таких показників, як темп зростання кредитів в банківській системі, рентабельність активів банківської системи, а також частка коштів, які тримаються в цінних державних паперах, в структурі загальних активів банків. До високоліквідних активів було віднесено готівкові кошти банків, кошти на рахунках інших банків, а також кошти в державних цінних паперах.

Отримані параметри регресії багатофакторної моделі наведені нижче:

$$y = 9{,}153 - 0{,}0551x_1 - 0{,}0927x_2 + 1{,}086x_3, \qquad (3.3)$$

Де у – частка високоліквідних активів в структурі загальних активів, %; x_1 – темп приросту обсягів банківського кредитування, %; x_2 – рентабельність активів банків, %; x_3 – частка коштів в державних облігаціях в структурі високоліквідних активів банків, %.

Отже, зі зростанням темпу приросту обсягів банківського кредитування на 1% до попереднього року, частка високоліквідних активів в структурі загальних активів банків скорочується на 0,0551%, зі зростанням рентабельності активів банків на 1%, частка високоліквідних активів в структурі загальних активів банків скорочується на 0,0927%, зі зростанням частки коштів в державних облігаціях в структурі високоліквідних активів банків на 1%, частка високоліквідних активів в структурі загальних активів банків збільшується на 1,086%. Коефіцієнт детермінації моделі дорівнює 0,98, що свідчить про те, що вплив наведених факторів на результативну ознаку дорівнює 98%, а решта 2% – сила впливу інших факторів. Проведемо також аналіз впливу кожного фактора на результативну ознаку окремо від впливу інших факторів за допомогою коефіцієнтів кореляції (табл. 3.16).

Таблиця 3.16 – Коефіцієнти кореляції залежності частки високоліквідних активів в структурі загальних активів від факторів, що впливають на даний показник

Показник впливу	Значення
Темп приросту обсягів банківського кредитування	-0,43
Рентабельність активів банків	0,306
Частка коштів в державних облігаціях в структурі високоліквідних активів банків	0,99

Джерело: розраховано автором

Таким чином, частка коштів в державних облігаціях в структурі високоліквідних активів банків найбільше впливає на частку високоліквідних активів в структурі загальних активів від факторів, і зв'язок є дуже сильним, факторна ознака майже повторює динаміку результативної. Решта показників мають не такий значний вплив, проте він не є надто низьким, щоб казати про відсутність впливу, а тому їх доречно включити до моделі.

Проведемо оцінку рівняння регресії за допомогою теста Фішера. Розрахунок наведено нижче:

$$F = \frac{R^2}{1 - R^2} \times \frac{n - m - 1}{m} = \frac{0{,}98}{1 - 0{,}98} \times \frac{15 - 3 - 1}{3} = 179{,}66. \qquad (3.4)$$

Де R^2 – це коефіцієнт детермінації моделі, n – кількість факторів в моделі, m – кількість ступенів свободи.

В результаті виявлено, що фактичний показник для порівняння з табличним F-критерієм дорівнює 179,66. Табличне значення при ступенях свободи в кількості 3 та n-m-1=15-3-1= 11, $F_{кр.}(3; 11) = 3{,}58$. Оскільки фактичне значення $F > F_{кр.}$, то коефіцієнт детермінації статистично значущий і рівняння регресії статистично надійне (тобто коефіцієнти рівняння регресії спільно значимі) [21].

Перевірка на мультиколінеарність наведена в табл. 3.17.

Таблиця 3.17 – Матриця кореляцій взаємовпливу факторів побудованої моделі

	x_1	x_2	x_3
x_1		0,1285	-0,379
x_2	0,1285		0,3457
x_3	-0,379	0,3457	

Джерело: розраховано автором

В даній моделі також не спостерігається високого ступеня впливу одного факторного показника на інший, а отже, модель побудована з достовірними та адекватними параметрами, а тому статистично достовірними є й коефіцієнти і рівняння регресії.

Таким чином, було доведено, що найбільш суттєво на частку високоліквідних активів в структурі активів банків України впливає такий показник, як частка коштів, які тримаються в цінних державних паперах, в структурі загальних активів банків.

Найбільш суттєвим зв'язок є результативної ознаки та цього розглянутого показника, і варто відзначити, що зростання високоліквідних активів протягом останніх років майже повністю забезпечувалося дуже суттєвим приростом державних цінних паперів в структурі активів банків. Коефіцієнт кореляції та детермінації є дуже високим, приближається до 1, що свідчить про високий вплив частки коштів у цінних паперах в структурі ліквідних активів на частку ліквідних активів у структурі активів банків. Крім того, достатнім є вплив темпу приросту обсягів банківського кредитування та рентабельності активів банків на загальний показник ліквідності.

Ще варто відзначити, що зі зростанням темпу приросту кредитів знижується ліквідність. Це свідчить про те, що фактично кредитування допомагає прискорювати економічне зростання, але за рахунок скорочення ліквідності, а суттєва ліквідність заважає кредитуванню, спричиняючи перетік коштів.

Отже, нами було визначено, що надмірна ліквідність банківської системи

України протягом останніх років не є сприятливою для нарощення кредитного портфеля в реальній економіці, але, натомість, є сприятливою для нарощення портфеля цінних паперів (облігацій Міністерства фінансів), що свідчить про високі ризики спрямування коштів банками на кредитування, оскільки є високий ризик неповернення коштів позичальниками, особливо в умовах війни. Високі відсотки за ОВДП є більш привабливими для банків, аніж кредити в нинішніх умовах.

Таким чином, надмірна ліквідність банківської системи України, яка накопичилась за останні роки, заважає нарощувати кредитні портфелі, і, як наслідок, уповільнює економічне відновлення України в умовах війни.

4. НАПРЯМИ ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДНІСТЮ БАНКІВ УКРАЇНИ

4.1. Рекомендації щодо удосконалення управління ліквідністю банків України

Нами було доведено, що опосередковано жорстка монетарна політика НБУ сприяє зростанню ліквідності банків України, проте, разом з цим, не сприяє наданню більшого обсягу кредитів населенню та бізнесу. Навпаки, це стимулює економічних суб'єктів збільшувати заощадження, частину з яких банки України спрямовують на купівлю Депозитних сертифікатів НБУ та купівлю ОВДП під фіксований відсоток та нижчий рівень ризику, ніж від надання кредитів в умовах війни.

Стримуванню кредитування реальної економіки України також сприяє надмірне накопичення ліквідності в банківській системі, що забезпечується завдяки нарощенню портфелю облігацій банків, високим ризикам кредитування та наданню переваг вкладення в консервативні інструменти інвестування з отриманням гарантованого доходу від інвестування в цінні папери.

Саме тому слід збільшувати обсяги кредитування, поступово знижуючи облікову ставку, до якої прив'язана дохідність державних облігацій, а також це знижуватиме вартість банківських кредитів.

На сьогодні облікова ставка НБУ хоч і перебуває на нижчому рівні, ніж півроку тому, проте зберігаються обмеження на грошово-кредитному ринку, які тримає НБУ. Як зазначав ще у червні 2022 р. А. Волков, засновник та керуючий партнер групи компаній Investohills, «для банків, які отримують кредити від Нацбанку, рефінансування стане набагато дорожчим, ніж було раніше. У короткостроковій перспективі це призведе до того, що банки скоротять активні (кредитні) операції. Тому що знайти позичальників, які братимуть позики під 25%, навряд чи можливо. Крім того, банки отримають можливість агресивно піднімати

ставки за депозитами або залишками на поточних рахунках, по суті, до тих же 25%. Тобто залучати кошти клієнтів їм стане вигідніше, ніж брати рефінанс у НБУ» [58].

Також експерт зазначав, що «для всієї банківської системи вартість ресурсів зросте. Це негативно позначиться на активних операціях, оскільки кредити також подорожчають. А з урахуванням того, що під час війни банки, крім своєї маржі, закладають у вартість позикових коштів певну плату за ризик, ставки за кредитами восени досягнуть 30% річних, а може ще вище» [58]. Ситуація з підвищенням рівня відсоткових ставок за кредитами й справді мала місце після підвищення облікової ставки. На рис. В.1 (див. Додаток В) наведена динаміка середніх відсоткових ставок за новими кредитами, наданими банками з 1 червня 2022 р.

Можна відзначити поступове зростання ставок за новими кредитами, за рівня облікової ставки 25%, середні ставки за новими банківськими кредитами в березні 2023 р. склали 22,9%, що є досить великим показником, відповідно, рівень кредитування суттєво знизився, оскільки співвідношення кредитів та депозитів свідчило про суттєве переважання депозитів над кредитами. Це свідчить про суттєву необхідність нарощення кредитного портфеля банками, що дасть змогу підвищити темпи відновлення економіки України.

Кредити на нових умовах могли обслуговувати тільки ті клієнти, які мали високорентабельний бізнес (а це рідкість в умовах воєнного стану), а також компанії, які пов’язані з торгівлею, або трейдери, які займаються експортом сільськогосподарської продукції. У цих галузях прибуток зараз досить великий, тому позичальники там мали змогу платити і 35%, і 40% річних, але таких позичальників було дуже небагато.

Також проблемами є те, що надлишкові кошти на поточних рахунках фізичних осіб не спрямовуються на кредитування. Проте, НБУ в 2023 р. здійснив низку заходів з метою посилення монетарної трансмісії, активізації внутрішнього боргового ринку та мінімізації ризиків для макрофінансової стабільності. Одним з таких кроків було підвищення обов’язкових резервів [27].

У січні-березні 2023 року НБУ підвищив загалом нормативи обов'язкових резервів за коштами на вимогу та коштами на поточних рахунках фізичних осіб на 20 в. п., а юридичних осіб – на 10 в. п. Крім того, НБУ дав змогу банкам покривати частину обов'язкових резервів за рахунок бенчмарк-ОВДП [27].

Банки, що найактивніше підвищували ставки протягом початку 2023 р., було досягнуто покращення у структурі строкових депозитів. Однак у великих банках, які є основними власниками ліквідності через великі бюджетні витрати, відсутність достатньо привабливих гривневих ставок для вкладників, ураховуючи рівень поточної та очікуваної інфляції. Це призводить до того, що надмірний обсяг коштів населення залишається на поточних рахунках, що створює додаткові ризики для макрофінансової стабільності. З метою зменшення цих ризиків Національний банк України вживає додаткових заходів для збільшення конкуренції банків за строкові депозити населення, включаючи прийняття змін у розрахунку нормативів обов'язкових резервів [45]. Проте, є й позитивні аспекти суттєвого рівня ліквідності банківської системи України. Як зазначає Андрій Пишний, Голова НБУ, «зазвичай супутник кризи – відплив коштів із банків. Попри історичний досвід, банківська система України накопичила безпрецедентний запас ліквідності. Норматив короткострокової ліквідності LCR у середньому за сектором перевищує мінімальне значення більше ніж втричі. Запаси мають як державні, так і приватні банки з українським та іноземним капіталом. Кошти клієнтів вже формують понад 90% зобов'язань, водночас частка дорогого рефінансування скоротилася до мінімальних рівнів» [64].

На сьогодні є передумови до зниження рівня облікової ставки та, відповідно, зниження вартості кредитів, оскільки офіційний рівень інфляції в 2023 р. складає менше 6%, що суттєво краще, ніж прогноз НБУ на початку року. Вже до середини 2023 р. НБУ припинив емісійне фінансування дефіциту держбюджету України, яке фактично здійснювалося в 2022 р. за рахунок купівлі ОВДП Нацбанком, за рахунок

чого збільшення ОВДП у власності НБУ протягом періоду активної купівлі ОВДП Нацбанком склало більше 400 млрд грн (рис. В.2, див. Додаток В).

Таке зростання грошової маси в економіці призвело до зростання темпів інфляції, які в 2022 р. склали 26,6%. Проте, в 2023 р. ситуація почала змінюватися, і з припиненням фінансування дефіциту держбюджету фактично за рахунок емісії гривні темп інфляції є нижчим, ніж очікуваний рівень НБУ (рис. В.3, див. Додаток В). Можна побачити, що в період з березня по червень 2022 р. темпи інфляції в Україні перевищували 2% на місяць, що було дуже високим показником та свідчило про труднощі в адаптації бізнесу в умовах війни, а також про надмірний тиск великої грошової маси на ціни. В серпні-жовтні 2022 р. темпи інфляції перевищували 1% на місяць, проте в подальшому ситуація стабілізувалась. З березня 2023 р. вартість ОВДП у власності НБУ почала знижуватися, разом з цим знизилися темпи інфляції в Україні. Липень та серпень 2023 р. ознаменувалися дефляцією, оскільки вже був запущений процес купівлі ОВДП саме комерційними банками, а не НБУ, що дозволило зв’язати певний обсяг гривні, задля зниження тиску на товарні та валютні ринки.

Отже, НБУ вдалося в 2023 р. зняти з себе функцію головного покупця державних цінних паперів, тим самим допомагаючи наповнити державний бюджет, цю функцію поступово взяли на себе банки, які вкладаються в ОВДП з метою отримати достатній рівень прибутку, не ризикуючи при цьому непогашенням кредиту, надаючи кошти в користування позичальникам.

Таким чином, розглянута динаміка макрофінансових показників свідчить про те, що запропонована рекомендація з підвищення обсягів кредитування реальної економіки є доречною в даних умовах та можливою для реалізації, стабілізує ліквідність банків, дасть змогу залишити рентабельність на прийнятному рівні та сприяти відновленню економіки України в умовах війни.

В рамках таких напрямків удосконалення управління ліквідністю нами було розроблено власні рекомендації, для реалізації яких слід здійснити впровадження таких задач:

– посилення державного контролю за сплатою кредитів боржниками, надання кредитів за нижчими відсотковими ставками у випадку стійкого фінансового стану позичальника, а також відновлення автокредитування та інших споживчих видів кредитування;

– розширення державних іпотечних програм, на кшталт «єОселя», що фактично дасть змогу продовжувати свій розвиток будівельній галузі; збільшення переліку категорій громадян, які можуть отримати іпотечний кредит, не тільки купуючи житло для власного проживання, але і для комерційних цілей, сплачуючи при цьому вищий відсоток. Важливо, щоб кредитування відбувалося за фіксованою ставкою та фіксованою сумою в гривні, не прив'язуючи вартість нерухомості в іноземній валюті до тіла кредиту, щоб збільшити попит громадян саме на гривневі активи, стабілізуючи при цьому фінансову систему України;

– крім того, на нашу думку, доцільною є поступова лібералізація не тільки валютного обігу та курсу іноземної валюти, але й послаблення обмежень на виведення капіталу в умовах воєнного стану. Такий захід дозволить збільшити інвестиції в іноземні акції та облігації, наприклад, в індекси фондового ринку США, що є низькоризиковими інвестиціями, здатними приносити суттєвий дохід на довгому часовому проміжку та захищати інвестиції банків від підвищення темпу інфляції.

Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку наприкінці 2022 р. ухвалила рішення про допуск цінних паперів, які входять до фондового індексу S&P 500 до обігу на території України. Також Нацкомісія ухвалила рішення про допуск 412 цінних паперів, які входять до фондового індексу S&P 500, та які можуть обліковуватись на рахунку ПАТ «Національний депозитарій України», відкритому в міжнародній депозитарно-кліринговій установі Clearstream Banking Luxembourg.

В НКЦПФР зазначили, що прихід на український ринок капіталу всесвітньовідомих компаній сприятиме його інтеграції в міжнародні ринки та допоможе збільшити інвестиції для України [37]. Таким чином, в Україні не є забороною торгівля іноземними акціями компаній, які є найбільш надійними, тобто, це компанії з фондового ринку США, а також деякі фондові індекси.

ETF (Exchange Traded Funds) чи біржовий індексний фонд – це фонд, який має свої акції, що торгуються на біржі. ETF дозволяють інвестувати відразу у безліч цінних паперів, а також часто мають нижчі комісії, ніж інші типи фондів. Існують ETF, які відстежують показники певного активу чи індексу. Наприклад, існує ETF під назвою QQQ, що повторює графік індексу NASDAQ. ETF – це простий спосіб інвестування, який, як правило, має низькі початкові витрати, є простим, прозорим та зручним для торгівлі [62]. Індекс S&P 500 (Standard & Poor's 500) – це один з найбільш важливих індексів ринку цінних паперів США та один із найпопулярніших світових індексів. Цей індекс включає в себе 500 найбільших публічних компаній США, які торгують акціями на біржі NYSE (New York Stock Exchange) та NASDAQ. S&P 500 відображає динаміку ринку та включає компанії з різних галузей, що дає можливість отримувати широкий огляд фінансового стану економіки. Індекс включає 500 компаній, які відбираються за ринковою капіталізацією (сума ринкової вартості всіх їхніх акцій) та іншими факторами, щоб забезпечити репрезентативність акційного ринку. S&P 500 вважається одним із найкращих показників ринку, оскільки він включає в себе широкий спектр компаній та галузей, що відображає стан економіки США. Індекс S&P 500 є важливим інструментом для інвесторів та аналітиків, які використовують його для визначення стану ринку та аналізу тенденцій акційних ринків [62].

Індекс Dow Jones Industrial Average (зазвичай відомий як Dow Jones або DJIA) – це один з найстаріших і найвідоміших індексів акційного ринку в США та у всьому світі. Він включає в себе акції 30 найбільших і найважливіших компаній, які діють на біржі Нью-Йорка (NYSE) та NASDAQ [62].

Індекс Dow Jones складається з 30 відомих компаній, представлених в різних галузях економіки. До цих компаній входять великі і впливові підприємства, такі як Apple, Microsoft, Johnson & Johnson, Exxon Mobil та інші. Кожна компанія в індексі має ваговий коефіцієнт за ціною акцій та не підлягає кількісному виміру (наприклад, ринкова капіталізація). Це означає, що компанії з вищою ціною акцій мають більший вплив на індекс. Dow Jones вважається одним із найважливіших показників ринку, оскільки він включає в себе великі та впливові компанії, що відображає стан економіки США [62]. Ці два індекси є досить популярними для консервативного інвестування, і в ці цінні папери може інвестувати кошти АТ КБ «Приватбанк». На рис. 4.1 наведена динаміка середніх котирувань двох індексів американського фондового ринку в 2005-2022 рр.

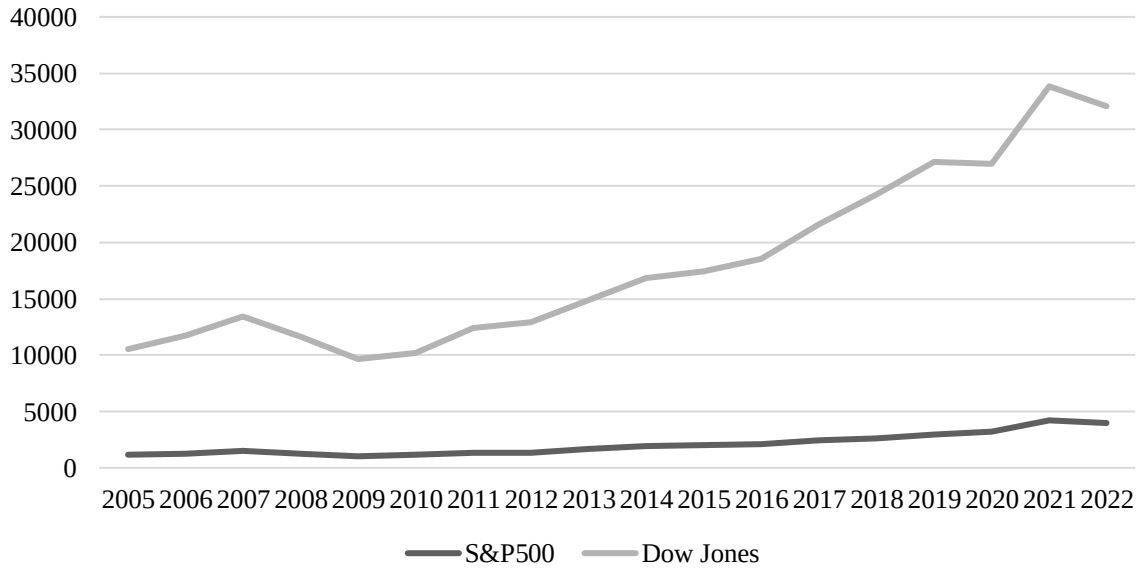

Рисунок 4.1 – Динаміка середніх котирувань індексів S&P500 та Dow Jones протягом 2005-2022 рр., дол США

Джерело: складено автором за даними [62]

Можна побачити, що частіше на все обидва індекси зростали, не враховуючи кризові часи (світова фінансова криза 2008-2009 рр., а також криза, пов’язана з пандемією COVID-19). Для того, щоб оцінити, наскільки вигідним варіантом є

інвестування коштів в дані індекси, наведемо їхню дохідність за значенням котирувань протягом наведеного періоду (рис. 4.2).

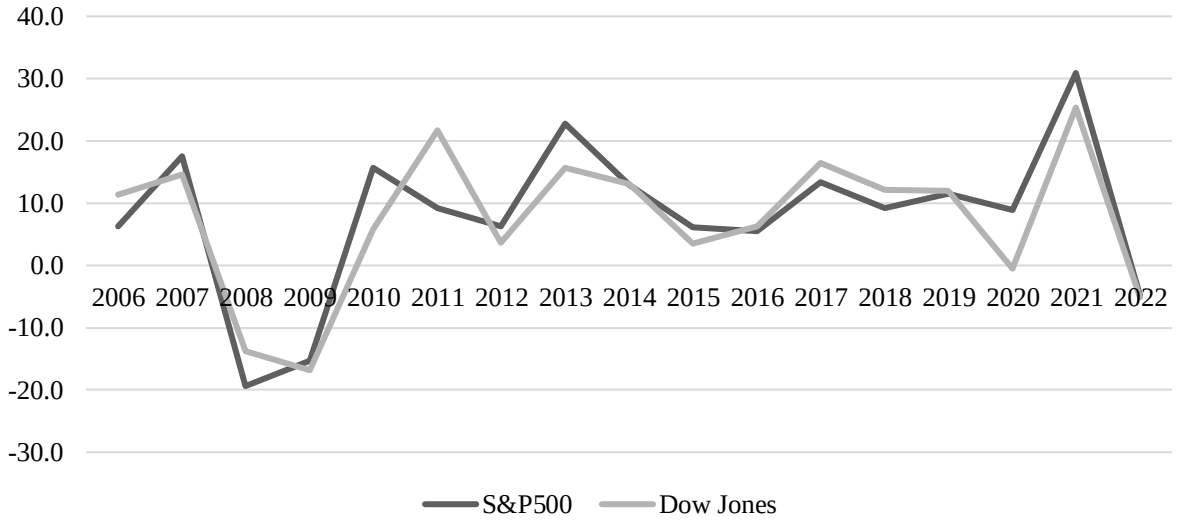

Рисунок 4.2 – Динаміка дохідності інвестицій за значеннями котирувань індексів S&P500 та Dow Jones протягом 2006-2022 рр., % річних

Джерело: складено автором за даними [62]

Можна побачити, що протягом тривалого періоду (2010-2019 рр.) спостерігалась додатна дохідність за даними фінансовими інструментами. В середньому, за середніми котируваннями дохідність за увесь наведений період склала 8% за індексом S&P500 та 7,4% за індексом Dow Jones, що суттєво перевищує середні темпи інфляції в США за даний період. Крім того, компанії, акції яких включені в дані індекси, сплачують інвесторам дивіденди. За індексом S&P500 середня дивідендна ставка склала 1,55%, а з індексом Dow Jones – 1,63%. А тому, середня дохідність протягом 2006-2022 рр. з урахуванням виплати дивідендів склала 9,55% за індексом S&P500 та 9,03% за індексом Dow Jones. Разом з тим, це дозволить уникнути валютних ризиків, оскільки гривня має схильність до девальвації, а інвестиції в акції в іноземній валюті дадуть змогу отримати прибуток з високою ймовірністю вищий, ніж інвестиції в ОВДП, але в довгостроковому періоді.

Таким чином, на нашу думку, такі заходи, як посилення контролю за позичальниками, їх фінансовим станом, та вчасним поверненням кредитів від НБУ та контролюючих органів, розширення програм державного пільгового іпотечного кредитування та лібералізація заборон щодо виведення капіталу за кордон з метою офіційного інвестування в іноземні фондові ринки дасть змогу оптимізувати ліквідність банківських установ, збільшити обсяги кредитування реальної економіки, збільшить прибутковість банків або залишить її на достатньому рівні.

4.2. Ефективність обґрунтованих рекомендацій та прогнозування показників ліквідності та кредитування банків України

Ефективність впроваджених заходів пропонується вимірювати за допомогою показника прибутку банківської системи, а також рентабельності активів. Використання показників прибутку та рентабельності активів дозволяє банкам оцінювати ефективність своїх стратегій управління ліквідністю. Збалансоване управління ризиками, ефективне використання активів та генерація прибутку сприяють фінансовій стабільності та конкурентоспроможності банків на ринку. Збільшення обсягів надання іпотечних кредитів дасть змогу отримати своєрідну страховку щодо виплат відсотків від держави, оскільки уряд також бере участь в організації такої програми, компенсуючи банкам відсотки за кредитом, які є нижчими, ніж ринкові. В 2023 р. один з найбільших банків країни, АТ КБ «Приватбанк», почав розширювати можливості кредитування за державною програмою доступної іпотеки єОселя. Ця програма під 7% орієнтована на первинний ринок нерухомості: придбати квартиру можна буде лише в будинку не старшому трьох років або такому, що зводиться [41].

1 серпня, набули чинності ухвалені Урядом зміни до Постанови КМУ №856. Для пільгових категорій ставка іпотеки складатиме 7%. Мінімальний аванс – від 20%, строк кредитування – до 20 років. Умови участі в єОселі для

військовослужбовців, силовиків, медиків, педагогів та науковців при цьому залишаються незмінними. Вони можуть отримати пільгову іпотеку під 3% річних [41]. З огляду на суттєву суму наявних ліквідних коштів в банках України за результатами 2022 р., доречним буде спрямувати частину коштів (20% вільних активів) на видачу кредитів малому та середньому бізнесу, а також кредитів за пільговими програмами, з компенсацією відсотків за кредитами урядом. Середня відсоткова ставка складе при цьому 18% за такими кредитами чистими (додатково 1,5% – плата за страховку за кредитами).

Станом на кінець 2022 р., в розпорядженні банків було 1411702 млн грн високоліквідних коштів. Відповідно, на нашу думку, доречно буде спрямувати додатково на розширення споживчого кредитування, кредитування бізнесу та іпотечного кредитування 282340,4 млн грн, що становить приблизно 27% всіх наданих кредитів банківською системою на кінець 2022 р.

Кредитування під 18% чистими в середньому дасть змогу отримати такий чистий прибуток (за відрахуванням податку на прибуток):

$$\text{Прибуток від кредитування} = 282340{,}4 \times 0{,}18 \times (1 - 0{,}18) = 41673{,}44 \text{ млн грн} \quad (4.1)$$

Отже, програми розширення кредитування дадуть змогу отримати додаткові 41,6 млрд грн прибутку в банківській системі України. Для порівняння, якщо спрямовувати ці кошти не в ОВДП за середньою відсотковою ставкою 16,5% річних в 2023 р., то можна отримати додатковий чистий прибуток в розмірі 4171,58 млн грн, що становить майже 16,6% чистого прибутку банківської системи в 2022 р. Збільшення обсягів інвестування в активи іноземних фондових ринків, такі як фондові індекси США, дасть змогу зменшити обсяги ліквідних коштів в банках, диверсифікуючи власні інвестиції та заробляючи на цьому.

Замість вкладень в ОВДП, 10% високоліквідних коштів слід спрямувати в інвестиції в індекси S&P500 та Dow Jones, ця сума складає 141170,2 млн грн, що за

поточним курсом НБУ складає 3,73 млрд дол США. Середня дохідність від інвестицій, якщо розраховувати середній показник за останні 17 років, має скласти 9,29% з урахуванням дивідендних виплат та за мінусом страхового ризику в розмірі 1,5%. Тоді очікуваний річний прибуток до оподаткування (з урахуванням прогнозного курсу на 41,5 грн за дол) має скласти:

$$\text{Прибуток за інвест. в індекси} = (3{,}73 \times 41{,}5 \times 0{,}0929) \times (1 - 0{,}18) = 11{,}79 \text{ млрд грн} \quad (4.2)$$

Отже, прибуток в такому випадку може скласти 11,79 млрд грн. Порівнявши даний прибуток з прибутком від інвестицій в доларові ОВДП, який складає приблизно 5,25 млрд грн, отримуємо значення чистої вигоди від даного заходу в сумі 6,54 млрд грн, що є суттєвим приростом чистого прибутку для банківської системи України (складає приблизно 26,4% чистого прибутку банківської системи в 2022 р.). Отримавши дані розрахунків, можна порівняти чистий прибуток банківської системи в плановому році та в 2022 р. (рис. 4.3).

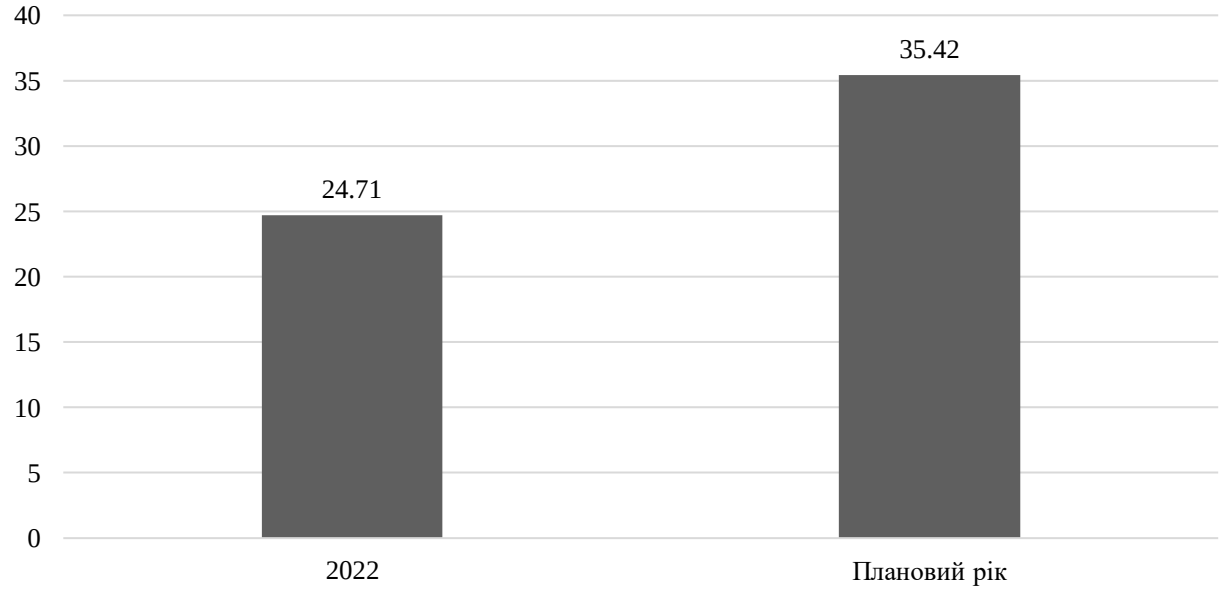

Рисунок 4.3 – Порівняння чистого прибутку банківської системи до впровадження рекомендованих заходів в 2022 р. та після впровадження, млрд грн

Джерело: розраховано автором

Таким чином, внаслідок реалізації запропонованих заходів очікується підвищення суми чистого прибутку, отриманого банками, на 10,71 млрд грн, що еквівалентно збільшенню чистого прибутку на 43,3% порівняно з 2022 р.

Здійснимо також порівняння рентабельності активів до впровадження заходів та після (рис. 4.4).

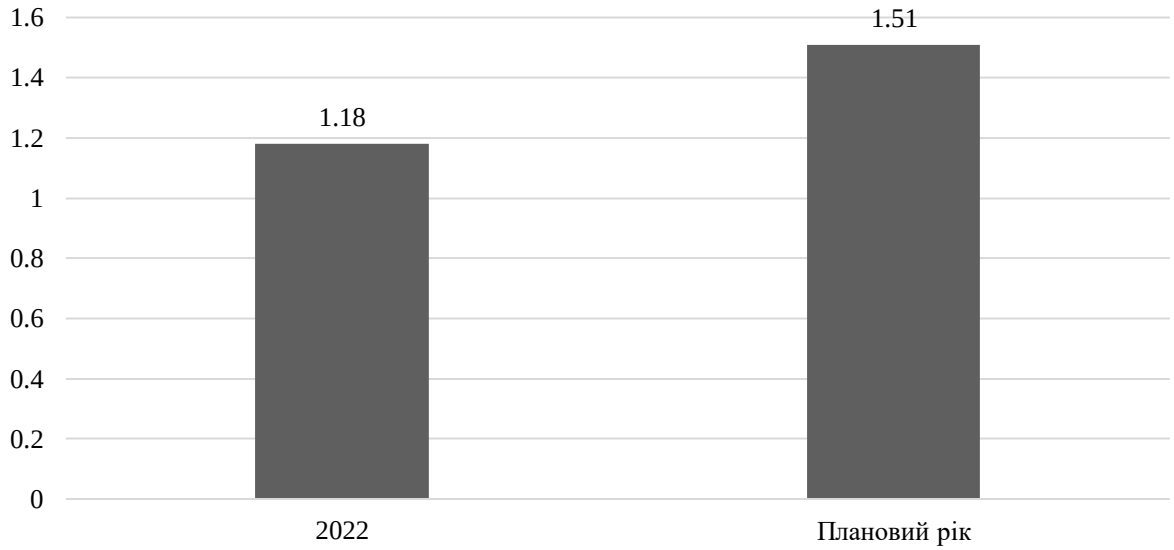

Рисунок 4.4 – Порівняння рентабельності активів банківської системи до впровадження рекомендованих заходів в 2022 р. та після впровадження, %

Джерело: розраховано автором

Отже, внаслідок реалізації запропонованих заходів очікується підвищення рентабельності активів банківської системи з 1,18% в 2022 р. до 1,51%, що є відчутним підвищенням, з огляду на традиційно невисокі значення даного показника.

Також здійснимо оцінку основного показника ліквідності (частки високоліквідних активів в структурі активів банків) в плановому році порівняно з 2022 р. (рис. 4.5).

Рисунок 4.5 – Порівняння частки високоліквідних активів в структурі активів банківської системи до впровадження рекомендованих заходів в 2022 р. та після впровадження, %

Джерело: розраховано автором

Отже, запропоновані заходи дозволять скоротити частку високоліквідних активів в структурі загальних активів банків більш ніж на 20%, що є показником оптимальної ліквідності 2017-2018 рр. Також варто навести співвідношення кредитів та депозитів, порівнявши планові значення зі значеннями 2022 р.

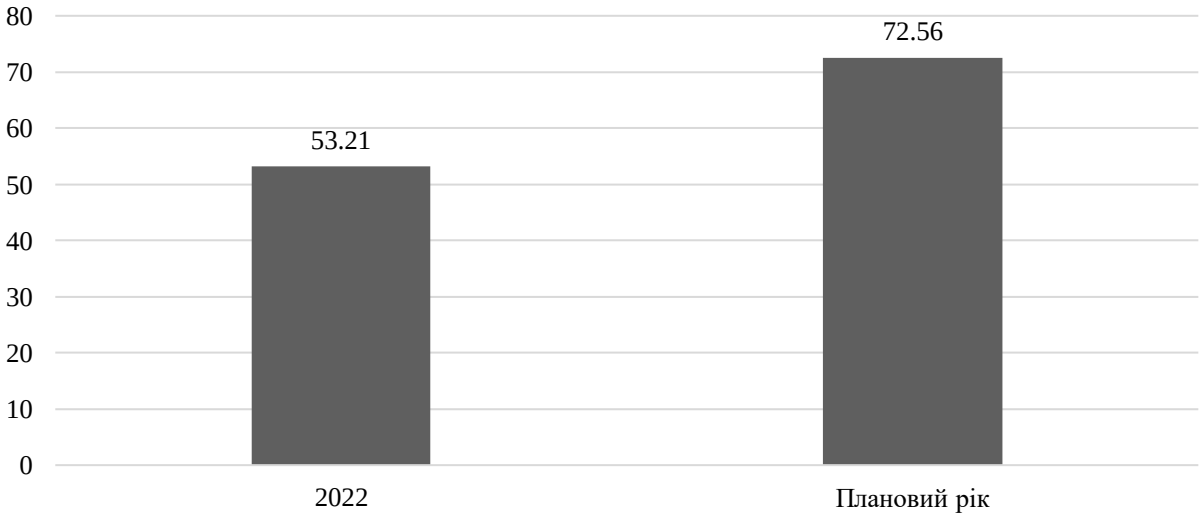

Рисунок 4.6 – Порівняння співвідношення кредитів та депозитів до впровадження рекомендованих заходів в 2022 р. та після впровадження, %

Джерело: розраховано автором

Отже, впровадження запропонованих заходів, які полягають в розширенні споживчого, іпотечного, та бізнес-кредитування, інвестування не тільки у вітчизняні, але й закордонні активи, дозволять оптимізувати ліквідність банків України, знизивши її, а також підвищити рівень рентабельності, прибутку банківської системи, підвищити співвідношення кредитів та депозитів. Це в цілому дозволить пожвавити кредитування реальної економіки, диверсифікувати інвестиції банків не тільки в Україні, але й за кордоном, з послабленням обмежень на виведення капіталу за кордон, а також знизить інфляційні загрози, які можуть виникнути в майбутньому з досить суттєвим рівнем ліквідності, який спостерігається зараз. Таким чином, запропоновані заходи можуть бути ефективними та результативними для банківської системи України.

ВИСНОВКИ

В результаті здійсненого магістерського дослідження нами було зроблено такі висновки:

1. Ліквідність є однією з основних якісних характеристик будь-якого банку, визначаючи його надійність та стійкість фінансового стану. Нинішній момент вимагає від банківського менеджменту активного впливу на процес оптимізації управління структурою активів і пасивів з метою забезпечення ліквідності та одночасної прибутковості. Ліквідність банку – це динамічний стан, який відображає його здатність виконувати зобов'язання перед кредиторами та вкладниками через раціональне управління наявними ресурсами. Оцінка стану ліквідності базується на порівнянні активів і пасивів за термінами та сумами. Невідповідність може викликати сумніви щодо того, наскільки банк може виконати свої зобов'язання за рахунок наявних ліквідних активів.

2. Управління ліквідністю представляє собою складний процес, який вимагає постійного відстеження, аналізу та прийняття важливих рішень. Ефективне управління ліквідністю допомагає банку утримувати стабільну фінансову позицію та надає клієнтам впевненість у його здатності виконувати свої фінансові зобов'язання. В Україні нормативи ліквідності встановлюються Національним банком України з метою забезпечення стабільної фінансової системи та захисту інтересів вкладників. Поточно існують такі нормативи ліквідності для українських банків: коефіцієнт чистого стабільного фінансування (NSFR), коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR) за всіма валютами (LCRвв) та в іноземній валюті (LCRів). Для управління ліквідністю банками здійснюються такі заходи, як управління готівкою банку та управління кредитним портфелем. Основні принципи управління ліквідністю банку полягають у наданні пріоритету ліквідності, постійному аналізі потреб у ліквідних коштах для уникнення надмірності чи недостачі, розробці планів та прогнозуванні дій у випадку незбалансованості ліквідності або кризових

ситуацій, а також урахуванні взаємозв'язку ризику ліквідності з іншими аспектами діяльності.

3. Нами було запропоновано визначити за допомогою кореляційно-регресійної моделі, як основні фактори, що визначають ліквідність банківської системи України, впливають на здатність банків проводити активні операції на противагу пасивним. За допомогою запропонованої методики вдалося досягти головної мети дослідження – визначити слабкі аспекти управління ліквідністю банків України, розробити заходи з удосконалення процесу управління ліквідністю, та за допомогою цього, визначити економічну ефективність для банківської системи та всієї економіки України, яка отримає додаткові кредитні ресурси для свого відновлення в умовах воєнного стану, а банки отримають додатковий прибуток, заробляючи на підвищенні обсягів кредитування населення та бізнесу.

4. Протягом останніх 10 років банківська система України переживала банківську кризу 2014-2015 рр., а також стабілізацію банківської системи, націоналізацію деяких банків, перехід від фіксованого валютного курсу до плаваючого, що дозволило банкам бути більш готовими до повномасштабного вторгнення РФ. Проаналізувавши діяльність банків України, можна відзначити, що АТ КБ «Приватбанк», АТ «Райффайзен Банк», АТ «Ощадбанк», АТ «Перший Український Міжнародний Банк», АТ «Укрсиббанк» входять до переліку найбільших та системно важливих банків України, протягом розглянутих 5 років їхня діяльність була стабільною, без суттєвих недоліків, а більшість банків залишалися прибутковими навіть незважаючи на війну та COVID-19. Це свідчить про стабільність всієї банківської системи України.

5. Ліквідність в банківській системі України є досить суттєвою в умовах війни, оскільки велика кількість населення тримає кошти на картках та на короткострокових депозитах, що створює загрозу раптового спрямування коштів на товарний або валютний ринок, що спричинить вищий рівень інфляції та девальвацію. Було проаналізовано 5 системно важливих банків України, і

визначено, що всі вони наростили ліквідність в 2022 р. порівняно з попередніми роками. За більшістю коефіцієнтів ліквідності банки України перевищують в декілька разів рекомендовані значення НБУ, що свідчить про стабільність діяльності банківської системи, проте також про те, що банки втрачають можливість заробити додаткові кошти на інвестуванні коштів клієнтів в прибуткові активи. Цей аспект є негативним, проте в умовах воєнного стану зайвий рівень ліквідності є радше перевагою, аніж недоліком.

6. За допомогою моделювання визначено, що співвідношення кредитів та депозитів у банках України найбільше залежить від розподілу коштів в цінних паперах відносно активів. Іншими словами, чим більше банки утримують коштів у цінних паперах (зазвичай, це ОВДП Міністерства фінансів) в порівнянні з активами, тим менше є відношення кредитів та депозитів. Можна припускати, що значущі інвестиції банків у цінні папери, як джерело інвестиційного прибутку, обмежують їхню здатність надавати кредити населенню та підприємствам. Крім того, важливий вплив на співвідношення кредитів та депозитів у банках України має співвідношення готівкових коштів до активів. Також було визначено, що найбільше гальмують кредитування в Україні в умовах війни суттєві вкладення банків в державні цінні папери, оскільки ставки за ними суттєво зросли (за військовими облігаціями ставки наближаються до 20% річних). Відповідно, це не дає суттєво нарощувати кредитний портфель банків України, оскільки такі активи для банків на сьогодні є досить ризиковими, а вкладення в ОВДП фактично безризикові. Було доведено за допомогою моделювання, що найбільш суттєво впливає частка високоліквідних активів в структурі активів банків України на такі показники, як темп зростання кредитів в банківській системі, та частка коштів, які тримаються в цінних державних паперах, в структурі загальних активів банків. Варто відзначити, що зростання високоліквідних активів протягом останніх років майже повністю забезпечувалося дуже суттєвим приростом державних цінних паперів в структурі активів банків.

7. Нами доведено, що надмірна ліквідність банківської системи України, яка накопичилась за останні роки, заважає нарощувати кредитні портфелі, і, як наслідок, уповільнює економічне відновлення України в умовах війни. Відповідно, досить суттєвий рівень банківської ліквідності не сприяє економічному зростанню в Україні. В рамках таких напрямків удосконалення управління ліквідністю нами було виокремлено такі завдання: посилення державного контролю за сплатою кредитів боржниками, надання кредитів за нижчими відсотковими ставками у випадку стійкого фінансового стану позичальника, а також відновлення автокредитування та інших споживчих видів кредитування; розширення державних іпотечних програм, на кшталт «єОселя», що фактично дасть змогу продовжувати свій розвиток будівельній галузі, збільшення кредитування бізнесу та населення; поступова лібералізація не тільки валютного обігу та курсу іноземної валюти, але й послаблення обмежень на виведення капіталу в умовах воєнного стану, інвестування банків в іноземні акції та облігації, наприклад, в індекси фондового ринку США.

8. Впровадження запропонованих заходів, які полягають в розширенні споживчого, іпотечного, та бізнес-кредитування, диверсифікації інвестиційних інструментів, включивши також суми страхових резервів для менш ризикованої реалізації даних заходів, дозволять оптимізувати ліквідність банків України, знизивши її, а також підвищити рівень рентабельності активів, прибутку банківської системи, підвищити співвідношення кредитів та депозитів. Це в цілому дозволить пожвавити кредитування реальної економіки, диверсифікувати інвестиції банків не тільки в Україні, але й за кордоном, з послабленням обмежень на виведення капіталу за кордон, а також знизить інфляційні загрози, які можуть виникнути в майбутньому із суттєвим рівнем ліквідності, який спостерігається зараз.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ачкасова С. А., Устінєнкова М. А. Державне регулювання ліквідності банків України відповідно до вимог Базель ІІІ. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки*. 2014. Вип. 9(3). С. 178-181.

2. Більше не буде. Дохідність депозитів досягла максимуму. Економічна правда. URL: https://www.epravda.com.ua/publications/2023/05/22/700323/ (дата звернення: 15.11.2023).

3. Бойко А. С. Фактори вплив на забезпечення банківської ліквідності в Україні. *Агросвіт*. 2018. № 11. С. 43-47.

4. Герасимович А. М., Алексеєнко М. Д., Парасій-Вергуненко І. М. Аналіз банківської діяльності: підручник. Київ: КНЕУ, 2006. 600 с.

5. Граділь А. Підвищення рівня ліквідності комерційного банку шляхом управління залишками грошових коштів на рахунках клієнтів. *Банківська справа*. 2017. №1. С. 15-20.

6. Грудзевич У. Я. Проблеми і перспективи впровадження вимог «Базелю ІІІ» при визначенні ліквідності банків України. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2018. Вип. 2. С. 57-62.

7. Грудзевич У. Я., Дребот Н. П. Аналіз ліквідності та прибутковості банківської системи України в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2023. № 48. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2277/2198 (дата звернення: 13.11.2023).

8. Депозитні сертифікати НБУ: навіщо вони потрібні. Finance.ua. URL: https://finance.ua/ua/credits/depozytni-sertyfikaty-nbu (дата звернення: 15.11.2023).

9. Деревянська О. Активно-пасивні операції та управління ліквідністю банківської установи. *Вісник НБУ*. 2008. № 7. С. 43-46.

10. Діагностика стабільності банківського сектору 2023: підсумки першого півріччя. Економічна правда. URL: https://www.epravda.com.ua/news/2023/08/30/703699/ (дата звернення: 20.11.2023).

11. Добровольська О. В., Мошник Є. М. Теоретичні аспекти управління ліквідністю комерційного банку. *Приазовський економічний вісник. Гроші, фінанси і кредит*. 2017. № 4 (04). С. 86-89.

12. «Доступні кредити 5-7-9%». Державна програма. URL: https://5-7-9.gov.ua/ (дата звернення: 15.10.2023).

13. Еркес О., Гордієнко Т., Нові нормативи ліквідності в системі ризик-орієнтованого нагляду за діяльністю банків України. *Гроші, фінанси і кредит*. 2019. № 20. С. 635-642.

14. Забчук Г. М. Активізація банківського кредитування реального сектору економіки як передумова відновлення економічного зростання. *Економічний аналіз: зб. наук. праць*. 2018. Т. 28. № 1. С. 172–177.

15. Загородній А. Г. Фінансово-економічний словник. Київ: Знання, 2013. 204 с.

16. Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні: затверджена постановою Правління Національного банку України від 28.08.2001 № 368. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01 (дата звернення: 15.11.2023).

17. Косарєва І. П., Крамська Д. О. Ліквідність банку: сутність та вплив основних факторів на діяльність банків. *Причорноморські економічні студії*. 2018. № 29. С. 99-103.

18. Костюченко Т. І. Ліквідність комерційного банку: управління та регулювання. Науковий вісник: *Фінанси, банки, інвестиції*. 2013. №2. С. 86-92.

19. Кредит під час війни: умови видачі позик в Україні. Подробиці. URL: https://podrobnosti.ua/2458061-kredit-pd-chas-vjni-scho-potrbno-znati.html (дата звернення: 17.11.2023).

20. Кредитування економіки під час війни як двигун для повоєнної відбудови. Укрінформ. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3452500-krediruvanna-ekonomiki-pid-cas-vijni-ak-dvigun-dla-povoennoi-vidbudovi.html (дата звернення: 15.11.2023).

21. Кришталь Т. Е. Методика аналізу ліквідності комерційного банку: автореф. Дис. …канд. екон. наук: спец. 08.06.04 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит». Київ, 2013. 17 с.

22. Ларіонова К. Л., Донченко Т. В. Управління ліквідністю банків України в сучасних умовах: нормативний аспект. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2020. № 2. С. 76-82.

23. Лисенко О. Укрсиб, Універсал, Приват та інші: банки, які здивували своїми результатами за 2022 рік. URL: https://minfin.com.ua/ua/deposits/articles/ukrsib-universal-privat-i-drugie-banki-kotorye-udivili-svoimirezultatami-za-2022-god/ (дата звернення: 15.11.2023).

24. Литвинюк М., Демиденко В. Ліквідність банку та банківської системи як показник ефективності діяльності банку та її вплив на прибутковість комерційного банку. *Економіка і суспільство*. 2017. № 10. С. 631-636.

25. Миненко Л. М. Трансформація підходів до оцінки ризику банківської ліквідності. *Ефективна економіка*. 2020. Випуск № 1. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2020/56.pdf (дата звернення: 15.11.2023).

26. Національний банк скасував розрахунок банками нормативу короткострокової ліквідності. Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-skasuvav-rozrahunok-bankami-normativu-korotkostrokovoyi-likvidnosti (дата звернення: 15.11.2023).

27. НБУ імплементує анонсовану зміну в розрахунку обов’язкових резервів для посилення конкуренції банків за строкові депозити населення. НБУ. URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/nbu-implementuye-anonsovanu-zminu-v-rozrahunku-

obovyazkovih-rezerviv-dlya-posilennya-konkurentsiyi-bankiv-za-strokovi-depoziti-naselennya (дата звернення: 10.11.2023).

28. Нікольчук Ю. М., Подокопна О. М. Імплементація зарубіжного досвіду управління ліквідністю комерційного банку у вітчизняну практику. Вісник Хмельницького національного університету. *Економічні науки*. 2020. № 2. С. 103-108.

29. Новікова Т., Антоненко О., Бауліна О. Управління ліквідністю банківської системи України: сучасний стан та проблеми. *Вісник НБУ*. 2016. С. 32-44.

30. Новосьолова О. С. Ліквідність банку та банківської системи України як індикатор ефективності банківської діяльності. *Гроші, фінанси і кредит*. 2020. Том 31 (70). № 3. С. 76-82.

31. Офіційний веб-сайт АТ «Ощадбанк». URL: https://www.oschadbank.ua/ (дата звернення: 15.11.2023).

32. Офіційний веб-сайт АТ «ПУМБ». URL: https://www.pumb.ua/ (дата звернення: 15.11.2023).

33. Офіційний веб-сайт АТ «Райффайзен Банк». URL: https://raiffeisen.ua/ (дата звернення: 15.11.2023).

34. Офіційний веб-сайт АТ «Укрсиббанк». URL: https://ukrsibbank.com/ (дата звернення: 15.11.2023).

35. Офіційний веб-сайт АТ КБ «Приватбанк». URL: https://privatbank.ua/ (дата звернення: 15.11.2023).

36. Офіційний веб-сайт Міністерства фінансів України. URL: https://www.mof.gov.ua/uk (дата звернення: 15.11.2023).

37. Офіційний веб-сайт Національного банку України. URL: https://bank.gov.ua/ (дата звернення: 15.11.2023).

38. Підсумки 2022 року та завдання на 2023 рік. Економічна правда. URL: https://www.epravda.com.ua/columns/2022/12/28/695523/ (дата звернення: 22.11.2023).

39. Правові аспекти непрацюючих кредитів в Україні: останні зміни та перспективи. European Business Association. URL: https://eba.com.ua/pravovi-aspekty-nepratsyuyuchyh-kredytiv-v-ukrayini-ostanni-zminy-ta-perspektyvy/ (дата звернення: 22.11.2023).

40. Прибуток українських банків за 8 міс.-2023 сягнув рекордних 95 млрд грн. Interfax-Україна. URL: https://interfax.com.ua/news/economic/936934.html (дата звернення: 22.11.2023).

41. «ПриватБанк» розширює можливості кредитування за державною програмою доступної іпотеки єОселя. Приватбанк. URL: https://privatbank.ua/news/2023/8/2/2001 (дата звернення: 18.11.2023).

42. Приказюк Н. В., Загороднюк Ю. В. Сучасні підходи до управління проблемними кредитами в банках. *Причорноморські економічні студії. Гроші, фінанси і кредит*. 2022. № 73. С. 103-109.

43. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 7 грудня 2000 р. № 2121-III (із змінами та доповненнями). Відомості Верховної Ради. 2001. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14 (дата звернення: 18.11.2023).

44. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення стабільності системи гарантування вкладів фізичних осіб: Закон України № 2180-IX від 01.04.2022. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2180-20 (дата звернення: 18.11.2023).

45. Про внесення змін до рішення Правління Національного банку України від 23 листопада 2017 року № 752-рш: Рішення Правління Національного банку України. НБУ. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Decision_24032023_115-rsh (дата звернення: 18.11.2023).

46. Про Національний банк України: Закон України від 20.05.1999 р. №679-XIV. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14 (дата звернення: 22.11.2023).

47. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану: Постанова Правління Національного банку України від 24 лютого 2022 року м. Київ № 18 URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_24022022_18 (дата звернення: 22.11.2023).

48. Руда О. Л. Банківський нагляд та його вплив на банківську систему України. *Агросвіт*. 2022. № 5-6. С. 15–23.

49. Серпенінова Ю.С. Розвиток державного регулювання ліквідності банків. *Вісник СНАУ. Серія «Економіка і менеджмент»*. 2013. №8 (37). С. 110-113.

50. Сидорчук Я. Ю. Особливості підходів щодо визначення і оцінки платоспроможності та ліквідності банківських установ. «*Modern Economics*». 2017. № 6. С. 176-183.

51. Ситник Л. С. Фінансовий менеджмент: навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2010. 352 с

52. Стельмах В. С., Міщенко В. І. Ліквідність банку: окремі аспекти управління та світовий досвід регулювання і нагляду. Київ: Національний банк України. Центр наукових досліджень. 2008. 287 с.

53. Тепман Л. Н. Ризики в економіці: підручник. Київ: Просвіта, 2002. 326 с.

54. Фінансова система України в умовах війни. Чи готові банки кредитувати? CASE Україна. URL: https://cutt.ly/IG6OREf (дата звернення: 22.11.2023).

55. Хіміч Н. О. Управління ліквідністю комерційних банків України в умовах нестабільності фінансових ринків. *Регіональна економіка*. 2008. № 3. С. 76-83.

56. Чібісова В. Ю. Удосконалення інструментів регулювання ліквідності банків України. *Вісник Університету банківської справи*. 2017. № 1 (28) С. 51-59.

57. Що робити з надлишковою ліквідністю банків. LB.Ua. URL: https://lb.ua/blog/kyrylo_shevchenko/544689_shcho_robiti_z_nadlishkovoyu_likvidnistyu.html (дата звернення: 24.11.2023).

58. Як облікова ставка НБУ впливає на вартість кредитів і куди банкам подіти надмірну ліквідність. Interfax-Україна. URL: https://interfax.com.ua/news/blog/841893.html (дата звернення: 24.11.2023).

59. Basel III: International framework for liquidity risk measurement, standards and monitoring. URL: http://bis.org/publ/bcbs188.htm (дата звернення: 24.11.2023).

60. De Haas R., Van Lelyveld I. Multinational banks and the global financial crisis: Weathering the perfect storm? *Journal of Money, Credit, and Banking*. 2014. № 46(1). P. 333–364.

61. Duttweiler R., Managing liquidity in banks. A top down approach, A John Wiley & Sons Ltd. 2009. 286 p.

62. ETF фонди. Hugs.ua. URL: https://hugs.ua/blog/etf-funds/ (дата звернення: 24.11.2023).

63. Ratnovski L. Liquidity and transparency in bank risk management. *Journal of Financial Intermediation*. 2018. Vol. 22(3). P. 422–439.

64. 10 фактів про фінансову стабільність. Економічна правда. URL: https://www.epravda.com.ua/columns/2023/06/30/701743/ (дата звернення: 24.11.2023).

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Рисунок А.1 – Принципи управління ліквідністю банку за Базельським Комітетом

ДОДАТОК Б

Таблиця Б.1 – Фактори для побудови моделі залежності показника ліквідності від показників банківської системи України

Рік	Частка високоліквідних активів в структурі загальних активів банків, %	Темп приросту обсягів банківського кредитування, % до попереднього року	Рентабельність активів банків, %	Частка коштів в державних облігаціях в структурі високоліквідних активів банків, %
2008	11,0	63,2	1,03	4,39
2009	12,8	-5,7	-4,38	4,47
2010	18,9	1,0	-1,45	8,87
2011	18,3	9,3	-0,76	8,32
2012	20,1	-1,2	0,45	8,55
2013	19,8	11,8	0,12	10,82
2014	22,6	10,4	-4,07	12,83
2015	29,1	0,3	-5,46	16,07
2016	39,0	-0,4	-12,6	26,45
2017	42,4	3,7	-1,94	31,86
2018	41,8	7,3	1,65	35,32
2019	47,8	-7,6	4,35	36,06
2020	57,1	-6,8	2,54	43,41
2021	52,5	10,6	4,09	40,40
2022	60,0	-2,7	1,18	43,40

Джерело: складено автором за даними [37]

ДОДАТОК В

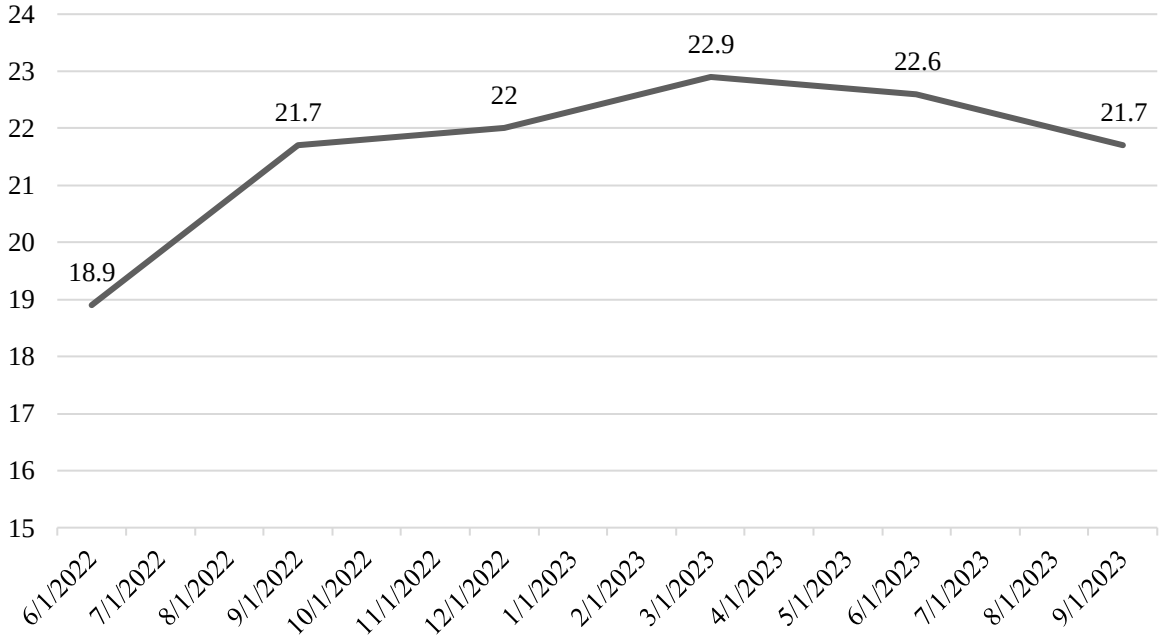

Рисунок В.1 – Динаміка середніх відсоткових ставок за новими кредитами, наданими банками України з 1 червня 2022 р. в гривні, % річних

Джерело: складено автором за даними [37]

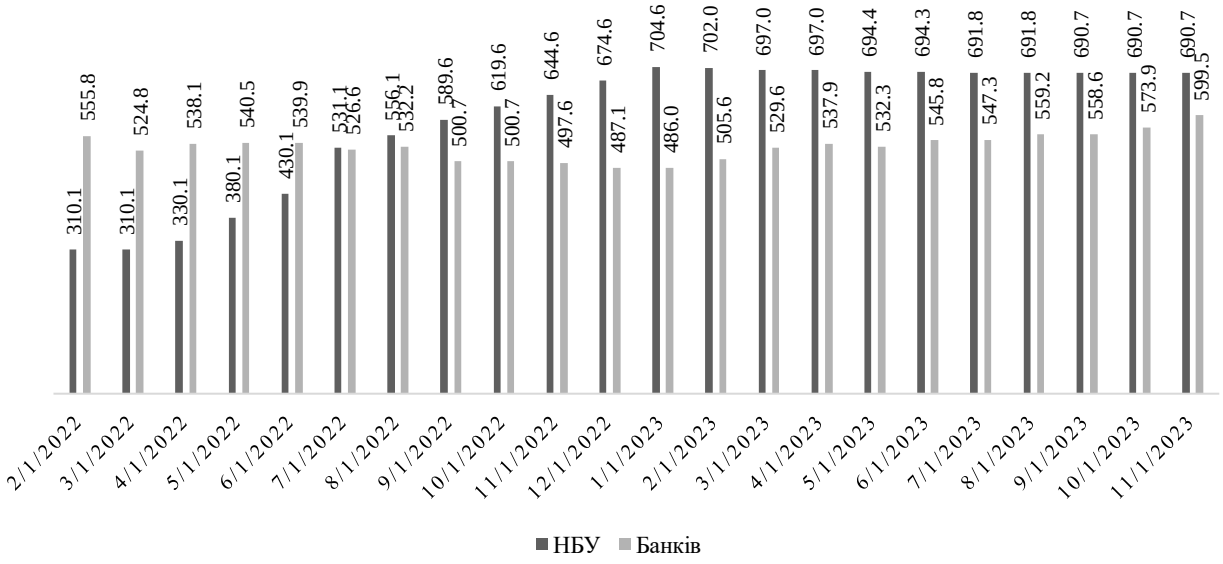

Рисунок В.2 – Динаміка ОВДП у власності НБУ та банків України протягом 2022-2023 рр., млрд грн

Джерело: складено автором за даними [36]

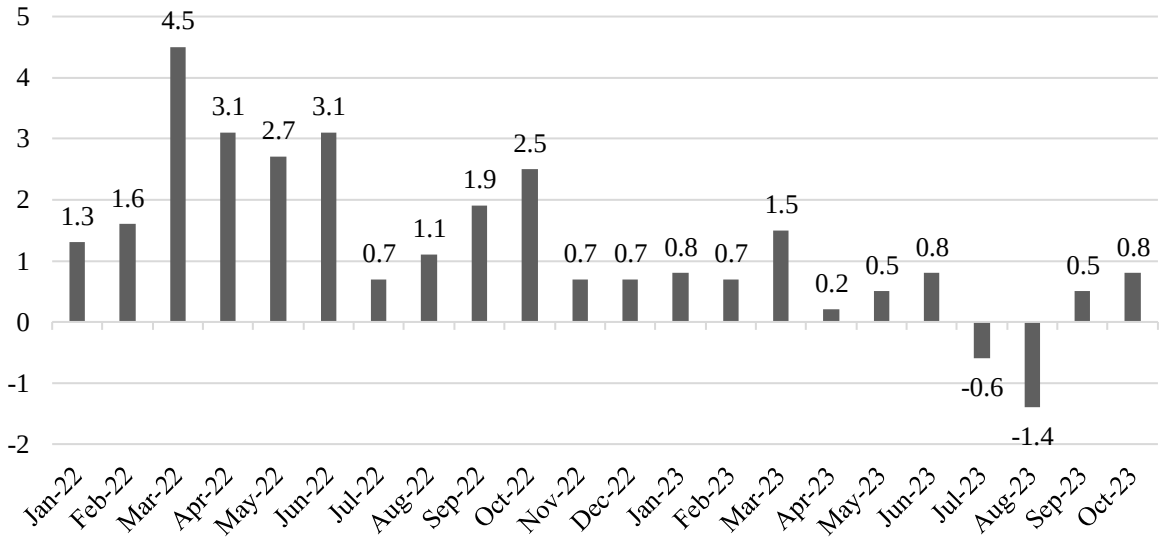

Рисунок В.3 – Динаміка темпів інфляції в Україні протягом 2022-2023 рр., % до попереднього місяця

Джерело: складено автором за даними [37]

ДОДАТОК Г

АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК "ПРИВАТБАНК"
Окремий звіт про прибуток або збиток за рік, що закінчився 31 грудня 2022 року

У мільйонах українських гривень	Прим.	2022 рік	2021 рік
Процентні доходи в т.ч.:		43 686	35 854
- процентний дохід, обчислений із застосуванням методу ефективного відсотка	20	38 905	30 870
- інші процентні доходи	20	4 781	4 984
Процентні витрати	20	(3 768)	(6 537)
Чистий процентний дохід		**39 918**	**29 317**
Прибуток від зменшення корисності та сторнування збитку від зменшення корисності (збиток від зменшення корисності), визначені згідно з МСФЗ 9	21	(15 396)	(856)
Чисті процентні доходи після вирахування резерву на зменшення корисності		**24 522**	**28 461**
Комісійні доходи	22	32 945	35 057
Комісійні витрати	22	(12 505)	(11 840)
Чистий прибуток (збиток) від операцій з іноземною валютою		14 655	3 226
Чистий прибуток (збиток) від переоцінки іноземної валюти		(7 760)	1 017
Чистий прибуток (збиток) від операцій з борговими фінансовими інструментами, які обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	9	119	32
Чистий прибуток (збиток) від операцій з фінансовими інструментами за справедливою вартістю через прибуток або збиток	9	2 608	(7 666)
Чистий прибуток (збиток) від переоцінки об'єктів інвестиційної нерухомості		267	(873)
Витрати на виплати працівникам		(10 096)	(8 904)
Амортизаційні витрати	11	(1 970)	(2 183)
Інші адміністративні та операційні витрати в т.ч.:	23	(10 473)	(2 348)
- розформування (витрати на створення) резерву під юридичні ризики	17, 23	(885)	6 464
- адміністративні та операційні витрати	23	(9 588)	(8 812)
Інші доходи	24	2 815	1 286
Інші прибутки (збитки) - збиток від модифікації фінансових активів		(458)	(111)
Доходи (витрати), які виникають під час первісного визнання фінансових активів за процентною ставкою, вищою або нижчою, ніж ринкова		(1)	(164)
Прибуток (збиток), що виникає від припинення визнання фінансових активів, оцінених за амортизованою собівартістю		4	77
Прибуток до оподаткування		**34 672**	**35 067**
(Витрати на сплату податку) доходи від повернення податку	25	(4 474)	(17)
Прибуток за рік		**30 198**	**35 050**

Затверджено до випуску та підписано 18 квітня 2023 року.

Г.Бьош Г. Ю. Самаріна В. В. Ярмоленко

Рисунок Г.1 – Фінансова звітність АТ КБ «Приватбанк» за 2022 р.

АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК "ПРИВАТБАНК"
Окремий звіт про фінансовий стан станом за 31 грудня 2022 року

У мільйонах українських гривень	Прим.	31 грудня 2022	31 грудня 2021
АКТИВИ			
Грошові кошти та їх еквіваленти	6	96 380	52 835
Кредити та аванси банкам	7	103 837	26 243
Кредити та аванси клієнтам	8	68 084	68 218
Інвестиційні цінні папери в т.ч.:		239 752	222 277
- за справедливою вартістю через прибуток чи збиток	9	95 716	93 096
- за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	9	143 920	129 074
- за амортизованою собівартістю	9	116	107
Поточні податкові активи	25	9 079	9 978
Відстрочені податкові активи	25	1 100	-
Інвестиції в дочірні підприємства, спільні підприємства та асоційовані підприємства		30	30
Інвестиційна нерухомість	10	2 155	1 989
Нематеріальні активи за винятком гудвілу	11	1 389	1 288
Основні засоби	11	5 228	6 074
Інші фінансові активи	12	4 309	2 644
Інші нефінансові активи	13	9 189	9 713
Непоточні активи або групи вибуття, класифіковані як утримувані для продажу або як утримувані для виплати власникам		64	7
Загальна сума активів		**540 596**	**401 296**
ЗОБОВ'ЯЗАННЯ			
Кошти банків		-	3
Кошти клієнтів	14	471 970	325 303
Інші залучені кошти	15	128	-
Відстрочені податкові зобов'язання	25	-	159
Інші фінансові зобов'язання	16	2 634	3 770
Забезпечення у т.ч.:	17	5 804	3 651
- резерви за кредитними зобов'язаннями та контрактами фінансової гарантії		1 280	373
- інше забезпечення		4 524	3 278
Інші нефінансові зобов'язання	18	2 271	1 795
Загальна сума зобов'язань		**482 807**	**334 681**
ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ			
Статутний капітал	19	206 060	206 060
Емісійний дохід	19	23	23
Результат від операцій з акціонером		12 174	12 174
Інші резерви	9, 11	(15 168)	(4 091)
Резервні та інші фонди банку	19	11 449	9 696
Накопичений дефіцит		(156 749)	(157 247)
Загальна сума власного капіталу		**57 789**	**66 615**
Загальна сума власного капіталу та зобов'язань		**540 596**	**401 296**

Затверджено до випуску та підписано 18 квітня 2023 року.

Г.Бьош
Голова Правління

Г. Ю. Самаріна
Заступник Голови Правління (з питань фінансів)

В. В. Ярмоленко
Головний бухгалтер

Рисунок Г.2 – Фінансова звітність АТ КБ «Приватбанк» за 2022 р.

				(в тисячах грн, якщо не зазначено інше)
	2022	2021	Зміна	Зміна, %
Балансові показники				
Загальна сума активів	166 261 344	126 440 062	39 821 282	31,49%
Кредити та аванси банкам	39 078 780	11 066 989	28 011 791	253,11%
Кредити та аванси клієнтам	61 685 909	68 600 612	(6 914 703)	(10,08%)
Кошти банків	2 385 128	602 848	1 782 280	295,64%
Кошти клієнтів	143 610 664	107 344 895	36 265 769	33,78%
Субординований борг	–	–	–	–
Статутний капітал	6 154 516	6 154 516	0	0,00%
Загальна сума власного капіталу	17 055 047	15 579 500	1 475 547	9,47%
Звіт про прибутки				
Чистий процентний дохід	12 806 605	8 195 008	4 611 597	56,27%
Чистий комісійний дохід (витрати)	2 154 579	2 671 486	(516 907)	(19,35%)
Прибуток від зменшення корисності та сторнування збитку від зменшення корисності (збиток від зменшення корисності), визначені згідно з МСФЗ 9	(9 457 201)	79 561	(9 536 762)	(11 986,73%)
Інші доходи	3 480 336	969 245	2 511 091	259,08%
Інші витрати	(6 970 040)	(5 968 337)	(1 001 703)	16,78%
Прибуток (збиток) до оподаткування	2 014 279	5 946 963	(3 932 684)	(66,13%)
Прибуток (збиток)	1 572 798	4 873 339	(3 300 541)	(67,73%)
Загальна інформація про банк				
Показник достатності регулятивного капіталу згідно з вимогами НБУ	18,62%	13,71%	4,91%	35,81%
Кількість відділень банку	385	388	(3)	(0,77%)
Кількість працівників	5 455	6 716	(1 261)	(23,11%)

Рисунок Г.3 – Фінансова звітність АТ «Райффайзен Банк» за 2022 р.

АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ДЕРЖАВНИЙ ОЩАДНИЙ БАНК УКРАЇНИ»

ОКРЕМИЙ ЗВІТ ПРО ФІНАНСОВИЙ СТАН
СТАНОМ НА 31 ГРУДНЯ 2022 РОКУ
(у тисячах гривень)

	Примітки	31 грудня 2022 року	31 грудня 2021 року
Активи			
Грошові кошти та їх еквіваленти	11	28 357 170	19 000 631
Кредити, надані клієнтам	12	83 215 595	74 754 086
Інвестиції	13	143 380 717	128 647 349
Інвестиції в дочірні, спільні підприємства та асоційовані підприємства	15	24 800	24 800
Інвестиційна нерухомість	14	626 789	633 099
Основні засоби	16	6 521 241	6 947 057
Нематеріальні активи	16	2 106 465	2 049 481
Передплата з податку на прибуток		470 943	417 175
Інші фінансові активи	17	1 249 832	420 881
Інші нефінансові активи	17	3 235 637	2 012 753
Всього активів		**269 189 189**	**234 907 312**
Зобов'язання та власний капітал			
Зобов'язання			
Кошти банків	18	543 326	7 608 283
Рахунки клієнтів	19	233 940 324	191 452 783
Інші запозичені кошти	20	8 717 687	10 726 054
Забезпечення	21	1 179 977	829 107
Інші фінансові зобов'язання	21	543 850	492 870
Інші нефінансові зобов'язання	21	1 284 893	875 405
Відстрочені зобов'язання з податку на прибуток	9	98 413	173 960
Субординований борг	22	716 442	878 960
Всього зобов'язань		**247 024 912**	**213 037 422**
Власний капітал			
Акціонерний капітал	23	49 724 980	49 724 980
Резерв переоцінки будівель		1 473 482	1 564 504
Резерв переоцінки за фінансовими активами, що оцінюються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід		60 894	146 089
Резерв переоцінки інвестицій в інструменти капіталу, що оцінюються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід		684 601	544 219
Непокритий збиток		(29 779 680)	(30 109 902)
Всього власного капіталу		**22 164 277**	**21 869 890**
Всього зобов'язань та власного капіталу		**269 189 189**	**234 907 312**

Від імені Правління:

Рисунок Г.4 – Фінансова звітність АТ «Ощадбанк» за 2022 р.

	Примітки	закінчився 31 грудня 2022 року	закінчився 31 грудня 2021 року
Процентні доходи за фінансовими активами, що оцінюються за амортизованою вартістю та за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	5	18 977 007	17 806 052
Процентні доходи за фінансовими активами, що оцінюються за справедливою вартістю через прибуток або збиток	5	3 566 906	3 542 954
Процентні витрати	5	(7 557 921)	(7 984 489)
Чистий процентний дохід		**14 985 992**	**13 364 517**
(Формування)/розформування резерву під очікувані кредитні збитки за активами, за якими нараховуються проценти	29	(11 039 456)	(1 838 786)
Чистий процентний дохід після (формування)/розформування резерву під очікувані кредитні збитки за активами, за якими нараховуються проценти		**3 946 536**	**11 525 731**
Комісійні доходи	6	9 386 603	9 802 395
Комісійні витрати	6	(3 454 371)	(3 602 597)
Операції з іноземною валютою, нетто		1 234 118	199 216
Чистий прибуток/(збиток) від переоцінки іноземної валюти		(3 588 782)	682 846
Чистий прибуток/(збиток) від операцій з фінансовими інструментами, що оцінюються за справедливою вартістю через прибуток або збиток	7	8 321 816	(5 330 992)
(Формування)/розформування резерву під очікувані кредитні збитки за іншими фінансовими активами і гарантіями	29	(304 573)	(233 938)
(Формування)/розформування резерву під збитки від знецінення нефінансових активів		(3 048)	(9 140)
Доходи/(витрати), які виникають під час первісного визнання фінансових активів за процентною ставкою, вищою або нижчою, ніж ринкова		(3 321)	9 300
Чистий прибуток/(збиток) від операцій з борговими фінансовими інструментами, які обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід		903	2 351
Чистий прибуток/(збиток) від модифікації фінансових активів	29	(603 165)	(748 303)
Інші доходи		540 474	363 347
Інші витрати		(245 316)	(22 219)
Чистий непроцентний дохід		**11 281 338**	**1 112 266**
Операційні доходи		**15 227 874**	**12 637 997**
Витрати на виплати працівникам	8	(8 141 026)	(6 308 835)
Амортизаційні витрати	8	(1 833 700)	(1 861 286)
Інші адміністративні та операційні витрати	8	(4 619 929)	(3 414 585)
Прибуток від операційної діяльності		**633 219**	**1 053 291**
Прибуток/(збиток), що виникає від припинення визнання фінансових активів, оцінених за амортизованою собівартістю		4 547	-
Прибуток до оподаткування		**637 766**	**1 053 291**
Відшкодування з податку на прибуток	9	2 037	2 087
Чистий прибуток за рік		639 803	1 055 378

Рисунок Г.5 – Фінансова звітність АТ «Ощадбанк» за 2022 р.